

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τίτλος

**ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ, ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ & ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ-ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της

ΚΟΛΙΓΚΙΩΝΗ ΕΛΕΝΗΣ

Επιβλέπων: Λιαργκόβας Παναγιώτης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Τρίπολη, Φεβρουάριος 2015

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τίτλος

**ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ, ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ & ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ-ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της

ΚΟΛΙΓΚΙΩΝΗ ΕΛΕΝΗΣ

Επιβλέπων: Λιαργκόβας Παναγιώτης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή:

(υπογραφή)

(υπογραφή)

(υπογραφή)

.....

.....

.....

Τρίπολη, Φεβρουάριος 2015

.....

ΚΟΛΙΓΚΙΩΝΗ ΕΛΕΝΗ

Πτυχιούχος Οικονομικού Πανεπιστημίου Πειραιά & Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Copyright © Κολιγκιώνη Ελένη 2015

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Με μεγάλη χαρά εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στους ανθρώπους, οι οποίοι συνέβαλαν σημαντικά και με διάφορους τρόπους στη δημιουργία αυτής της διπλωματικής εργασίας.

Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστώ τον υπεύθυνο καθηγητή μου κ. Λιαργκόβα Παναγιώτη, ο οποίος μου εμπιστεύθηκε την ανάθεση αυτής της εργασίας και πρόσφερε την πολύτιμη βοήθειά του για την ολοκλήρωσή της.

Θερμές ευχαριστίες σε όσους από το χώρο εργασίας μου συνέβαλαν ο καθένας με το δικό του τρόπο στην επιτυχή ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους γονείς μου για την διαρκή τους υποστήριξη, ενθάρρυνση και υπομονή καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Αφιερώνεται στην οικογένειά μου

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η συγκριτική μελέτη των οικονομιών τριών ευρωπαϊκών χωρών, της Ελλάδας, της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας. Η επιλογή των χωρών αυτών έγινε με κριτήριο την ένταξη και προσφυγή τους σε διεθνή προγράμματα βοήθειας-στήριξης. Την υπογραφή, δηλαδή, δανειακών συμβάσεων και τα επακόλουθα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής με την επιτήρηση της Τρόικα (δηλ. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Ένωση και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο).

Βασικός μας στόχος είναι να αναδείξουμε ομοιότητες και διαφορές στην ελληνική πορτογαλική και ιρλανδική οικονομία επικεντρώνοντας την ανάλυση και το ενδιαφέρον μας στην πορεία των μακροοικονομικών τους μεγεθών τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της τελευταίας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α.) το 2007 και επεκτείνοντας τις επιπτώσεις στον ευρωπαϊκό κόσμο έως το 2009.

Παράλληλα, θα εξετάσουμε κατά πόσο η ένταξη της Ελλάδας, της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και σε καθεστώς πολυετούς επιτήρησης και λιτότητας, βοήθησαν ή επιδείνωσαν την πορεία των οικονομιών τους αναδεικνύοντας δυνατά και αδύνατα σημεία της πολιτικής των δανειστών.

Επιπροσθέτως, ειδική μνεία θα γίνει σε βασικά μικροοικονομικά και μακροοικονομικά μεγέθη της ιρλανδικής και πορτογαλικής οικονομίας και στην τάση τους την τελευταία δεκαετία, συγκρίνοντας τα ευρήματα με την πορεία των αντίστοιχων ελληνικών δεικτών. Τέλος, θα δοθεί απάντηση στο κατά πόσο η αύξηση της φορολογίας μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των εσόδων και σε οικονομική αποτελεσματικότητα.

Λέξεις Κλειδιά:

φορολογία, φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή, παραοικονομία, διαφθορά, χρέος, οικονομική κρίση, πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, οικονομική αποτελεσματικότητα

Abstract

The purpose of this thesis is a comparative study of the economies of three European countries, Greece, Portugal and Ireland. The selection of these countries was to test the integration and application in international aid-support programs. The signature, for instance, loan agreements and subsequent fiscal adjustment programs with the supervision of the Troika (namely, the trilateral committee of the European Central Bank, the European Committee and the International Monetary Fund).

Our main goal is to highlight similarities and differences in Greek, Portuguese and Irish economies by focusing the analysis on their macroeconomic aggregates both before and during the last global financial crisis that erupted in the United States of America (U.S.A.) in 2007 and subsequently affected, mainly, the southern periphery of the EU.

It will also examine whether the accession of Greece, Portugal and Ireland in the International Monetary Fund and the multiannual scheme surveillance and austerity helped or worsened the state of their economies highlighting strengths and weaknesses of the policy of lenders.

In addition, special mention will be made in basic microeconomic and macroeconomic fundamentals of the Irish and Portuguese economy and their trend over the last decade, comparing the findings with the state of the corresponding Greek indices. Finally, we will answer the question whether the tax increases can lead to increased revenues and economic efficiency.

Keywords:

taxation, tax evasion, tax avoidance, informal economy, corruption, debt, economic crisis, fiscal adjustment program, International Monetary Fund, economic efficiency

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ.....	3
1.1 Η έννοια της φορολογίας.....	3
1.2 Ιστορική Αναδρομή της Φορολογίας	4
1.3 Σκοποί της φορολογίας.....	6
1.4 Χαρακτηριστικά Φορολογικού Συστήματος	7
1.5 Ταξινόμηση Φόρων	8
1.5 Υποκείμενοι στο φόρο.....	10
1.6 Αντικείμενο φόρου	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Η Φορολογία σε Ελλάδα, Πορτογαλία και Ιρλανδία	13
2.1 Η οικονομική κρίση, το Δ.Ν.Τ. και η φορολογία.....	13
2.2 Η ταυτότητα της Ελληνικής Οικονομίας.....	16
2.2.1 Το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας	17
2.2.2 Τα θεμέλια του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος.....	17
2.2.3 Ιστορική αναδρομή του Ε.Φ.Σ.	18
2.2.4 Η φορολογία στην Ελλάδα με αριθμούς	19
2.2.4.1 Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων και εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα	19
2.2.4.2 Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας για το εισόδημα από κεφάλαιο	22
2.2.4.3 Ο Φ.Π.Α. στην Ελλάδα	25
2.3 Η Πορτογαλία και το φορολογικό της σύστημα	29
2.3.1 Η φορολογία στην Πορτογαλία με αριθμούς	30
2.3.2 Ο Φ.Π.Α στην Πορτογαλία	32
2.4 Η Ιρλανδία και το φορολογικό της σύστημα.....	33
2.4.1 Η φορολογία στην Ιρλανδία με αριθμούς.....	34
2.4.2 Ο Φ.Π.Α στην Ιρλανδία.....	37
2.4.3 Η φορολογία στην Ιρλανδία με αριθμούς.....	37
2.4.4 Η φορολογία στην Ιρλανδία με αριθμούς.....	37
2.4.5 Συγκριτική Ανάλυση Ελλάδας-Πορτογαλίας-Ιρλανδίας.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ & ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	43
3.1 Ορισμός Παραοικονομίας	44
3.1.1 Προσδιοριστικοί Παράγοντες Παραοικονομίας.....	45

3.1.2 Συνέπειες της Παραοικονομίας	46
3.1.3 Μέτρηση Παραοικονομίας	47
3.2.1 Αίτια της Φοροδιαφυγής	50
3.2.2 Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Φοροδιαφυγής.....	50
3.2.3 Οι Επιπτώσεις της Φοροδιαφυγής.....	52
3.2.4 Ποιοι ωφελούνται από την φοροδιαφυγή;.....	53
3.3 Φοροαποφυγή.....	54
3.4 Σχέση Φοροδιαφυγής και Παραοικονομίας	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΔΙΑΦΘΟΡΑ	57
4.1 Ορισμός Διαφθοράς.....	57
4.2 Αίτια Διαφθοράς.....	58
4.3 Μέτρηση της Διαφθοράς	58
4.4 Η Διαφορά με αριθμούς.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : ΧΡΕΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ & ΤΡΟΙΚΑ	61
5.1 Οικονομική Κρίση.....	62
5.1.1 Τα αίτια της Χρηματοοικονομικής Κρίσης του 2008	64
5.1.2 Οι συνέπειες της Οικονομικής Κρίσης.....	67
5.2 Δημόσιο Χρέος.....	67
5.2.1 Η εξέλιξη του δημόσιου χρέους	69
5.3 Ο ρόλος της Τρόικα.....	73
5.3.1 Πορτογαλία και Τρόικα.....	75
5.3.2 Ιρλανδία και Τρόικα	77
5.3.3 Ελλάδα και Τρόικα	78
5.3.4 Σύγκριση Ελλάδας-Πορτογαλίας-Ιρλανδίας	79
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	84

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Φορολογικοί συντελεστές εισοδημάτων από μισθωτή εργασία και συντάξεις.....	19
Πίνακας 2: Παράδειγμα υπολογισμού φόρου	20
Πίνακας 3: Φορολογικοί συντελεστές επί των κερδών από επιχειρηματική δραστηριότητα.....	21
Πίνακας 4: Φορολογικοί συντελεστές επί των κερδών για τις νέες επιχειρήσεις.....	22
Πίνακας 5: Φορολογικοί συντελεστές εισοδήματος από μερίσματα, τόκους και δικαιώματα.	25
Πίνακας 6: Φορολόγηση εισοδήματος από ενοίκια.	25
Πίνακας 7: Συντελεστές Φ.Π.Α. στην Ελλάδα σε εμπορικές συναλλαγές αγαθών και υπηρεσιών.....	28
Πίνακας 8: Φορολογικοί συντελεστές φυσικών προσώπων στην Πορτογαλία	31
Πίνακας 9: Συντελεστές Φ.Π.Α. στην Πορτογαλία σε εμπορικές συναλλαγές αγαθών και υπηρεσιών.....	32
Πίνακας 10: Φορολογικοί συντελεστές εισοδήματος από στην Ιρλανδία.	36
Πίνακας 11: Συντελεστές Φ.Π.Α. στην Ιρλανδία.....	38
Πίνακας 12: Διαχρονική Εξέλιξη των φορολογικών συντελεστών στην Ελλάδα (2010-2014).....	39
Πίνακας 13: Μέγεθος Παραοικονομίας στις 27 χώρες μέλη της ΕΕ από το 2003 έως το 2012	49
Πίνακας 14: Δημόσιο χρέος Ευρωπαϊκής Ένωσης και κρατών-μελών της	70
Πίνακας 15: Δημοσιονομικά Πακέτα στην αρχή της κρίσης (πηγή European Commision, Economist Intelligence Unit)	74

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Ο φόρος προσωπικού εισοδήματος ως ποσοστό του ΑΕΠ σε Ελλάδα-Πορτογαλία-Ιρλανδία (πηγή www.oecd.org).....	40
Διάγραμμα 2: Ο φόρος επί των εταιρικών κερδών ως ποσοστό του ΑΕΠ σε Ελλάδα-Πορτογαλία-Ιρλανδία (πηγή www.oecd.org).....	42
Διάγραμμα 3: Διάκριση φοροδιαφυγής.....	56

Διάγραμμα 4: Συγκριτική γραφική απεικόνιση του δημόσιου χρέους σε Ελλάδα-Πορτογαλία-Ιρλανδία	73
--	----

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Ο «Παγκόσμιος Χάρτης» της Διαφθοράς το 2011 σύμφωνα με τον δείκτη Corruption Perceptions Index (CPI).	60
---	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, γίνεται μία προσπάθεια ανάλυσης και προσέγγισης της φορολογίας και συναφών με αυτή έννοιες, όπως φοροδιαφυγή και παραοικονομία, αλλά ιδιαιτέρως δίνεται έμφαση το φορολογικό σύστημα τριών ευρωπαϊκών χωρών: της Ελλάδας, της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας.

Η ανάλυση επικεντρώνεται στην φορολογία των τριών εξεταζόμενων χωρών, Ελλάδα-Πορτογαλίας-Ιρλανδίας, καθώς ήταν οι χώρες των οποίων τα δημοσιονομικά μεγέθη τους επηρεάστηκαν από την οικονομική κρίση, η οποία ξέσπασε το 2008-2009 στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, σε τέτοιο βαθμό που τις ώθησε να αιτηθούν οικονομικής βοήθειας από Ευρωπαϊκή Ένωση και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σε δεύτερη φάση.

Πέρα από την παράθεση και την ανάλυση των δεδομένων της κάθε χώρας, όσον αφορά τους φορολογικούς συντελεστές, την πορεία των εσόδων και του χρέους με το πέρασ των χρόνων, γίνεται και μία σύγκριση των προγραμμάτων στήριξης που συνόδευε την κάθε χώρα και των αποτελεσμάτων που αυτή είχε κυρίως σε οικονομικό και όχι κοινωνικό επίπεδο.

Στόχος της εργασίας είναι, ότι διαμέσου της σύγκρισης αυτής, θα διεξαχθούν πολύτιμα συμπεράσματα, θα αποσαφηνιστούν θέματα που αφορούν την απόκλιση των αποτελεσμάτων και θα εντοπιστούν οι κυριότερες διαφορές των προγραμμάτων.

Η εργασία είναι χωρισμένη σε πέντε μέρη-κεφάλαια. Κάθε κεφάλαιο χωρίζεται σε ενότητες και κάθε ενότητα σε επιμέρους ενότητες, όπως αυτά εμφανίζονται στον πίνακα περιεχομένων. Επίσης, για την καλύτερη κατανόηση του θέματος, παρατίθενται πίνακες, γραφήματα και υποσημειώσεις. Η εργασία ξεκινάει με τον πρόλογο-περίληψη, όπου διαφαίνεται ο στόχος και το αντικείμενο της εργασίας, για να γίνει πιο ομαλή η προετοιμασία και περιγραφή της εισαγωγής της. Η εισαγωγή εμβαθύνει περισσότερο, περιγράφοντας την δομή της εργασίας, ώστε να προσεγγίζει το θέμα που επεξεργάστηκε και αναλύθηκε.

Η διάρθρωση της διπλωματικής εργασίας σε κεφάλαια έχει ως εξής:

Κεφάλαιο 1ο:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην φορολογία. Ύστερα από έναν ορισμό περί του τι είναι φορολογία, ακολουθεί μία ιστορική αναδρομή της φορολογίας στο

πέρασμα των χρόνων και αναλύεται ποιό είναι το υποκείμενο και ποιό το αντικείμενο της φορολογίας. Το πρώτο κεφάλαιο καταλήγει με τις θετικές και αρνητικές συνέπειες του φόρου και την επίδραση που έχει.

Κεφάλαιο 2ο:

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην παράθεση και ανάλυση των δεδομένων που αφορούν τους φορολογικούς δείκτες και τα έσοδα από την φορολόγηση στις εξεταζόμενες χώρες: Ελλάδα, Πορτογαλία και Ιρλανδία.

Κεφάλαιο 3ο:

Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με την έννοια της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας, ως άμεσα σχετιζόμενο στοιχείο με την φορολογία και την επακόλουθη πορεία των εσόδων.

Κεφάλαιο 4ο:

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στη διαφθορά. Συγκεκριμένα αναφέρονται τα αίτια, οι συνέπειες της διαφθοράς και τέλος γίνεται μνεία στους δείκτες μέτρησής της.

Κεφάλαιο 5ο:

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην οικονομική κρίση που ταλανίζει ολόκληρο τον κόσμο, στο χρέος και στο ρόλο της Τρόικα.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τον επίλογο και την βιβλιογραφία. Στον επίλογο παρατίθενται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη και την έρευνα του θέματος, για την ορθή σύγκριση και μελέτη των τριών χωρών που επηρεαστήκαν πιο έντονα από την κρίση χρέους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

1.1 Η έννοια της φορολογίας

Η φορολογία, ως γνωστόν, είναι μία κύρια πηγή των εσόδων του κάθε κράτους οι δε αντιλήψεις για τους σκοπούς των φόρων έχουν τροποποιηθεί μέσα στη διαδρομή του χρόνου, καθόσον τα σημερινά κράτη δεν χρησιμοποιούν την φορολογία για άντληση πόρων με σκοπό την διεξαγωγή πολέμων. Τα κράτη πλέον δεν αποταμιεύουν και έχουν σαν στόχο την επίτευξη της οικονομικής ευημερίας των ατόμων και την επιδίωξη μίας γενικά κοινωνικής ωφέλειας. Με αυτά ως δεδομένα, οι οικονομικοί και κοινωνικοί σκοποί της φορολογίας σημειώνουν την κοινωνική λειτουργία του φόρου με στόχο την μέγιστη κοινωνική ωφέλεια (Κοντός-Μάναλης,2006)¹. Άλλωστε, η παραγωγή δημοσίων αγαθών κάνει αναγκαία την μετάθεση παραγωγικών πόρων από τον ιδιωτικό στο δημόσιο τομέα. Το δημόσιο επομένως πρέπει να καταβάλλει στους ιδιοκτήτες αμοιβή που επικρατεί στην αγορά. Δεδομένου όμως ότι το δημόσιο παρέχει αγαθά δημόσια δωρεάν σε όλους, και ότι τα έσοδα από την δημόσια περιουσία είναι ελάχιστα σχετικά με το κόστος παροχής των δημοσίων αγαθών, υποχρεώνει το κράτος να χρησιμοποιήσει μέσα αναγκαστικού χαρακτήρα που συνεπάγονται οικονομικό βάρος για τους φορείς του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά, επιχειρήσεις). Το κυριότερο τέτοιο μέσο είναι οι φόροι, οι οποίοι δίδονται αορίστως υπέρ των γενικών και κοινωνικών σκοπών της πολιτείας.

Σε αυτό συνετέλεσαν και οι τάσεις που επικράτησαν μετά την Γαλλική Επανάσταση για την Συνταγματική καθιέρωση της φοροδοτικής ικανότητας στους φορολογούμενους, όπου οι φορολογούμενοι συνεισφέρουν έκτοτε στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις τους.

Η σημασία, όμως, της φορολογίας ως πηγής δημοσίων εσόδων ήταν μικρή, συγκρινόμενη τουλάχιστον με την κυρίαρχη θέση που κατέχει, στη σύγχρονη εποχή, στις πηγές χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών. Στην αρχαιότητα οι κρατικές ανάγκες ήταν περιορισμένες και οι άλλες πηγές χρηματοδότησης (εκούσιες εισφορές, έσοδα από δημόσια κτήματα) κάλυπταν μεγάλο μέρος των κρατικών δαπανών, έτσι

---

¹ «Διεθνές & Ευρωπαϊκό Φορολογικό Δίκαιο-Θεμελιώσεις και Εφαρμογές»,Λεονάρδος Αρ. Κοντός-Μάναλης

ώστε η σημασία των φόρων ως μέσου χρηματοδότησής τους να είναι υποβαθμισμένη. Το δημόσιο μέσο της φορολογίας αφαιρεί αναγκαστική αγοραστική δύναμη από τους ιδιώτες για την παραπέρα μίσθωση των παραγωγικών συντελεστών που είναι αναγκαίοι για την παραγωγή των δημοσίων αγαθών. Έτσι το κράτος δια της επιβολής φόρων προσπαθεί να καταλείψει το κόστος παραγωγής των δημοσίων αγαθών μεταξύ των πολιτών όπως επιθυμεί ή όπως θεωρεί δίκαιο.

Ο φόρος² εξεταζόμενος από την πλευρά του φορολογούμενου, αποτελεί αναγκαστική οικονομική παροχή η οποία όμως δεν έχει την έννοια της χρηματικής ποινής, δεν είναι αντάλλαγμα, δεν είναι τιμή η οποία πληρώνεται για τα αγαθά-υπηρεσίες που προσφέρει το κράτος, αλλά μια υλική θυσία. Ο θεσμός της φορολογίας είναι γνωστός ήδη από την αρχαιότητα και κυρίως από την εμφάνιση των οργανωμένων κρατών. Ωστόσο δεν μοιάζει με τις περισσότερες μεταβιβάσεις χρήματος από ένα άτομο σε ένα άλλο που μπορεί να είναι εθελοντικές,

1.2 Ιστορική Αναδρομή της Φορολογίας

Η φορολογία υπάρχει από αρχαιοτάτων χρόνων με διαφορετικές μορφές και στόχους ανάλογα με την εποχή και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν σε κάθε πολιτεία-κράτος. Αρχικά, ο φόρος είχε το χαρακτήρα της δωρεάς, τον κατέβαλαν με άλλα λόγια εθελοντικά οι πολίτες προκειμένου το κράτος να καλύπτει τις ανάγκες του (γνωστό π.χ. οι «Χορηγίες» στην Αρχαία Αθήνα). Στην εξέλιξη αναπτύχθηκε η έννοια της αντιπαροχής καθώς το κράτος εισέπραττε φόρους σε αντάλλαγμα των υπηρεσιών που προσέφερε στους πολίτες του. Κατόπιν καλλιεργήθηκε η ιδέα της εθνικής υποχρέωσης καταβολής με τον φόρο να ορίζεται μονομερώς από το κράτος. Τελευταία, αποτελεί κοινό τόπο πως ο φόρος εξυπηρετεί πέρα από ταμειυτικούς και κοινωνικοοικονομικούς σκοπούς.

Στην αρχαιότητα, για παράδειγμα, και πριν την κοπή νομίσματος η φορολογία είχε τη μορφή της υποχρεωτικής καταβολής αντικειμένων ή προϊόντων αξίας σε άρχοντες ή κράτη. Η αλλαγή του τρόπου καταβολής του φόρου (από προϊόντα σε χρήματα) έγινε μετά την πρώτη «κοπή» νομισμάτων και δεν έγινε αμέσως αλλά

² Τα κύρια χαρακτηριστικά της έννοιας του φόρου είναι: α) Η αναγκαστική εισφορά του πολίτη προς το Δημόσιο ή νομικά πρόσωπα, β) Η καταβολή του φόρου χωρίς ειδικό αντάλλαγμα, γ) Το μέσο άσκησης του κράτους της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής του και δ) Η πραγματοποίηση των κρατικών σκοπών.

σταδιακά. Ωστόσο, ο υπολογισμός της υποχρεωτικής καταβολής εξακολουθούσε να γίνεται με βάση την έκταση των κτημάτων του φορολογούμενου ακόμα και μετά την εφεύρεση του νομίματος και εξακολουθεί να ισχύει μέχρι και σήμερα, επιβεβαίωση αποτελεί ο Εν.Φ.Ι.Α. ο φόρος εκείνος, δηλαδή, που επιβάλλεται στους ιδιοκτήτες ακινήτων. Σε γενικές γραμμές, όμως, αυτό που έμενε πάντα σταθερό ήταν η υποχρέωση των ανθρώπων να καταβάλλουν χρήματα ή προϊόντα-αντικείμενα στους άρχοντες ή στο κράτος.

Έτσι, στην αρχαία Αίγυπτο υπήρχε η υποχρέωση εισφοράς προς το κράτος ενός μέρους της ετήσιας σοδειάς. Συγκεκριμένα, Ο φαραώ στην Αρχαία Αίγυπτο εξουσιοδοτούσε τον βεζίρη προκειμένου να συγκεντρώνει τους φόρους από όλο το βασίλειο. Οι πολίτες ήταν υποχρεωμένοι να δηλώνουν τα προς το ζην τους και τυχούσα ανακρίβεια στη δήλωσή τους τιμωρούνταν με μαστίγωμα ή και θανάτωση ανάλογα με την απόκλιση από την πραγματικότητα.

Γενικά, στις περισσότερες κοινωνίες τις αρχαιότητας (αρχαία Αθήνα, Σπάρτη, Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία) το ποσό του φόρου ήταν ανάλογο με τις εκτάσεις γης που κατείχε ο κάθε πολίτης. Η ανάγκη καθορισμού του αναλογούντος φόρου καθώς και είσπραξης του οδήγησε στη δημιουργία ειδικών οικονομικών υπηρεσιών, αλλά και πριν από αυτές συνήθως σε κάθε περιοχή υπήρχε ένας άρχοντας με στρατιωτική, πολιτική εξουσία ή απλά ένας γαιοκτήμονας, στον οποίον αποδίδονταν οι εισφορές και αυτός με τη σειρά του τις έστελνε στην ανώτατη κρατική αρχή. Αυτές οι υπηρεσίες μπορούσαν να επιβάλλουν και ποινές στις περιπτώσεις που υπήρχε προσπάθεια αποφυγής καταβολής του φόρου (φοροδιαφυγή). Άλλωστε, η φοροδιαφυγή αναπτύχθηκε ταυτόχρονα με την φορολόγηση. Σε πολλές περιπτώσεις η καταβολή του φόρου γινόταν στις επιμέρους κοινότητες ή πόλεις ή ακόμη κι επαρχίες (σατραπείες στην περσική αυτοκρατορία, φέουδα στην μεσαιωνική Ευρώπη) στις οποίες ο τοπικός άρχοντας-διοικητής καθόριζε το ποσοστό φορολόγησης των πολιτών της περιοχής του. Συνήθως, αυτό το ποσοστό ήταν πολύ υψηλό ώστε και να είναι συνεπής ως προς τις υποχρεώσεις του απέναντι στην κεντρική εξουσία και να μπορεί ν' αποκομίζει τεράστια οικονομικά ποσά προς ίδιον όφελος.

Μερικές φορές φόρο δεν πλήρωναν μόνο πολίτες αλλά και ολόκληρα κράτη. Σε αυτές τις περιπτώσεις (συνήθως έπειτα από πολεμικές επιχειρήσεις ή προς αποφυγή αυτών) ένα κράτος αναγκαζόταν να πληρώνει ένα ποσό ετησίως σ' ένα άλλο κράτος

έπειτα από συμφωνία (συνθήκη) που είχε υπογραφεί μεταξύ τους. Αυτό συνέβη στο Μεσαίωνα, όπου σλαβικά κράτη πλήρωναν στο Βυζάντιο φόρο, ενώ το ίδιο σε άλλες ιστορικές περιόδους πλήρωνε φόρο στην Περσία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Όταν ένα κράτος, πέραν του φόρου, αναγκαζόταν να παραχωρήσει εδάφη και μέρος της κυριαρχίας του σ' ένα άλλο κυρίαρχο κράτος, τότε κατέβαλε το γνωστό φόρο υποτέλειας. Η φορολογία στην αρχαιότητα και το Μεσαίωνα συνδέθηκε ακριβώς με αυτό, δηλαδή με την στρατιωτική κατάκτηση και πολιτική κτήση.

Άλλοι τρόπος αύξησης των δημοσίων εσόδων ήταν η εκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικών πηγών (ορυχείων, δασών, αλυκών κτλ.) με τη μορφή κρατικού μονοπωλίου ή η επιβολή εισφορών για εμπορικές συναλλαγές που γίνονταν μέσα στα σύνορα του καθώς και η επιβολή δασμών σε εισαγόμενα προϊόντα.

1.3 Σκοποί της φορολογίας

Η επιβολή της φορολογίας αποσκοπεί στην εκπλήρωση κάποιων σκοπών, οι κυριότεροι εκ των οποίων είναι οι παρακάτω:

1. *Ταμειευτικοί*, δηλαδή αποσκοπούν στην εξασφάλιση εσόδων, που σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες πηγές εσόδων του κράτους, αυτό θα είναι ικανό να καλύψει τις δημόσιες δαπάνες.
2. *Κοινωνικοί*, οι οποίοι σύμφωνα με την πολιτική που ακολουθεί η εκάστοτε κυβέρνηση εκπληρώνονται μέσα από τη φορολογία, μερικοί από τους κοινωνικούς σκοπούς είναι για παράδειγμα η καταπολέμηση της φτώχειας, της κοινωνικής ανισότητας, της ανεργίας.
3. *Οικονομικοί*, σύμφωνα με τους οποίους το κράτος οδηγείται, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης, σε μείωση των φόρων κάποιων προϊόντων με απώτερο σκοπό την συγκράτηση του πληθωρισμού.

1.4 Χαρακτηριστικά Φορολογικού Συστήματος³

Ένα ιδανικό φορολογικό σύστημα είναι αυτό το οποίο αποσκοπεί στην είσπραξη των δημόσιων εσόδων με το χαμηλότερο δυνατό κόστος, τόσο για την πολιτεία όσο και για τους φορολογούμενους πολίτες. Η αξία της φορολογικής δικαιοσύνης και ο έντονος κοινωνικός χαρακτήρας της φορολογίας θα πρέπει να συμπληρώνεται δε με διάφορους κανόνες, οι οποίοι είναι διεθνώς αναγνωρισμένοι και αποτελούν τη σύζευξη της επιστήμης και της πείρας. Πολλοί συγγραφείς ασχολήθηκαν με τη διατύπωση ορισμένων κανόνων (αρχών), όπως οι αρχές της δικαιοσύνης, ταμειυτικές αρχές, διοικητικές και οικονομικές. Οι αρχές αυτές άσκησαν μεγάλη επιρροή στις κυβερνήσεις των κρατών, όμως, η ανάπτυξη της οικονομίας των κρατών επέβαλε την συμπλήρωσή τους για να μπορούν να ανταποκριθούν στις νέες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, όπως παγκοσμιοποιημένες αγορές, τηλεπικοινωνιακή ανάπτυξη, ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων κ.λπ. Οι σπουδαιότεροι, όμως κανόνες είναι το Άγγλου Adam Smith, ο οποίος στο έργο του «*Ο πλούτος των Εθνών*» (The wealth of Nations, 1776 UK) τους διατύπωσε. Το φορολογικό σύστημα, λοιπόν, θα πρέπει να πληροί τις παρακάτω προϋποθέσεις και κανόνες όπως έχουν διαμορφωθεί μέχρι και στις μέρες μας:

- Να διέπεται από την αρχή της οικονομικότητας, δηλαδή το κόστος είσπραξης των φορολογικών εσόδων δε θα πρέπει να υπερβαίνει το όφελος το οποίο αποκομίζει το κοινωνικό σύνολο από αυτή.
- Να διέπεται από τον κανόνα της καθολικότητας, δηλαδή να αφορά όλους τους πολίτες (ημεδαπούς αλλά και αλλοδαπούς που ζουν και εργάζονται σε ένα κράτος) και να στοχεύει στην επίτευξη της δίκαιης διανομής του εισοδήματος και του πλούτου σύμφωνα με τις αντιλήψεις της κοινωνίας περί κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Να είναι απλό και φιλικό έτσι ώστε να περιορίζει την εμπλοκή πολλών φορέων και μονάδων και την απαλοιφή της γραφειοκρατίας.
- Να είναι ευέλικτο και προσαρμοστικό με σκοπό να προσαρμόζεται στις συνεχώς μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

---

³ Με τον όρο «Φορολογικό Σύστημα» εννοούμε το σύνολο των φόρων οι οποίοι επιβάλλονται σε μία χώρα σε δεδομένη χρονική περίοδο (Γεωργακόπουλος-Πατσουράτης, 1993).

- Να πληροί το κριτήριο της καταλληλότητας, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες.
- Να πληρούνται τα κριτήρια της διαφάνειας και της δημοσιότητας σχετικά με τη θέσπιση των διαδικασιών, οι οποίες πρέπει να είναι αποτέλεσμα διαλόγου του νομοθέτη με το κοινωνικό σύνολο.
- Να ισχύει ο κανόνας αποφυγής της διπλής φορολογίας⁴. Θα πρέπει να αποφεύγεται η φορολόγηση του ίδιου εισοδήματος δύο φορές, καθώς μπορεί να οδηγήσει σε φοροδιαφυγή, σε δημιουργία άνισης φορολογικής επιβάρυνσης και εξασθένηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Να διέπεται από τον κανόνα του ελαχίστου ορίου συντήρησης, δηλαδή το μέρος του εισοδήματος που προορίζεται να καλύψει τις απαραίτητες ανάγκες αυτού αλλά και της οικογένειάς του δε θα πρέπει να υπάγεται στη φορολογία.

1.5 Ταξινόμηση Φόρων

Οι φόροι ταξινομούνται με βάση τρία κριτήρια: α) Με το κριτήριο της φορολογικής βάσης⁵, β) Με το κριτήριο του χαρακτήρα του φορολογικού συντελεστή, γ) Με το κριτήριο της φύσης του δημόσιου φορέα για λογαριασμό του οποίου επιβάλλεται και εισπράττεται ο φόρος (π.χ. δημοτικός φόρος κ.λπ.). Με αυτά ως δεδομένα και με βάση το πρώτο κριτήριο της φορολογικής βάσης οι φόροι διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) σε φόρους εισοδήματος, β) σε φόρους επί της δαπάνης και σε φόρους επί της περιουσίας. Συνεπώς, από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό η πληθώρα των φόρων με βάση τις υπάρχουσες κατατάξεις και κατηγορίες.

Έτσι, τα σπουδαιότερα είδη των φόρων με βάση την επικρατούσα επιστημονική κατάταξη είναι:

➤ Άμεσοι και έμμεσοι φόροι

Σύμφωνα με τη δημοσιονομική άποψη το κριτήριο της επίπτωσης του φόρου καθορίζει αν ένας φόρος είναι άμεσος ή έμμεσος. Έτσι άμεσος είναι ο φόρος

⁴ Οι τρόποι που εφαρμόζονται για την αποφυγή της διεθνούς διπλής φορολόγησης είναι: α) Η μέθοδος της έκπτωσης του φόρου, β) Η μέθοδος της εξαίρεσης ή απαλλαγής, γ) Η μέθοδος διαίρεσης ή κατανομής.

⁵ Ως φορολογική βάση νοείται το μέγεθος με βάση το οποίο υπολογίζεται ένας φόρος, μέγεθος που μπορεί να είναι οικονομικό ή μη (Γεωργακόπουλος Θ., 1997).

που επιβάλλεται στο πρόσωπο που είναι κατά το νόμο υπεύθυνο για την καταβολή του. Έμμεσος, από την άλλη μεριά, είναι ο φόρος που επιβάλλεται σε πρόσωπο το οποίο δεν θα την υποστεί τελικά καθώς θα την επιρρίψει σε τρίτο πρόσωπο στη συνέχεια. Άμεσος φόρος στη χώρα μας είναι ο φόρος εισοδήματος και ο φόρος κεφαλαίου (κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών), ενώ έμμεσοι οι δασμοί, οι φόροι κατανάλωσης και ο φόρος κύκλου εργασιών.

- Προσωπικοί και εμπράγματα φόροι
- Περιοδικοί (επαναλαμβανόμενοι) και μη περιοδικοί (εφάπαξ) φόροι
- Φόροι στο εισόδημα

Ο φόρος εισοδήματος επιβάλλεται τόσο στο φυσικό όσο και στο νομικό πρόσωπο για το εισόδημα που αποκτήθηκε μέσα στο προηγούμενο οικονομικό έτος. Το εισόδημα στο οποίο επιβάλλεται φόρος διακρίνεται ανάλογα με την πηγή προέλευσης στις ακόλουθες κατηγορίες: α) Α'-Β' Πηγή: Εισόδημα από ακίνητα, β) Γ' Πηγή: Εισόδημα από κινητές αξίες, γ) Δ' Πηγή: Εισόδημα από εμπορικές επιχειρήσεις, δ) Ε' Πηγή: Εισόδημα από γεωργικές Επιχειρήσεις, ε) ΣΤ' Πηγή: Εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και στ) Ζ' Πηγή: Εισόδημα από ελευθέρια επαγγέλματα και κάθε άλλη πηγή. Τα εισοδήματα, ωστόσο, που αποκτά ένα φυσικό πρόσωπο μπορεί να προέρχονται από διαφορετικές πηγές.

- Φόροι στη χρησιμοποίηση του εισοδήματος
- Αναλογικοί και προοδευτικοί φόροι

Αναλογικός είναι ο φόρος που το ποσοστό του παραμένει σταθερό σε οποιοδήποτε ύψος φορολογητέου εισοδήματος. Προοδευτικός είναι ο φόρος όταν το ποσοστό του δεν παραμένει σταθερό αλλά αυξάνει παράλληλα με την αύξηση του φορολογητέου εισοδήματος.

Πέρα από τις καθιερωμένες και συνήθεις διακρίσεις των φόρων, στις Η.Π.Α. ο Μ. Frieman⁶ εισήγαγε και την έννοια του αρνητικού φόρου για την ανακατανομή των

---

⁶ Ο Milton Friedman ήταν επιφανής Αμερικανός οικονομολόγος, στατιστικολόγος και συγγραφέας που δίδαξε στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο για περισσότερο από τρεις δεκαετίες. Τιμήθηκε το 1976 με το Βραβείο Νόμπελ για τις Οικονομικές Επιστήμες και είναι γνωστός για την έρευνά του στην ανάλυση της συμπεριφοράς και τη νομισματική ιστορία και θεωρία, και για την πολυπλοκότητα της σταθεροποιητικής πολιτικής. Ως ηγέτης της Οικονομικής Σχολής του Σικάγο και των μονεταριστών και υπέρμαχος του φιλελευθερισμού, επηρέασε πάρα πολύ τις ερευνητικές κατευθύνσεις του επαγγέλματος των οικονομολόγων. Στους ακαδημαϊκούς κύκλους ήταν γνωστός για την συνεισφορά του στην μακροοικονομία, οικονομική ιστορία και στατιστική. Στους ευρύτερους κύκλους ήταν γνωστός ως μεγάλος υπέρμαχος της οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας. Μια έρευνα μεταξύ των οικονομολόγων

εισοδημάτων, δηλ. την επιχορήγηση που μπορεί να λαμβάνουν ως βοήθεια ο χαμηλόμισθοι.

Όπως ποικίλλουν και τα είδη των φόρων, έτσι ποικίλουν και οι απόψεις σχετικά με την φορολογία. Η αντίληψη για το φόρο διαφέρει κατά τα στάδια ύπαρξης της ανθρωπότητας. Έτσι βλέπουμε ότι στην αρχή ο φόρος είχε χαρακτήρα δωρεάς. Αργότερα, αποτελούσε αναγκαστική εισφορά και σύμφωνα με νεότερη αντίληψη επιδιώκει την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και τη δικαιότερη κατανομή του πλούτου και του εισοδήματος ανάμεσα στους πολίτες, ανεξάρτητα από το αν αυτό επιτυγχάνεται στη πράξη.

1.5 Υποκείμενοι στο φόρο

Υπόκεινται στο φόρο:

- α) κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ημεδαπό ή αλλοδαπό ή ένωση προσώπων, εφόσον ασκεί κατά τρόπο ανεξάρτητο οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης, τον επιδιωκόμενο σκοπό ή το αποτέλεσμα της δραστηριότητας αυτής,
- β) κάθε πρόσωπο, το οποίο πραγματοποιεί περιστασιακά παράδοση ενός καινούργιου μεταφορικού μέσου, το οποίο αποστέλλεται ή μεταφέρεται προς άλλο κράτος - μέλος. Δε θεωρείται ότι ασκούν οικονομική δραστηριότητα κατά τρόπο ανεξάρτητο οι μισθωτοί και λοιπά φυσικά πρόσωπα, τα οποία συνδέονται με τον εργοδότη τους με σύμβαση εργασίας ή με οποιαδήποτε άλλη νομική σχέση που δημιουργεί δεσμούς εξάρτησης, όσον αφορά τους όρους εργασίας ή την αμοιβή και συνεπάγεται την ευθύνη του εργοδότη.
- γ) κάθε πρόσωπο, το οποίο πραγματοποιεί ευκαιριακά πράξεις του άρθρου 6, εφόσον με δήλωσή του ενταχθεί στο κανονικό καθεστώς Φ.Π.Α.
- δ) η κοινοπραξία που κατασκευάζει ακίνητο με το σύστημα της αντιπαροχής, καθώς και η κοινωνία που κατασκευάζει ακίνητο σε οικόπεδο ή αγροτεμάχιο που ανήκει στα μέλη της, για τις παραδόσεις και αυτοπαραδόσεις που διενεργούνται από τα μέλη τους, σύμφωνα με τα άρθρα 6 και 7.

κατέταξε τον Φρίντμαν ως το δεύτερο πιο δημοφιλή οικονομολόγο του εικοστού αιώνα, πίσω από τον Τζων Μέναρντ Κένυς, και ο Εκόνομιστ τον περιέγραψε ως τον οικονομολόγο με τη μεγαλύτερη επιρροή στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα – ενδεχομένως σε όλο τον 20ό αιώνα.

Το ελληνικό Δημόσιο, οι δήμοι, οι κοινότητες και τα άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δε θεωρούνται υποκείμενοι στο φόρο για τις πράξεις παράδοσης αγαθών και παροχής υπηρεσιών που ενεργούν κατά την εκπλήρωση της αποστολής τους, ακόμη και αν εισπράττουν τέλη, δικαιώματα ή εισφορές. Εν τούτοις τα πρόσωπα αυτά θεωρούνται ως υποκείμενοι στο φόρο κατά το μέτρο που η μη υπαγωγή στο φόρο των δραστηριοτήτων τους οδηγεί σε στρέβλωση των όρων του ανταγωνισμού. Τα πρόσωπα αυτά έχουν οπωσδήποτε την ιδιότητα του υποκειμένου στο φόρο, εφόσον ασκούν τις δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι του παρόντος νόμου, εκτός αν αυτές είναι ασήμαντες.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί η εισαγωγή μίας νέας ορολογίας στον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος αυτής της νομικής οντότητας, η οποία στην ουσία αντικατέστησε τον όρο νομικό πρόσωπο ή ακριβέστερα τον διαμόρφωσε κατάλληλα. Στην έννοια της νομικής οντότητας περιλαμβάνεται κάθε μάρφωμα εταιρικής ή μη οργάνωσης ανεξαρτήτως νομικής προσωπικότητας και κερδοσκοπικού ή μη χαρακτήρα που δεν είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, όπως ιδίως συνεταιρισμός, οργανισμός, υπεράκτια ή εξωχώρια εταιρεία, κάθε μορφής εταιρεία ιδιωτικών επενδύσεων, κάθε μορφής καταπίστευμα ή εμπίστευμα ή οποιοδήποτε μάρφωμα παρόμοιας φύσης, κάθε μορφής ίδρυμα ή σωματείο ή οποιοδήποτε μάρφωμα παρόμοιας φύσης, κάθε μορφή προσωπικής επιχείρησης ή οποιαδήποτε οντότητα προσωπικού χαρακτήρα, κάθε μορφής κοινή επιχείρηση, κάθε μορφής εταιρείας διαχείρισης κεφαλαίου ή περιουσίας ή διαθήκης ή κληρονομιάς ή κληροδοσίας ή δωρεάς, κάθε φύσης κοινοπραξία, κάθε μορφής εταιρεία αστικού δικαίου, συμμετοχικές ή αφανείς εταιρείες, κοινωνίες αστικού δικαίου⁷.

1.6 Αντικείμενο φόρου

Αντικείμενο του φόρου είναι:

α) η παράδοση αγαθών και η παροχή υπηρεσιών, εφόσον πραγματοποιούνται από επαχθή αιτία στο εσωτερικό της χώρας από υποκείμενο στο φόρο που ενεργεί με αυτή την ιδιότητα

---

⁷ Από το σεμινάριο Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος Ν.4172/2013 (Φ.Ε.Κ. 167/Α'/23.07.2013) με εισηγητή τον Κο Γιώργο Α.Κορομηλά (Φορολογικός Σύμβουλος, Συγγραφέας και Πρόεδρος του Ι.Ο.Φο.Μ) που πραγματοποιήθηκε στο Επιμελητήριο Αργολίδας στις 09.11.2014

β) η εισαγωγή αγαθών στο εσωτερικό της χώρας,

γ) η ενδοκοινοτική απόκτηση αγαθών που πραγματοποιείται από επαχθή αιτία στο εσωτερικό της χώρας από υποκείμενο στο φόρο, ο οποίος ενεργεί με αυτή την ιδιότητα ή από μη υποκείμενο στο φόρο νομικό πρόσωπο, όταν ο πωλητής είναι υποκείμενος στο φόρο εγκαταστημένος σε άλλο κράτος - μέλος, ενεργεί με αυτή την ιδιότητα και δεν απαλλάσσεται από το φόρο λόγω ύψους πραγματοποιηθέντος ετήσιου κύκλου εργασιών.

Ειδικά, η ενδοκοινοτική απόκτηση καινούργιων μεταφορικών μέσων υπάγεται στο φόρο, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του εγκατεστημένου στο εσωτερικό της χώρας προσώπου,

δ) η ενδοκοινοτική απόκτηση αγαθών, τα οποία υπάγονται σε ειδικό φόρο κατανάλωσης, που πραγματοποιείται από υποκείμενο στο φόρο ή από μη υποκείμενο στο φόρο νομικό πρόσωπο, εφόσον τα πρόσωπα αυτά εμπίπτουν στις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 11.

Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου θεωρούνται:

α) ως «εσωτερικό της χώρας» η ελληνική επικράτεια, εκτός της περιοχής του Αγίου Όρους,

β) ως «έδαφος της Κοινότητας» και ως «τρίτο έδαφος», όπως αυτά καθορίζονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η Φορολογία σε Ελλάδα, Πορτογαλία και Ιρλανδία

2.1 Η οικονομική κρίση, το Δ.Ν.Τ. και η φορολογία

Τα τελευταία χρόνια, που η οικονομική κρίση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας και του κράτους, όλο και περισσότερο ακούγονται λέξεις όπως φόρος, φορολογία, φορολογικό νομοσχέδιο, λέξεις συνδεδεμένες με τις θυσίες του απλού πολίτη στο δρόμο προς την οικονομική εξυγίανση. Τι σημαίνουν όμως αυτές οι λέξεις στην πράξη; Τι δείχνουν οι αριθμοί;

Με τον όρο οικονομική κρίση εννοούμε το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Μία μείωση δηλαδή σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ.. Η μείωση σε αυτά τα μεγέθη οδηγεί την οικονομία μιας χώρας στην ύφεση.

Η οικονομική κρίση που έπληξε το σύνολο, σχεδόν, των χωρών του δυτικού κόσμου έχει τις ρίζες του στα προβλήματα που δημιούργησαν στα μεγάλα τραπεζικά ιδρύματα των Η.Π.Α. η αδυναμία αποπληρωμής των στεγαστικών δανείων που είχαν πάρει οι αμερικανοί πολίτες εξαιτίας της απότομης πτώσης των τιμών των ακινήτων. Για να γίνει πιο κατανοητό πρέπει να πούμε πως το μεγαλύτερο μέρος της ανάπτυξης στις Η.Π.Α. βασίστηκε στις οικοδομικές δραστηριότητες. Η αύξηση ζήτησης κατοικιών οδήγησε και τις κατασκευές σπιτιών αλλά ταυτόχρονα και τις τιμές τους στα ύψη. Οι τράπεζες έδιναν εύκολα δάνεια για την χρηματοδότηση της αγοράς του σπιτιού με την προϋπόθεση ότι σε περίπτωση αδυναμίας αποπληρωμής, θα κρατούσαν εκείνες τα σπίτια. Δημιουργήθηκε με αυτόν τον τρόπο μία «φούσκα» στις τιμές των ακινήτων με αποτέλεσμα κάποια στιγμή οι τιμές να παγώσουν και να πέσουν απότομα. Βλέποντας ότι δεν μπορεί ή δεν τον συμφέρει να το αποπληρώσει, σταματούσε να πληρώνει τη δόση του δανείου του. Οι τράπεζες βρέθηκαν με μεγάλο αριθμό ακινήτων στα χέρια τους αλλά με αδυναμία πώλησης τους και κατά συνέπεια αδυναμία ενίσχυσης της ρευστότητάς τους. Οι Η.Π.Α., για να μην καταρρεύσει το τραπεζικό τους σύστημα, αναγκάστηκαν να το χρηματοδοτήσουν με τεράστια ποσά το οποία προστέθηκαν στο

δημόσιο χρέος. Αλλά, έτσι αυξήθηκαν τα επιτόκια δανεισμού, μειώθηκε η ρευστότητα στην αγορά και ταυτόχρονα και η οικονομική δραστηριότητα.

Μιας και οι Η.Π.Α. αποτελούν τη μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη, η δημοσιονομική κρίση πέρασε ταχύτατα στις αναπτυγμένες χώρες, έπληξε και τα δικά τους τραπεζικά συστήματα (σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες υπήρξε λίγο-πολύ μία τέτοια υπερδιόγκωση των τιμών των ακινήτων). Αυτό είχε ως συνέπεια το πάγωμα χορήγησης δανείων (προς πολίτες κι επιχειρήσεις), τη μείωση της απασχόλησης και τελικά την ύφεση. Στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κρίσης, όλα τα κράτη πήραν μέτρα. Παρόλο που τα μέτρα διέφεραν είχαν ως στόχο τους την αναθέρμανση της οικονομίας, την προσέλκυση επενδύσεων και τη διατήρηση της απασχόλησης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση πήρε μέτρα από τον Δεκέμβριο του 2008. Κύριος στόχος ήταν η βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών και διόρθωση των οικονομικών ατελειών με απώτερο στόχο την αναθέρμανση των οικονομιών των κρατών-μελών μέσω της παροχής ρευστότητας στην αγορά για την στήριξη των επιχειρήσεων και της απασχόλησης. Τα μέτρα αυτά, όμως, ερχόταν σε πλήρη συμμόρφωση με το Σύμφωνο Σταθερότητας που προέβλεπε την συγκράτηση των ελλειμμάτων (δημοσιονομική πειθαρχία) και τη νομισματική σταθερότητα.

Η Ελλάδα, ωστόσο, αποδείχτηκε ιδιαίτερα ευάλωτη στην κρίση. Σ' αυτό έπαιξε σημαντικό ρόλο η ίδια η δομή της οικονομίας της. Η Ελλάδα, σε αντίθεση με άλλες χώρες δε διαθέτει ισχυρή παραγωγική βάση και βαριά βιομηχανία και στήριξε την ανάπτυξή της σε τομείς όπως η ναυτιλία, ο τουρισμός και η οικοδομική δραστηριότητα, τομείς που πλήττονται πρώτοι σε περίοδο κρίσης. Επίσης, οι τράπεζες της, οι οποίες αναπτύχθηκαν εντυπωσιακά γρήγορα κι εξαπλώθηκαν στην ΝΑ Ευρώπη και τα Βαλκάνια, βρέθηκαν εκτεθειμένες στα δάνεια που είχαν χορηγήσει στις περιοχές αυτές (και στην Ελλάδα φυσικά). Επιπροσθέτως, η χώρα είχε ν' αντιμετωπίσει εκτός από την διόγκωση των τιμών των ακινήτων, το υψηλό ποσό χορήγησης στεγαστικών δανείων (ίσο περίπου με το Α.Ε.Π. της χώρας) και τις επισφαλείς επενδυτικές τοποθετήσεις των τραπεζών και άλλους δομικούς παράγοντες της οικονομίας της που καθιστούν την κρίση ακόμη πιο δύσκολα αντιμετωπίσιμη. Αυτοί οι παράγοντες είναι η παραμέληση των φορολογικών εσόδων (ίσως και για λόγους πολιτικούς – ψηφοθηρικούς), η αδυναμία αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, τα υψηλά ελλείμματα κι ο υπέρμετρος

δανεισμός πάνω στα οποία στηρίχθηκε η ανάπτυξη του Α.Ε.Π., καθώς και στο ίδιο το ενιαίο νόμισμα, το ευρώ.

Τα υψηλά ελλείμματα, που στήριζαν την ανάπτυξη, η οποία βασίστηκε στον δανεισμό, αποτέλεσαν την αγκόνη της αναιμικής ελληνικής οικονομίας με το που ξεκίνησε η κρίση. Οι ανάγκες για χρήματα ήταν μεγάλες, τα ποσά που μπορούσαν να βρεθούν από τη διεθνή αγορά ήταν ελάχιστα κι αυτά με απαγορευτικά επιτόκια, οπότε η χώρα αντιμετώπισε το φάσμα της στάσης πληρωμών - χρεοκοπίας. Για να το αντιμετωπίσει αυτό η Ε.Ε., με τη συμμετοχή και του Δ.Ν.Τ., αποφάσισε να στηρίξει δανειακά την Ελλάδα αναγκάζοντας τη χώρα να προβεί σε περιορισμό των δημοσίων εξόδων και αναπροσαρμογή της δημοσιονομικής της πολιτικής.

Η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην οριζόντια περικοπή μισθών και συντάξεων (μείωση μισθολογικού κόστους), ελαχιστοποίηση του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων και αύξηση των έμμεσων και άμεσων φόρων. Τα μέτρα αυτά με τη σειρά τους στέρησαν την αγορά από την αναγκαία ρευστότητα και σε συνδυασμό με το «πάγωμα» των δανείων από πλευράς τραπεζών οδήγησαν σε κλείσιμο χιλιάδες επιχειρήσεις και μείωση της απασχόλησης (αύξηση ανεργίας).

Η κατάρρευση των δημοσίων εσόδων σε συνδυασμό με την ανάγκη προσαρμογής στις υποχρεώσεις της δανειακής σύμβασης ανάγκασε τις ελληνικές κυβερνήσεις να πάρουν κι άλλα ακόμη πιο δυσβάσταχτα μέτρα. Τα προβλήματα, όμως, της δημοσιονομικής κρίσης πέρασαν με αυτόν τον τρόπο στους πολίτες. Το βιοτικό επίπεδο έπεσε, η μισθοί μειώθηκαν, η ακρίβεια, η φτώχεια και η ανεργία αυξήθηκαν και η λήψη δανείων έγινε πολύ δύσκολη. Στην αγορά, η πτώση της καταναλωτικής δαπάνης ήταν τέτοια που έκρινε απαγορευτική τη συνέχιση λειτουργίας χιλιάδων επιχειρήσεων με αποτέλεσμα την ακόμη μεγαλύτερη ανεργία και ακόμη πιο βαθιά ύφεση.

Ανάλογη πορεία, όχι όμως σε τέτοια ένταση, ακολούθησαν κι άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως για παράδειγμα η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, οι οποίες εξαιτίας των οικονομικών αδυναμιών ζήτησαν την βοήθεια της Τρόικα (δηλαδή τη βοήθεια τριών δυνάμεων: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Ευρωπαϊκή Ένωση) με σκοπό να διαφύγουν τον κίνδυνο της χρεοκοπίας και της δημιουργίας ενός ντόμινο εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης. Όταν μία οικονομία βρίσκεται είτε σε ύφεση είτε σε άνθιση το πρώτο και κυριότερο πράγμα που επηρεάζεται είναι η φορολογία. Στη συνέχεια θα αναλυθούν τα φορολογικά συστήματα

τριών χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, οι οποίες βίωσαν ή και εξακολουθούν να βιώνουν τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης και των παθογενειών του φορολογικού του συστήματος και της οικονομίας τους εν γένει.

2.2 Η ταυτότητα της Ελληνικής Οικονομίας

Οι βασικοί πυλώνες της ελληνικής οικονομίας ανέκαθεν, ήταν λόγω γεωμορφολογίας ο τουρισμός και η γεωργία. Οι συγκεκριμένοι τομείς της οικονομίας έχουν στηρίξει την χώρα στα πόδια της κατά περιόδους κρίσεων, ενώ δεν είναι τυχαίο ότι το 2012 και μέσω οικονομικής κρίσης, ο τουριστικός κλάδος σημείωσε ανάπτυξη της τάξης του 4% παγκοσμίως ενώ στην Ελλάδα οι τουριστικές αφίξεις αυξήθηκαν κατά 3,5% σχετικά με το 2011, συνεισφέροντας 16,4% στο ΑΕΠ – αύξηση κατά 0,6% σε σχέση με το 2011, ενώ καλύπτει το 51,2% του ελλείμματος του ελληνικού εμπορικού ισοζυγίου, απασχολώντας 1 στους 5 κατοίκους της χώρας προσφέροντας 34δς ευρώ στην ελληνική οικονομία.

Η Ελλάδα έχει συνολική έκταση 131.944.000 στρέμματα. Από αυτά τα 29,5% καλλιεργούνται, τα 41,7% είναι βοσκοτόπια και βουνά, τα 21,4% είναι δάση και θαμνότοποι, τα 2% καλύπτονται από νερά-ποτάμια, λίμνες και τέλματα και τα 5,4% ορεινές εκτάσεις. Αν και τα τελευταία χρόνια η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στην ελληνική οικονομία έχει μειωθεί σημαντικά, παραμένει σε υψηλά επίπεδα συγκρινόμενη με αυτή άλλων κρατών μελών της ΕΕ. Συγκεκριμένα, η συμβολή του εν λόγω τομέα στην οικονομία το 2012 ανέρχεται σε 3,8% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Η οικονομία της Ελλάδας έτεινε να συγκλίνει με τις οικονομίες των αναπτυγμένων δυτικών χωρών ωστόσο αυτό διακόπηκε απότομα το 1973 λόγω της πρώτης μεγάλης πετρελαϊκής κρίσης, κάτι που συνετέλεσε και στην πτώση της χούντας. Κατά τη μεταπολίτευση, από την πτώση της Χούντας έως και το 1985 το ΑΕΠ της Ελλάδος μεγεθύνθηκε, κατά μέσον όρο, περισσότερο από αυτόν του μέσου όρου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας δεν άργησαν να φανούν με αποτέλεσμα η χώρα το 2013 να αντιμετωπίζει τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας από το 1980 και μετά με το έλλειμμα του ΑΕΠ ολοένα και να αυξάνει. Η χώρα χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς και χαμηλή ανταγωνιστικότητα συγκριτικά με τους Ευρωπαίους εταίρους

της. Λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας γύρισε σε αρνητικό πρόσημο το 2009, για πρώτη φορά από το 1993.

Μια ένδειξη της τάσης υπερχρέωσης τα περασμένα χρόνια είναι το γεγονός ότι η αναλογία ιδιωτικών δανείων προς καταθέσεις ξεπέρασε τις 100 μονάδες κατά την διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του έτους 2007. Την πρωτιά στην ευρωζώνη και στην ΕΕ των 28 σε ό,τι αφορά το ύψος του δημόσιου χρέους κατέλαβε η Ελλάδα το 2012, οπότε το χρέος διαμορφώθηκε στο 156,9% του ΑΕΠ. Η Ελλάδα προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμα της στα ίχνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

2.2.1 Το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας

Το δυσνόητο της φορολογικής νομοθεσίας και το ευμετάβλητο της είναι από τους παράγοντες που συνδέονται με τη συγκρότηση του ελληνικού φορολογικού συστήματος και το περιπλέκει. Οι συνεχείς τροποποιήσεις της νομοθεσίας, οι οποίες γίνονται πολλές φορές ad hoc, χωρίς να υπάρχει ένα σύστημα και μία στρατηγική εισπράξεων εσόδων το καθιστά δυσνόητο. Οι ad hoc και συνεχείς αλλαγές στην φορολογική νομοθεσία, οι οποίες πολλές φορές διενεργούνται από όργανα μη σχετιζόμενα με το Υπουργείο Οικονομικών για την προσκόμιση εσόδων, έχει σαν αποτέλεσμα να προκαλεί δυσχέρειες, τόσο στους φορολογικούς υπαλλήλους, όσο και στους φορολογούμενους, οι οποίοι δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις τόσες συχνές αλλαγές. Αποτελεί επίσης φραγμό στην ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας λόγω της πολυπλοκότητας των διαδικασιών και της γραφειοκρατίας που προκύπτει.

2.2.2 Τα θεμέλια του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος

Σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 4 του Συντάγματός μας οι Έλληνες Πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους. Επιπλέον κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 78 κανένας φόρος δεν επιβάλλεται ούτε εισπράττεται χωρίς τυπικό νόμο που καθορίζει το υποκείμενο της φορολογίας και το εισόδημα, το είδος της περιουσίας, τις δαπάνες και τις συναλλαγές ή τις κατηγορίες τους, στις οποίες αναφέρεται ο νόμος. Τέλος, η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου

ορίζει πως φόρος ή άλλο οποιοδήποτε οικονομικό βάρος δεν μπορεί να επιβληθεί με νόμο αναδρομικής ισχύος που εκτείνεται πέρα από το οικονομικό έτος το προηγούμενο εκείνου κατά το οποίο επιβλήθηκε.

Κατά το άρθρο 113 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Συμβούλιο, αποφασίζοντας ομόφωνα σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία και μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, εκδίδει διατάξεις για την εναρμόνιση των νομοθεσιών περί των φόρων κύκλου εργασιών, των ειδικών φόρων καταναλώσεως και των λοιπών εμμέσων φόρων, στο βαθμό που η εναρμόνιση αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η εγκαθίδρυση και η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και αποφευχθούν οι στρεβλώσεις του ανταγωνισμού.

Οι ανωτέρω διατάξεις είναι αυτές που με διαφορά επηρεάζουν, ή τουλάχιστον οφείλουν να επηρεάζουν, το Ελληνικό Φορολογικό Σύστημα διαμορφώνοντας αντιστοίχως τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά του.

2.2.3 Ιστορική αναδρομή του Ε.Φ.Σ.

Το νέο Ελληνικό Κράτος, από το σχηματισμό του το 1821 έως και σήμερα, έχει δει την επιβολή απειράριθμων φορολογικών νομοθετημάτων. Ο αρχαιότατος φόρος της δεκάτης, που ίσχυε επί Τουρκοκρατίας, συστηματοποιήθηκε επί Όθωνα το 1834 με διάταγμα. Το 1836 επιβλήθηκε φόρος «επί οικοδομών και επιτηδευματιών» και εκδόθηκε νόμος «περί χαρτοσήμου».

Στα τέλη της δεκαετίας του 19ου αιώνα και μέσα σε ένα διάστημα εικοσαετίας η φορολογική επιβάρυνση διπλασιάστηκε με σημαντική αύξηση της έμμεσης φορολογίας. Το 1909 έγινε νέα φορολογική αναμόρφωση με μείωση των επιβαρύνσεων των λαϊκών τάξεων αλλά με αύξηση ειδικών φορολογιών (καπνού, οινοπνεύματος κλπ.). Ακολουθεί το 1910 η διακυβέρνηση του Βενιζέλου με κύριο γνώρισμα αυτής την εισαγωγή νέων φορολογιών (επί κληρονομιών και καθαρών προσόδων). Από τότε και μέχρι το 1919 παρατηρείται αύξηση των εσόδων από τους φόρους κατανάλωσης και μονοπωλίων.

Το 1919 είναι έτος ορόσημο καθώς ψηφίζονται νέοι φόροι που αποτελούν τη βάση των φορολογιών μέχρι σήμερα (π.χ. φορολογία καθαρών προσόδων και φορολογία κληρονομιών). Την περίοδο 1936-40 επιβάλλεται φόρος πολυτελείας και έκτακτων κερδών. Το 1948 καθιερώθηκε το σύστημα τήρησης βιβλίων και έκδοσης φορολογικών στοιχείων. Στη συνέχεια

συστήνονται Τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια, επανδρώνονται οι Οικονομικές Εφορίες και αρκετά αργότερα επέρχεται μηχανογράφηση των συστημάτων, επιβάλλεται Φόρος Προστιθέμενης Αξίας ποινικοποιείται η φοροδιαφυγή.

2.2.4 Η φορολογία στην Ελλάδα με αριθμούς

Η γνωστή ρήση του Ηράκλειτου «Τα πάντα ρει» έρχεται να επιβεβαιωθεί στην φορολογία εισοδήματος και στο φορολογικό σύστημα της Ελλάδας. Σύμφωνα με τις τελευταίες διατάξεις και τις τροποποιήσεις οι φορολογικοί συντελεστές έχουν διαμορφωθεί για το 2014 όπως παρουσιάζονται παρακάτω.

2.2.4.1 Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων και εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα

Η φορολογία εισοδήματος έχει κύριο χαρακτηριστικό, ότι επαναλαμβάνεται κατά σταθερή χρονική περίοδο, σε ετήσια πάντα βάση στο πρόσωπο του ίδιου του φορολογουμένου και επιβάλλεται επί της δημιουργίας ή απόκτησης εισοδήματος. Άλλωστε, η επιβολή αυτού του φόρου με βάση τη φοροδοτική ικανότητα των ατόμων, διαγράφει το κυριότερο μέλημα των σύγχρονων κρατών και η φορολογία αυτή του εισοδήματος, αποτελεί τη θεμελίωση της άμεσης φορολογίας σε όλες τις χώρες.

Το φορολογητέο εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, με εξαίρεση το εισόδημα από μισθωτή εργασία των αξιωματικών και κατώτερων πληρωμάτων του Εμπορικού Ναυτικού, υποβάλλεται σε φόρο με την ακόλουθη κλίμακα:

Πίνακας 1: Φορολογικοί συντελεστές εισοδημάτων από μισθωτή εργασία και συντάξεις.

Φορολογητέο Εισόδημα (Ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής
≤25.000,00	22%
25.000,01 έως και 42.000,00	32%
>42.000,00	42%

Ο φόρος που προκύπτει κατά την εφαρμογή του άρθρου 15 μειώνεται κατά το ποσό των δύο χιλιάδων εκατό (2.100,00) ευρώ, όταν το φορολογητέο εισόδημα δεν υπερβαίνει το ποσό των είκοσι ενός χιλιάδων (21.000,00) ευρώ, το ποσό της μείωσης περιορίζεται στο ποσό του αναλογούντος φόρου. Για φορολογητέο εισόδημα το οποίο υπερβαίνει το ποσό των είκοσι ενός χιλιάδων (21.000,00) ευρώ, το ποσό της μείωσης μειώνεται κατά εκατό (100) ευρώ ανά χίλια (1.000,00) ευρώ του φορολογητέου εισοδήματος. Όταν το φορολογητέο εισόδημα υπερβαίνει το ποσό των σαράντα δύο χιλιάδων (42.000,00) ευρώ δεν χορηγείται μείωση φόρου. Συγκεκριμένα έχουμε:

Πίνακας 2: Παράδειγμα υπολογισμού φόρου

<i>Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)</i>	<i>Φορολογικός Συντελεστής %</i>	<i>Φόρος Κλιμακίου (ευρώ)</i>	<i>Σύνολο Εισοδήματος (ευρώ)</i>	<i>Σύνολο Φόρου (ευρώ)</i>
25.000	22%	5.500	25.000	5.500
17.000	32%	5.440	42.000	10.940
Υπερβάλλον	42%	-	-	-

Το φορολογικό εισόδημα από μισθωτή εργασία των αξιωματικών και κατωτέρων πληρωμάτων του Εμπορικού Ναυτικού, υποβάλλεται σε φόρο με τους ακόλουθους συντελεστές:

Πίνακας: Φορολογικοί συντελεστές αξιωματικών και κατωτέρων πληρωμάτων Εμπορικού Ναυτικού

Αξιωματικοί	Κατώτερο Πλήρωμα
15%	10%

Ο φόρος που προκύπτει από την κλίμακα των μισθωτών και συνταξιούχων, μετά την ως άνω έκπτωση φόρου, μειώνεται κατά ποσοστό 10% για κάθε μία από τις ακόλουθες

δαπάνες: α) Έξοδα ιατρικής και νοσοκομειακής περίθαλψης, με την προϋπόθεση ότι υπερβαίνουν το 5% του φορολογούμενου εισοδήματος (το ποσό δεν μπορεί να υπερβεί τις 3.000€). β) Το ποσό της διατροφής που καταβάλλεται από τον ένα σύζυγο στον άλλον, εφόσον έχει επιδικαστεί και δεν καταβάλλεται βάσει συμβολαιογραφικής πράξης (το ποσό δεν μπορεί να υπερβεί τα 1.500€). γ) Οι χρηματικές δωρεές που καταβάλλονται και η αξία των ιατρικών μηχανημάτων των ασθενοφόρων που μεταβιβάζονται από τον φορολογούμενο σε συγκεκριμένους φορείς, οργανισμούς και κοινωφελή ιδρύματα, εφόσον τα ποσά υπερβαίνουν συνολικά τα 100€. Το συνολικό ποσό των δωρεών δεν μπορεί να υπερβαίνει το 5% του δηλούμενου εισοδήματος. Επιπρόσθετα, τα κέρδη από επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις νέες διατάξεις της φορολογίας εισοδήματος διαμορφώνονται ως εξής:

Πίνακας 3: Φορολογικοί συντελεστές επί των κερδών από επιχειρηματική δραστηριότητα

Φορολογητέο Εισόδημα (Ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής
≤50.000,00	26%
>50.000,00	33%

Παραπάνω εμφανίζεται η φορολογική κλίμακα για εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα και συγκεκριμένα για φυσικά ή νομικά πρόσωπα που τηρούν απλογραφικά βιβλία.

Ωστόσο, η διαφορά έγκειται στους επιτηδευματίες κατά τα τρία πρώτα χρόνια της άσκησης της δραστηριότητάς τους. Συγκεκριμένα, για τα φυσικά πρόσωπα με πρώτη δήλωση έναρξης επιτηδεύματος από 1ης Ιανουαρίου 2013 και για τα τρία πρώτα έτη άσκησης της δραστηριότητάς τους ο φορολογικός συντελεστής του πρώτου κλιμακίου της κλίμακας μειώνεται κατά 50%, εφόσον το ετήσιο ακαθάριστο εισόδημά τους από επιχειρηματική δραστηριότητα δεν υπερβαίνει τις 10.000,00 ευρώ. Κατά συνέπεια η ανωτέρω κλίμακα διαμορφώνεται ως ακολούθως:

Πίνακας 4: Φορολογικοί συντελεστές επί των κερδών για τις νέες επιχειρήσεις

Φορολογητέο Εισόδημα (Ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής
≤50.000,00	13%

Τον ίδια φορολόγηση, 13%, θα υφίστανται τα κέρδη από ατομική αγροτική επιχείρηση. Στην αντίπερα όχθη, ο φορολογικός συντελεστής για όλα τα νομικά πρόσωπα που τηρούν διπλογραφικά βιβλία θα είναι 26% και ο συντελεστής παρακράτησης μερισμάτων σε περίπτωση διανομής κερδών είναι 10%. Οι φορολογικοί συντελεστές διαμορφώνονται για την χρήση 2014 σύμφωνα με τη νέο φορολογική νομοθεσία και μέχρι αυτή να αλλάξει.

2.2.4.2 Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας για το εισόδημα από κεφάλαιο

Το εισόδημα από κεφάλαιο περιλαμβάνει το εισόδημα που αποκτά ένα φυσικό πρόσωπο και προκύπτει στο φορολογικό έτος σε μετρητά ή σε είδος, με τη μορφή μερισμάτων, τόκων, δικαιωμάτων, καθώς και το εισόδημα από ακίνητη περιουσία,

Ο όρος «μερίσματα» σημαίνει το εισόδημα που προκύπτει από μετοχές, ιδρυτικούς τίτλους, ή άλλα δικαιώματα συμμετοχής σε κέρδη τα οποία δεν αποτελούν απαιτήσεις από οφειλές (χρέη), καθώς και το εισόδημα από άλλα εταιρικά δικαιώματα, στα οποία περιλαμβάνονται τα μερίδια οι μερίδες συμπεριλαμβανομένων των προμερισμάτων και μαθηματικών αποθεματικών, οι συμμετοχές σε κέρδη προσωπικών επιχειρήσεων, οι διανομές των κερδών από κάθε είδους νομικό πρόσωπο ή νομική οντότητα, καθώς και κάθε άλλο συναφές διανεμόμενο ποσό. Εάν η διανομή των μερισμάτων υπόκειται σε παρακράτηση φόρου, όπως ορίζεται στο Μέρος Τέταρτο του Κ.Φ.Ε, ο παρακρατούμενος φόρος εξαντλεί τη φορολογική υποχρέωση μόνο για τα φυσικά πρόσωπα και για το συγκεκριμένο είδος εισοδήματος του φορολογούμενου με βάση τον Κ.Φ.Ε.

Με τον όρο «τόκοι» νοούμε το εισόδημα που προκύπτει από απαιτήσεις κάθε είδους, είτε εξασφαλίζονται με υποθήκη είτε όχι, και είτε παρέχουν δικαίωμα

συμμετοχής στα κέρδη του οφειλέτη είτε όχι, και ιδιαίτερα εισόδημα από κρατικά χρεόγραφα, τίτλους και ομολογίες και κάθε είδους δανειακή σχέση, συμπεριλαμβανομένων των πρόσθετων ωφελημάτων (premiums), των συμφωνιών επαναγοράς (repos/reverserepos) και ανταμοιβών τα οποία απορρέουν από τίτλους, ομολογίες ή χρεόγραφα. Απαλλάσσονται του φόρου εισοδήματος οι τόκοι ομολογιακών δανείων και εντόκων γραμματίων του Ελληνικού Δημοσίου που αποκτούν φυσικά πρόσωπα. Οι τόκοι που προκύπτουν από ομόλογα που εκδίδονται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), κατ' εφαρμογή προγράμματος συμμετοχής στην αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, έχουν την ίδια φορολογική αντιμετώπιση με τους τόκους που προκύπτουν από ομόλογα που εκδίδει το Ελληνικό Δημόσιο στην Ελλάδα. Για τους τόκους που προκύπτουν από τα ομόλογα αυτά εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις της παραγράφου 2. Εάν οι τόκοι υπόκεινται σε παρακράτηση φόρου, όπως ορίζεται στο Μέρος Τέταρτο του Κ.Φ.Ε, ο παρακρατούμενος φόρος εξαντλεί τη φορολογική υποχρέωση μόνο για τα φυσικά πρόσωπα και για το συγκεκριμένο είδος εισοδήματος του φορολογούμενου με βάση τον Κ.Φ.Ε.

Ο όρος «δικαιώματα» σημαίνει το εισόδημα που αποκτάται ως αντάλλαγμα για τη χρήση ή το δικαίωμα χρήσης, των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί λογοτεχνικού, καλλιτεχνικού ή επιστημονικού έργου, συμπεριλαμβανομένων των κινηματογραφικών και τηλεοπτικών ταινιών, μαγνητοταινιών για ραδιοφωνικές εκπομπές και αναπαραγωγής βιντεοκασετών, λογισμικού, διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, εμπορικών σημάτων, προνομίων, σχεδίων ή υποδειγμάτων, σχεδιαγραμμάτων, απόρρητων χημικών τύπων ή μεθόδων κατεργασίας ή σε αντάλλαγμα πληροφοριών που αφορούν βιομηχανική, εμπορική ή επιστημονική πείρα, καθώς και οι πληρωμές για τη χρήση βιομηχανικού, εμπορικού ή επιστημονικού εξοπλισμού, για τη χρήση τεχνικών μεθόδων παραγωγής, τεχνικής ή τεχνολογικής βοήθειας, τεχνογνωσίας (knowhow), αποτελεσμάτων ερευνών, αναδημοσίευσης άρθρων και μελετών και λοιπών συναφών δικαιωμάτων. Εάν το εισόδημα από δικαιώματα υπόκειται σε παρακράτηση φόρου, όπως ορίζεται στο Μέρος Τέταρτο του Κ.Φ.Ε, ο παρακρατούμενος φόρος εξαντλεί τη φορολογική υποχρέωση μόνο για τα φυσικά πρόσωπα και για το συγκεκριμένο είδος εισοδήματος του φορολογούμενου με βάση τον Κ.Φ.Ε.

Τέλος, ο όρος εισόδημα από ακίνητη περιουσία σημαίνει το εισόδημα, σε χρήμα ή σε είδος, που προκύπτει από την εκμίσθωση ή την ιδιοχρησιμοποίηση ή τη δωρεάν παραχώρηση χρήσης γης και ακινήτων. Ειδικότερα το εισόδημα αυτό προκύπτει από:

α) εκμίσθωση ή υπεκμίσθωση ή παραχώρηση χρήσης γης ή ακινήτων συμπεριλαμβανομένων των κτιρίων, κατασκευών και κάθε είδους εγκαταστάσεων και εξοπλισμού τους.

β) εκμίσθωση ή υπεκμίσθωση ή παραχώρηση χρήσης μεταλλείων, λατομείων, δασικών και αγροτικών εκτάσεων στις οποίες περιλαμβάνονται λιβάδια, καλλιεργήσιμες γαίες, βοσκήσιμες γαίες, καθώς και κάθε είδους κατασκευές ή εγκαταστάσεις που είναι στην επιφάνεια του εδάφους ή κάτω από αυτή, όπως τα ιχθυοτροφεία, οι λίμνες, οι δεξαμενές, οι πηγές και τα φρέατα.

γ) εκμίσθωση ή υπεκμίσθωση ή παραχώρηση χρήσης από την παραχώρηση χώρου για την τοποθέτηση κάθε είδους διαφημιστικών επιγραφών,

δ) εκμίσθωση ή υπεκμίσθωση ή παραχώρηση χρήσης κοινόχρηστων χώρων σε ακίνητα.

Το εισόδημα σε είδος αποτιμάται στην αγοραία αξία. Το εισόδημα από ιδιοχρησιμοποίηση ή δωρεάν παραχώρηση τεκμαίρεται ότι συνίσταται στο τρία τοις εκατό (3%) της αντικειμενικής αξίας του ακινήτου. Οι ακόλουθες δαπάνες εκπίπτουν με τις παρακάτω προϋποθέσεις:

α) αν ο εκμισθωτής ή ο παραχωρών είναι φυσικό πρόσωπο εκπίπτει ποσοστό πέντε τοις εκατό (5%) για δαπάνες επισκευής, συντήρησης, ανακαίνισης ή άλλες πάγιες και λειτουργικές δαπάνες του ακινήτου.

β) αν ο εκμισθωτής ή ο παραχωρών είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή και τα κάθε είδους ιδρύματα αυτών εκπίπτουν σε ποσοστό εβδομήντα πέντε τοις εκατό (75%) οι δαπάνες επισκευής, συντήρησης, ανακαίνισης, οι πάγιες και λειτουργικές δαπάνες για τα ακίνητα αυτά. Ειδικά για το Άγιο Όρος το ποσοστό της έκπτωσης για τις δαπάνες του προηγούμενου εδαφίου ανέρχεται σε εκατό τοις εκατό (100%),

γ) το μίσθωμα που καταβάλλεται στις περιπτώσεις υπεκμίσθωσης,

δ) οι δαπάνες αντιπλημμυρικών έργων και έργων αποξήρανσης ελών σε ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%).

ε) το ποσό της αποζημίωσης που καταβάλλει, βάσει νόμου, ο εκμισθωτής στο μισθωτή για τη λύση της μισθωτικής σχέσης του ακινήτου.

Οι συντελεστές φορολόγησης επί του εισοδήματος από το κεφάλαιο παρουσιάζονται παρακάτω:

Πίνακας 5: Φορολογικοί συντελεστές εισοδήματος από μερίσματα, τόκους και δικαιώματα.

<i>Εισόδημα από μερίσματα</i>	<i>Εισόδημα από τόκους</i>	<i>Εισόδημα από δικαιώματα</i>
10%	15%	20%

Σημ. Ο φόρος αυτός παρακρατείται με την καταβολή των εν λόγω εισοδημάτων, σύμφωνα με τις διατάξεις των περιπτώσεων α', β' και γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 64 και εξαντλείται η φορολογική υποχρέωση των δικαιούχων για τα εισοδήματα αυτά.

Πίνακας 6: Φορολόγηση εισοδήματος από ενοίκια.

<i>Ενοίκια (ευρώ)</i>	<i>Συντελεστής (%)</i>	<i>Φόρος Κλιμακίου (ευρώ)</i>	<i>Σύνολο Εισοδήματος (ευρώ)</i>	<i>Σύνολο Φόρου (ευρώ)</i>
≤12.000,00	11%	1.320,00	12.000,00	1.320,00
>12.001,00	33%	-	-	-

2.2.4.3 Ο Φ.Π.Α. στην Ελλάδα

Ο λεγόμενος Φόρος Προστιθέμενης Αξίας⁸ (αρκτικόλεξο ΦΠΑ) είναι έμμεσος φόρος που επιβλήθηκε από το "Παράγωγο Δίκαιο" του Κοινοτικού Δικαίου στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρόμοιος όμως φόρος υφίσταται και σε περίπου 30 κράτη εκτός Κοινότητας σε διάφορες ηπείρους. Συγκεκριμένα, Φ.Π.Α. είναι κάθε φόρος δαπάνης για τον οποίο κάθε υποκείμενος σ' αυτόν αποδίδει στο Δημόσιο ποσό ανάλογο με την αξία που προσθέτει σ' ένα προϊόν και όχι ανάλογο με την συνολική αξία πώλησης του προϊόντος. Δηλαδή πολύ πιο απλά θα λέγαμε ότι παρεμβαίνει το

⁸ Ανάλογα με τη φύση των δαπανών που καλύπτει ο Φ.Π.Α. διακρίνουμε διάφορες μορφές του. Οι κυριότερες μορφές του είναι: α) Φόρος προστιθέμενης αξίας καταναλωτικής μορφής, β) Φόρος προστιθέμενης αξίας εισοδηματικής μορφής, γ) Φόρος Προστιθέμενης Αξίας μορφής Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και δ) Φόρος Προστιθέμενης Αξίας μορφής εισοδήματος από εργασία. Συμπερασματικά, ο Φ.Π.Α. καλύπτει όλες τις μορφές δαπάνης στην οικονομία, συνήθως όμως περιορίζεται σε ορισμένες μορφές και κυρίως στην καταναλωτική δαπάνη.

κράτος στην τιμή πώλησης των αγαθών που πουλάει η επιχείρηση και προσθέτει με συντελεστή «επί τις εκατό (%)» μια δεύτερη επί πλέον αξία που είναι έμμεσος φόρος. Η επιχείρηση στο επίπεδο του έμμεσου φόρου παίζει το ρόλο του «φοροεισπράκτορα». Εισπράττει το φόρο που πληρώνει ο καταναλωτής μέσω της τιμής πώλησης και τον αποδίδει στο Δημόσιο. Ο έμμεσος φόρος δεν επηρεάζει το καθαρό αποτέλεσμα της επιχείρησης γιατί δεν είναι έσοδο της, αλλά είσπραξη για λογαριασμό του Δημοσίου. Ο ΦΠΑ αποδίδεται στην αρμόδια εφορία της έδρας, που βρίσκεται και δρα η επιχείρηση κάθε μήνα ή κάθε τρίμηνο (για μικρές επιχειρήσεις). Ο ΦΠΑ επομένως επιβάλλεται, στην τελική τιμή ενός αγαθού με πολλαπλασιασμό της τιμής αυτής επί τον συντελεστή που προβλέπει ο νόμος επί το αγαθό.

Υποκείμενος στο Φ.Π.Α. είναι: α) κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ημεδαπό ή αλλοδαπό, ή ένωση προσώπων εφόσον ασκούν κατά τρόπο ανεξάρτητο οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης, τον επιδιωκόμενο σκοπό ή το αποτέλεσμα της δραστηριότητας αυτής, β) κάθε πρόσωπο το οποίο πραγματοποιεί περιστασιακά παράδοση ενός καινούριου μεταφορικού μέσου, το οποίο αποστέλλεται ή μεταφέρεται προς άλλο κράτος-μέλος. Με απλά λόγια, υποκείμενο του φόρου είναι όποιος στο εσωτερικό της χώρας παράγει ή πουλάει αγαθά και όποιος παρέχει υπηρεσίες, εκτός από τους μισθωτούς, εφόσον η δραστηριότητά του αυτή γίνεται για την άσκηση του επαγγέλματός του.

Αντικείμενο του φόρου είναι: α) Οι παραδόσεις αγαθών και η παροχή υπηρεσιών, δηλαδή οι πωλήσεις και οι άλλες πράξεις όπως ανταλλαγές, αυτοπαραδόσεις που πραγματοποιούνται με αντάλλαγμα και όχι από χαριστική αιτία στο εσωτερικό της χώρας. β) Η εισαγωγή αγαθών στο εσωτερικό της χώρας. (Ως εσωτερικό της χώρας θεωρείται η Ελληνική επικράτεια, εκτός της περιοχής του Αγίου Όρους). γ) Η ενδοκοινοτική απόκτηση αγαθών, δηλαδή οι εισαγωγές από τα κράτη-μέλη της κοινότητας. Ειδικά οι ενδοκοινοτικές αποκτήσεις υπάγονται στο ΦΠΑ ανεξάρτητα από την ιδιότητα του εισαγωγέα. Έτσι και ο Έλληνας ιδιώτης που αγοράζει από πωλητή που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος, έχει την υποχρέωση καταβολής του ΦΠΑ. δ) Οι ενδοκοινοτικές αποκτήσεις αγαθών που υπάγονται στον ειδικό φόρο κατανάλωσης, δηλαδή τσιγάρα, ποτά, πετρελαιοειδή.

Ο ΦΠΑ υιοθετήθηκε την 1η Ιανουαρίου 1987 με το νόμο 1642/1986 (ΦΕΚ 125/Α) και αποτέλεσε τη βασική φορολογική μεταβολή που έπρεπε να κάνει η χώρα

μας ύστερα από την ένταξη της στην Κοινότητα. Από τότε και μέχρι σήμερα η νομοθεσία περί ΦΠΑ έχει υποστεί πολλές τροποποιήσεις και συμπληρώσεις τόσο σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Πρόσφατα, με το νόμο 2859/2000 κωδικοποιήθηκε σε ενιαίο κείμενο. Η κωδικοποίηση αυτή χωρίζεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται οι διατάξεις του νόμου 2859/2000 όπως ισχύουν μέχρι σήμερα, και στην οποία για την διευκόλυνση όσων διατρέχουν στην παρούσα κωδικοποίηση έχει γίνει συσχετισμός των διατάξεων του παραπάνω νόμου με τον νόμο 1642/1986. Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνονται οι κυριότερες αποφάσεις, εγκύκλιοι, διαταγές κλπ οι οποίες έχουν εκδοθεί από την πρώτη ημέρα εφαρμογής του ΦΠΑ στη χώρα μας μέχρι και σήμερα. Οι πάρα πολλές τροποποιήσεις και συμπληρώσεις ήρθαν να προστεθούν στην πολυπλοκότητα που διακρίνει τη νομοθεσία περί ΦΠΑ, λόγω του ότι αυτή καλείται να ρυθμίσει κανόνες τόσο του εσωτερικού όσο και του διεθνούς εμπορίου. Ο ΦΠΑ εφαρμόζεται σήμερα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο φόρος αυτός υιοθετήθηκε εκεί για να αντικαταστήσει άλλους έμμεσους φόρους δαπάνης, που υπήρχαν πριν από αυτόν.

Ο ΦΠΑ επιβάλλεται σήμερα με δυο συντελεστές σ' όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα χαμηλό συντελεστή που καλύπτει ορισμένα αγαθά και υπηρεσίες, πρώτης ανάγκης και ένα κανονικό που καλύπτει όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες. Ορισμένες χώρες όμως εξακολουθούν να εφαρμόζουν και άλλους συντελεστές. Για την εναρμόνιση του αριθμού των συντελεστών ΦΠΑ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το συμβούλιο Υπουργών αποφάσισε όλες οι χώρες να εισάγουν μόνο δυο συντελεστές, ένα χαμηλό πάνω του 5% και ένα κανονικό συντελεστή πάνω του 15%. Στην Ελλάδα ο συντελεστής ΦΠΑ ορίζεται σε είκοσι τρία τοις εκατό (23%) στη φορολογητέα αξία, κατ' εξαίρεση για τα αγαθά και τις υπηρεσίες που παρουσιάζονται παρακάτω ο συντελεστής φόρου ορίζεται σε έξι και εννέα τοις εκατό (6% και 9%). Αξίζει να επισημανθεί πως η Ελλάδα έχει από τους υψηλότερους συντελεστές προστιθέμενης αξίας στην Ευρώπη, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια.

Πίνακας 7: Συντελεστές Φ.Π.Α. στην Ελλάδα σε εμπορικές συναλλαγές αγαθών και υπηρεσιών.

Συντελεστές Φ.Π.Α (%)	Αγαθά Και Υπηρεσίες
23%	πωλήσεις ειδών ένδυσης – υπόδησης, επίπλων, ειδών οικιακής χρήσης, νεόδμητων οικοδομών (πλην α' κατοικίας), οικοδομικών υλικών, αυτοκινήτων, καυσίμων, τσιγάρων, αλκοολούχων ποτών, ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών, πλαστικών ειδών, χαρτικών, απορρυπαντικών, ειδών καθαρισμού, ειδών ατομικής καθαριότητας, σχολικών ειδών, παροχή υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών, παροχή υπηρεσιών από κομμωτήρια, ινστιτούτα αδυνατίσματος και αισθητικής, γυμναστήρια, παροχή υπηρεσιών από δικηγόρους, συμβολαιογράφους, λογιστές, φοροτεχνικούς, οικονομολόγους και λοιπούς ελεύθερους επαγγελματίες.
13%	τρόφιμα, κλάδος εστίασης, λογαριασμοί ηλεκτρικού ρεύματος, ύδρευσης και φυσικού αερίου, εισιτήρια μέσων μαζικής μεταφοράς, κόμιστρα των ταξί, υπηρεσίες επισκευής και συντήρησης παλαιών κατοικιών, ιατρικές επισκέψεις και εξετάσεις, ιατρική περίθαλψη και εισιτήρια θεαμάτων
6,5%	τιμές των φαρμάκων, των βιβλίων, των περιοδικών, των εφημερίδων και των εισιτηρίων του θεάτρου, υπηρεσίες ξενοδοχείων και τουριστικών καταλυμάτων

2.3 Η Πορτογαλία και το φορολογικό της σύστημα

Η Πορτογαλική Δημοκρατία (Πορτογαλικά: República Portuguesa) βρίσκεται στο δυτικό άκρο της Ιβηρικής χερσονήσου στη νοτιοδυτική Ευρώπη. Βόρεια και ανατολικά συνορεύει με την Ισπανία, ενώ νότια και δυτικά βρέχεται από τον Ατλαντικό ωκεανό. Η χώρα περιλαμβάνει και δύο αρχιπελάγη στον Ατλαντικό, τις Αζόρες και την Μαδέρα. Έχει έκταση 92.090 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 10.707.924 κατοίκους, με βάση τις εκτιμήσεις του 2009. Πρωτεύουσα της χώρας είναι η Λισαβόνα.

Όπως και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, όσον αφορά τη δομή της πορτογαλικής οικονομίας, το βασικότερο χαρακτηριστικό της τελευταίας δεκαετίας είναι η μεγέθυνση του τομέα των υπηρεσιών. Το 2012 η γεωργία, η δασοκομία και η αλιεία συνεισέφεραν μόλις κατά 2,2% στο ΑΕΠ (σε σύγκριση με 24% το 1960 και 2,1% το 2011) απασχολώντας 10,5% του ενεργού πληθυσμού (έναντι 9,9% το 2011), ενώ η βιομηχανία, κατασκευές, ενέργεια και διαχείριση υδάτων συνεισέφεραν αντίστοιχα ποσοστά 23,4% και 25,6% στο ΑΕΠ και την απασχόληση (περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2011). Το υπόλοιπο τμήμα της οικονομίας αφορά υπηρεσίες, σε ποσοστό 79,3% επί του ΑΕΠ (έναντι 74,5% το 2011), όπου απασχολείται το 63,9% του εργατικού δυναμικού της χώρας.

Όπως καταδεικνύουν τα στατιστικά στοιχεία, χαρακτηριστική είναι η στροφή του εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα και η μείωση της απασχόλησης στην βιομηχανία. Κατά τα λοιπά η δομή της οικονομίας κατά το 2012 δεν παρουσίασε σημαντικές αλλαγές, πέραν της συνέχισης της τάσης αύξησης της συνεισφοράς του κλάδου των υπηρεσιών στο ΑΕΠ της χώρας. Πέρα από την επέκταση του τομέα των υπηρεσιών, σημαντικές αλλαγές συντελέστηκαν στον τομέα της μεταποίησης, ο οποίος εκσυγχρονίσθηκε με την ενσωμάτωση τεχνολογιών και την σταδιακή αντικατάσταση της παραδοσιακής μεταποιητικής βιομηχανίας από νέους κλάδους που συνεισέφεραν στην ανάπτυξη της πορτογαλικής οικονομίας, όπως βιομηχανία αυτοκινήτων και ανταλλακτικών, ηλεκτρονικών, ενέργειας, φαρμάκων, καθώς και νέες τεχνολογίες.

Σημειώνεται ότι στην αύξηση του κλάδου των υπηρεσιών συμβάλλει κατά πολύ η γεωγραφική θέση και το ήπιο μεσογειακό κλίμα, που έχουν δώσει ώθηση στην πορτογαλική τουριστική βιομηχανία.

Στον τομέα της ενέργειας, ιδιαίτερα αναπτυγμένος είναι ο κλάδος των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Σύμφωνα με στοιχεία του Συνδέσμου Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας Πορτογαλίας, το 2012 η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ανήλθε σε ποσοστό 38% επί του συνόλου της καταναλισκόμενης ενέργειας στη χώρα, ποσοστό μειωμένο σε σχέση με το 2011, οπότε ανήλθε σε 46%. Ωστόσο, εάν δεν συνυπολογισθεί η παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας, η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ανέρχεται σε ποσοστό 27%, έναντι 25% το 2011. Ανωτέρω οφείλεται στην αύξηση κατά 11% της παραγωγής αιολικής ενέργειας, η οποία συνεισφέρει 20% στη συνολικά παραγόμενη ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές.

Τέλος, επισημαίνεται το μέγεθος της παραοικονομίας, η οποία εμφανίζει επεκτατική τάση, φθάνοντας ποσοστά πολύ υψηλά για τις αναπτυγμένες οικονομίες. Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταπολέμηση της απάτης και της φοροδιαφυγής, το ποσοστό της παραοικονομίας στην Πορτογαλία ανέρχεται σε 23%, έναντι 22,1% του κοινοτικού μέσου όρου. Στο ποσοστό αυτό συνεισφέρουν κυρίως κλάδοι της γεωργίας και των υπηρεσιών, με προεξέχουσες την εστίαση, πώληση ενδυμάτων και τις κατασκευές.

2.3.1 Η φορολογία στην Πορτογαλία με αριθμούς

Τα φορολογικά τμήματα της Πορτογαλίας για τα φυσικά πρόσωπα είναι προοδευτικά. Ένα άτομο στην Πορτογαλία είναι υπεύθυνο για το φόρο στο εισόδημά του ως υπάλληλος και ως αυτοαπασχολούμενος. Ένας εργοδότης υποχρεώνεται να αφαιρέσει, άμεσα, κάθε μήνα, το ποσό φόρου και την εθνική ασφάλεια που οφείλεται από έναν μισθωτό εργαζόμενο. Ορισμένες καταβολές αφαιρούνται από το φορολογήσιμο εισόδημα.

Στην Πορτογαλία τα εισοδήματα κατατάσσονται και διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες και πηγές ανάλογα με την προέλευσή τους: Α) Εισόδημα από μισθωτή εργασία, Β) Εισόδημα από επιχειρηματικές και επαγγελματικές δραστηριότητες (αυτοαπασχολούμενοι), Ε) Εισόδημα από επενδύσεις, ΣΤ) Εισόδημα από ακίνητα-ενοικιάσεις, Ζ) Εισόδημα από υπεραξία και Η) Εισόδημα από συντάξεις. Το εισόδημα, έσοδα και κέρδη, θα πρέπει σύμφωνα με το Πορτογαλικό σύστημα φορολογίας να

υπόκειται σε φορολογία ανεξάρτητα με το που λαμβάνεται το εισόδημα σε ποιο νόμισμα.

Πέρα από τις πηγές του εισοδήματος αξίζει να επισημανθούν τα κριτήρια εκείνα προκειμένου ένα φυσικό πρόσωπο να φορολογηθεί εντός των ορίων της Πορτογαλίας. Το φυσικό πρόσωπο, το οποίο παραμένει σε πορτογαλικό έδαφος παραπάνω από 183 ημέρες, συνεχόμενες ή μη, ή διαθέτει ακίνητο εντός της χώρας και οι συνθήκες υποδηλώνουν πως θα αποτελέσει μόνιμη και συνήθη διαμονή, τότε το πρόσωπο αυτό θα φορολογηθεί σύμφωνα με την φορολογική νομοθεσία. Επιπρόσθετα, στην Πορτογαλία φορολογούνται όλα εκείνα τα φυσικά πρόσωπα που υπηρετούν και εξυπηρετούν το κράτος σε φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας 8: Φορολογικοί συντελεστές φυσικών προσώπων στην Πορτογαλία

<i>Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)</i>	<i>Φορολογικός Συντελεστής %</i>
<i>≤7.000</i>	<i>14.5%</i>
<i>7.001-20.000</i>	<i>28.5%</i>
<i>20.001-40.000</i>	<i>37%</i>
<i>40.001-80.000</i>	<i>45%</i>
<i>≥80.001</i>	<i>48%</i>

Στους παραπάνω φορολογικούς συντελεστές εμφανίζονται πρόσθετοι φόροι, όπως για παράδειγμα πρόσθετος φόρος 3,5% για τα εισοδήματα που υπερβαίνουν το ελάχιστο ή κατώτατο μισθό, επιπλέον 2,5% πρόσθετος φόρος για τα εισοδήματα άνω των 80.000 ευρώ και 5% για εκείνα τα εισοδήματα που ξεπερνούν το ποσό των 250.000 ευρώ.

Το ποσοστό του φόρου για μία επιχείρηση στην Πορτογαλία είναι 25% με την προσθήκη του 3% ως πρόσθετου φόρου για τα εισοδήματα άνω του 1,5 εκατομμυρίων ευρώ και μέχρι 7,5 εκατομμύρια ευρώ και του 5% για τα εισοδήματα άνω των 7,5 εκατομμυρίων ευρώ με ένα τοπικό φόρο έως 1,5%. Συνολικά, η φορολογία που

επιβάλλεται στις επιχειρήσεις στη χώρα μπορεί να φθάσει κατ' ανώτατο όριο στο 29,5%-31,5%. Εξαίρεση των παραπάνω συντελεστών αποτελούν οι επιχειρήσεις που εδρεύουν στη ζώνη ελευθέρου εμπορίου των Αζόρων, οι οποίες φορολογούνται με τον χαμηλό συντελεστή του 17,5%.

2.3.2 Ο Φ.Π.Α στην Πορτογαλία

Η πορτογαλική νομοθεσία προβλέπει τρεις κατηγορίες συντελεστών ΦΠΑ, τον κανονικό, τον ενδιάμεσο και τον χαμηλό. Ο χαμηλός συντελεστής εφαρμόζεται σε είδη βασικής διατροφής (π.χ. ρύζι, ζυμαρικά, ψωμί, αλεύρι, γάλα, τυριά, ελαιόλαδο, φρέσκα φρούτα, νωπό/κατεψυγμένο κρέας και ψάρι νωπό/κατεψυγμένο ή σε κονσέρβα, αλάτι, μέλι), εκδόσεις, βιβλία, φαρμακευτικά προϊόντα, ξενοδοχειακές υπηρεσίες, επιβατικές μεταφορές, αγροτικά προϊόντα, κ.ά..

Ο ενδιάμεσος συντελεστής εφαρμόζεται σε ορισμένα προϊόντα τροφίμων/ποτών (π.χ. κρασί, κονσέρβες κρεάτων/ψαριών/θαλασσινών, επιτραπέζιο νερό), καθώς και σε θεάματα (κινηματογράφος, θέατρο, συναυλίες, κλπ).

Οι υπόλοιπες κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών (συμπεριλαμβανομένης της εστίασης, τηλεπικοινωνιών, ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, καθώς και πληθώρας ειδών διατροφής) επιβαρύνονται με τον κανονικό συντελεστή ΦΠΑ.

Οι Αυτόνομες Διοικητικά περιοχές της Μαδέρα και των Αζόρων απολαμβάνουν προνομιακό καθεστώς σε σχέση με τον ΦΠΑ, με χαμηλότερους ανά κατηγορία συντελεστές, όπως παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 9: Συντελεστές Φ.Π.Α. στην Πορτογαλία σε εμπορικές συναλλαγές αγαθών και υπηρεσιών.

<i>Συντελεστής</i>	<i>Ηπειρωτική Χώρα</i>	<i>Μαδέρα</i>	<i>Αζόρες</i>
<i>Κανονικός</i>	23%*	22%	18%
<i>Ενδιάμεσος</i>	13%	12%	10%
<i>Χαμηλός</i>	6%	5%	5%

Σημείωση: Από 01.01.2015 ο κανονικός Φ.Π.Α θα αυξηθεί σε 23,25%.

2.4 Η Ιρλανδία και το φορολογικό της σύστημα

Δημοκρατία της Ιρλανδίας (Ιρλανδικά: Poblacht na hÉireann, Αγγλικά: Republic of Ireland) είναι το όνομα του κράτους που καλύπτει κατά προσέγγιση τα 5/6 της νήσου της Ιρλανδίας, στις ΒΔ ακτές της Ευρώπης. Το επίσημο όνομα του κράτους είναι Ιρλανδία (Ιρλ.: Éire, Έιρε) και το χρησιμοποιούν όλοι οι διεθνείς οργανισμοί και οι πολίτες της Ιρλανδίας όταν αναφέρονται στη χώρα τους. Είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέτει ανεπτυγμένη οικονομία και πληθυσμό λίγο μεγαλύτερο από τα τέσσερα εκατομμύρια κατοίκους (4.517.758 σύμφωνα με εκτιμήσεις του 2009). Το υπόλοιπο 1/6 της νήσου είναι γνωστό ως Βόρεια Ιρλανδία και αποτελεί τμήμα του Ηνωμένου Βασιλείου. Πρωτεύουσα της Ιρλανδίας είναι το Δουβλίνο.

Η αγροτική οικονομία της Ιρλανδικής Δημοκρατίας τα τελευταία χρόνια μετατράπηκε σε μια οικονομία με κύριους άξονες το εμπόριο, τις επενδύσεις και τη βιομηχανία. Κύριο ρόλο στην ανάπτυξή της παίζουν οι εξαγωγές, αλλά επωφελείται και από την άνοδο των καταναλωτικών εξόδων, των κατασκευών και των επιχειρηματικών επενδύσεων. Στα χαρτιά, η χώρα είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας υπηρεσιών και προϊόντων λογισμικού, ωστόσο στην πραγματικότητα πολλά προϊόντα, κυρίως μουσικής, περνούν μέσα από τη χώρα για να αποφύγουν τους φόρους από αγαθά πνευματικής ιδιοκτησίας. Από την πλευρά της κυβέρνησης τα τελευταία δέκα χρόνια έχουν γίνει προσπάθειες να αντιμετωπιστούν ο πληθωρισμός, η υψηλή φορολογία, η καταξόδευση δημόσιου χρήματος, η απουσία ξένων επενδύσεων και οι χαμηλές εργασιακές δεξιότητες. Τον Ιανουάριο του 1999 η χώρα μπήκε στην Ευρωζώνη, εγκαταλείποντας την ιρλανδική λίρα.

Ωστόσο, το 10% του πληθυσμού της Ιρλανδίας ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας. Σύμφωνα με στοιχεία της UNICEF, η Ιρλανδία έχει το έκτο μεγαλύτερο ποσοστό παιδικής φτώχειας (16,8%) στον ανεπτυγμένο κόσμο.

Το 2010 η χώρα ήρθε αντιμέτωπη με την παγκόσμια οικονομική κρίση. Οι υπουργοί Οικονομικών της ΕΕ ενέκριναν στις 21 Νοεμβρίου 2010 τριετές πρόγραμμα, ύψους σχεδόν 90 δισ. ευρώ, για οικονομική στήριξη της Ιρλανδίας έπειτα από αίτημα της ίδιας της χώρας για ένταξη στον μηχανισμό στήριξης.

Το φορολογικό σύστημα της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας είναι γενικά παρόμοιο με το σύστημα φορολογίας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι περισσότεροι άνθρωποι φορολογούνται μέσω του συστήματος «Πληρώστε καθώς κερδίζετε (PAYE)», με βάση δηλαδή τη δυνατότητά τους να πληρώσουν. Το σύστημα είναι αρκετά προοδευτικό με ελάχιστο ή κανέναν φόρο στους χαμηλούς εργαζομένους και ένα υψηλό ποσοστό που εφαρμόζεται για να ολοκληρώσει τους εργαζομένους. Για τις επιχειρήσεις, τα φορολογικά ποσοστά είναι μεταξύ των χαμηλότερων στον κόσμο με αποτέλεσμα να αποτελεί παράδεισο πολλών εταιριών, καθώς ο φόρος εταιριών κυμαίνεται μεταξύ 10% και 12,5%. Ένα μεγάλο ποσοστό των φορολογικών εσόδων της κεντρικής κυβέρνησης προέρχεται από τον φόρο προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α), τους φόρους κατανάλωσης και άλλους φόρους στην κατανάλωση. Το ιρλανδικό φορολογικό σύστημα είναι σε θέση πρώτιστα να πληρώσει για μία ελεύθερη παιδεία για όλους (συμπεριλαμβανομένου του τρίτου επιπέδου), ελεύθερη υγειονομική περίθαλψη, γηρατειά συντάξεις και επίδομα ανεργίας. Έτσι, βέβαια, θα μπορούσε να περιγράψει κανείς το φορολογικό σύστημα της Ιρλανδίας προ κρίσης ή μάλλον και μετά;

Η Ιρλανδία είχε τη φήμη ως φιλική προς τις επιχειρήσεις δικαιοδοσία, αλλά μετά την κρίση έχει αποκτήσει τη φήμη του φορολογικού παραδείσου. Ο συντελεστής εταιρικού φόρου της Ιρλανδίας (12,5%) είναι από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη μαζί με αυτούς της Κύπρου και της Βουλγαρίας. Το ιρλανδικό φορολογικό καθεστώς έχει αποδειχθεί πολύ ελκυστικό για τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες και μάλιστα της έχει δοθεί το ψευδώνυμο «διπλό ιρλανδικό». Οι μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας όπως η Apple και η Google κάνουν χρήση της ιρλανδικής πολιτικής προκειμένου να πληρώνουν πολύ μικρότερο φόρο. Επίσης, εκθέσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο ισχυρίζονται ότι η Google έχει δημιουργήσει εταιρεία στην Ιρλανδία προκειμένου να αποφύγει τους βρετανικούς φόρους.

2.4.1 Η φορολογία στην Ιρλανδία με αριθμούς

Η φορολογία θα είναι πληρωτέα στο εισόδημα που κερδίζεται στην Ιρλανδία και στο εξωτερικό από ένα άτομο που ικανοποιεί τα κριτήρια του μόνιμου κατοίκου της Ιρλανδίας. Ένας ξένος κάτοικος που απασχολείται στην Ιρλανδία πληρώνει φόρο μόνο του εισοδήματος που κερδίζεται στην Ιρλανδία. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι όσον αφορά το φορολογήσιμο εισόδημα από έναν μισθό, ο εργοδότης υποχρεώνεται

να αφαιρέσει το ποσό φόρου πληρωτέου σε μηνιαία βάση. Ένας μη μισθωτός πρέπει να προπληρώσει το φόρο εισοδήματος που θα αντισταθμιστεί με την αρχειοθέτηση μιας ετήσιας δήλωσης. Η προκαταβολή καθορίζεται βάσει της δήλωσης που γίνεται το προηγούμενο έτος.

Κάθε φυσικό πρόσωπο, το οποίο είναι κάτοικος της Ιρλανδίας και διαμένει στο κράτος υπόκειται σε φόρο εισοδήματος και έχει, ωστόσο, το έννομο δικαίωμα να διεκδικήσει ορισμένων φορολογικών απαλλαγών και εκπτώσεων.

Ένα μη-κάτοικος Ιρλανδίας μπορεί να δικαιούται ανακούφιση από τον φόρο εισοδήματος. Παρόμοια ανακούφιση είναι επίσης διαθέσιμη στους κατοίκους των άλλων κρατών-μελών της ΕΕ και των κατοίκων των περισσότερων από τις χώρες με τις οποίες η Ιρλανδία έχει συνάψει συμφωνίες διπλής φορολογίας. Ένα άτομο που κατοικεί στην Ιρλανδία και που λειτουργεί έξω από την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο για ένα ορισμένο ελάχιστο χρονικό διάστημα σε ένα φορολογικό έτος μπορεί να δικαιούται έκπτωση του εισοδήματος. Το ποσό της έκπτωσης σχετίζεται με το χρόνο εργασίας στο εξωτερικό.

Ένα φυσικό πρόσωπο είναι κάτοικος Ιρλανδίας σε ένα φορολογικό έτος, αν αυτός/αυτή περνά 183 ημέρες ή περισσότερο στην Ιρλανδία κατά το έτος αυτό ή ξοδεύει συνολικά 280 ημέρες στην Ιρλανδία κατά το έτος αυτό και το προηγούμενο φορολογικό έτος. (Παρουσία σε ένα φορολογικό έτος από ένα άτομο που δεν υπερβαίνει τις 30 ημέρες στο κράτος δεν λογίζεται για την εφαρμογή της δοκιμής δύο ετών). Ένα άτομο που διαμένει στην Ιρλανδία για τρία συνεχή φορολογικά έτη αποκτά τη συνήθη διαμονή του στην Ιρλανδία από την αρχή του τέταρτου φορολογικού έτους και το αντίθετο.

Στην Ιρλανδία δεν υπάρχει έχει συγκεκριμένο όριο εισοδήματος το οποίο δεν φορολογείται. Ο Ιρλανδός πολίτης και φορολογούμενος φορολογείται από το πρώτο ευρώ. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει αφορολόγητο, κάθε φυσικό πρόσωπο δικαιούται μία έκπτωση φόρου. Συγκεκριμένα ισχύουν οι παρακάτω φορολογικές ελαφρύνσεις:

- 1.650 ευρώ για άτομο χωρίς εξαρτώμενο παιδί
- 3.300 ευρώ για έγγαμο ή σύμφωνο συμβίωσης
- 2.190 ευρώ για χήρο ή επιζών σύντροφο χωρίς εξαρτώμενο μέλος
- 3.300 ευρώ για χήρο ή επιζών σύντροφο-πενθούντες στο πρώτο έτος

- 3.300 ευρώ για μονογονεϊκή οικογένεια με εξαρτώμενο παιδί
- 5.250 ευρώ για χήρο γονέα ή επιζών σύντροφο με εξαρτώμενο παιδί-πρώτο έτος μετά το πένθος
- 3.300 ευρώ για παιδί με ειδικές ανάγκες κ.ά.

Υπάρχουν επίσης κάποιες φορολογικές ελαφρύνσεις για αποζημιώσεις, απασχόληση και επενδύσεις, συνταξιοδοτικές εισφορές, επαγγελματικές συντάξεις, παροχές υγείας κ.ά. Ειδική μνεία γίνεται για τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω, σύμφωνα με την οποία τα όρια απαλλαγής φόρου εισοδήματος είναι **18.000** ευρώ για άγαμο, χήρο ή επιζών σύντροφο και **36.000** ευρώ για έγγαμο ή σύμφωνο συμβίωσης.

Πίνακας 10: Φορολογικοί συντελεστές εισοδήματος από στην Ιρλανδία.

<i>Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)</i>	<i>Φορολογικός Συντελεστής %</i>
<i>≤32.800</i>	<i>20%</i>
<i>≥32.801</i>	<i>41%</i>

Εταιρικός φόρος επιβάλλεται επί όλων των κερδών, οπουδήποτε και αν προκύπτουν, των εταιρειών που εδρεύουν στο κράτος, με ορισμένες εξαιρέσεις, και αλλοδαπών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στο τομέα του κράτους μέσω υποκαταστήματος και πρακτορείου.

Οι εταιρείες πληρώνουν τον εταιρικό φόρο, ο οποίος επιβάλλεται στα κέρδη της εταιρείας τα οποία περιλαμβάνουν τόσο τα έσοδα όσο και τα φορολογητέα κέρδη. Υπάρχουν δύο συντελεστές εταιρικού φόρου: α) 12,5% για το εισόδημα των συναλλαγών, εκτός αν το εισόδημα αυτό προκύπτει από εξαιρούμενο εμπόριο⁹ (στην περίπτωση αυτή ο συντελεστής είναι 25%) και β) 25% για τα εισοδήματα πέραν του χαρτοφυλακίου συναλλαγών, όπως είναι για παράδειγμα τα έσοδα από ενοίκια και τα έσοδα από επενδύσεις.

⁹ Εξαιρούνται οι συναλλαγές εκείνες οι οποίες περιλαμβάνουν ορισμένες δραστηριότητες που αφορούν τη γη, το εισόδημα που προκύπτει από την εργασία με μέταλλα και τις δραστηριότητες πετρελαίου.

2.4.2 Ο Φ.Π.Α στην Ιρλανδία

Ο Φόρος Προστιθέμενης αξίας μαζί με τον φόρο εισοδήματος αποτελεί την κυριότερη πηγή εισοδήματος για την ιρλανδική κυβέρνηση. Οι συντελεστές ΦΠΑ κυμαίνονται από 0% για τα βιβλία, τα είδη ένδυσης και εκπαιδευτικές υπηρεσίες και τα στοιχεία των παιδιών, σε 23% για την πλειοψηφία των αγαθών. Το ποσοστό 13,5% εφαρμόζεται σε πολλές υπηρεσίες σχετικές με το διατροφή, όπως το γεύμα σε εστιατόριο και τα προϊόντα αρτοποιίας. Ένα ποσοστό 4,8% ισχύει για προμήθεια του ζωικού κεφαλαίου και των λαγωνικών. Τέλος, υπάρχει και ένα άλλο είδος Φ.Π.Α. το λεγόμενο parking rate με ποσοστό 13,5% και ο οποίος εφαρμόζεται σε λίγες μόνο ευρωπαϊκές χώρες. Ο φόρος αυτός εφαρμόζεται στις παρακάτω περιπτώσεις:

- Ενέργεια για θέρμανση και φως
- Τα κινητά αγαθά που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή και συντήρηση των ακινήτων
- Προμήθεια ακίνητης περιουσίας
- Υπηρεσίες για τον καθαρισμό της ακίνητης περιουσίας
- Επισκευή και συντήρηση της κινητής περιουσίας
- Υπηρεσίες που σχετίζονται με τη φροντίδα του ανθρώπινου σώματος
- Ορισμένες ειδικές τουριστικές υπηρεσίες
- Υπηρεσίες που σχετίζονται με τη φωτογραφία
- Οι υπηρεσίες που παρέχονται από αναβάτες
- Υπηρεσίες που σχετίζονται με την τέχνη και την αρχαιολογία
- Σύντομης διάρκειας ενοικίαση (λιγότερο από 5 εβδομάδες)
- Σχολές οδηγών
- Οι επαγγελματικές υπηρεσίες που παρέχονται από κτηνιάτρους

Ένας επιπλέον συντελεστής Φ.Π.Α. είναι ο Φ.Π.Α Ιδιοκτησίας .Σύμφωνα με τους κανόνες του Φ.Π.Α. ιδιοκτησίας, τα επαγγελματικά μισθώματα ακινήτων απαλλάσσονται από τον Φ.Π.Α. (με την επιλογή ενός εκμισθωτή να φορολογήσει το ενοίκιο σε ορισμένες περιπτώσεις). Η προμήθεια των ιδιοκτητών «νέας ιδιοκτησίας» υπόκεινται σε Φ.Π.Α. 13,5%. Η πώληση της «παλιάς ιδιοκτησίας» απαλλάσσεται από

τον Φ.Π.Α., εκτός εάν η επιλογή ασκείται από κοινού από τον πωλητή και τον αγοραστή.

Ωστόσο, κάποιες δραστηριότητες απαλλάσσονται του Φ.Π.Α. τέτοιες δραστηριότητες είναι η παράδοση ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένων των περισσότερων τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών, της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, ιατρικών υπηρεσιών και μεταφοράς επιβατών.

Πίνακας 11: Συντελεστές Φ.Π.Α. στην Ιρλανδία.

<i>Συντελεστής</i>	<i>Ποσοστό επί τους εκατό (%)</i>
<i>Κανονικός</i>	23%
<i>Ενδιάμεσος</i>	9 και 13,5%
<i>Μειωμένος</i>	4,8%
<i>Parking Rate</i>	13,5%

Συγκεκριμένα, παρακάτω αναφέρονται μερικά από τα αγαθά και υπηρεσίες που υπόκεινται στον κάθε συντελεστή είτε αυτός είναι κανονικό, είτε ενδιάμεσος, είτε μειωμένος.

- **Κανονικός Συντελεστής 23%:** Στον συντελεστή αυτό υπόκεινται όλα εκείνα τα αγαθά και υπηρεσίες που δεν εμπίπτουν στις άλλες κατηγορίες με το μειωμένο συντελεστή Φ.Π.Α. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει τα εξής: αλκοόλ, οπτικοακουστικό υλικό, ανταλλακτικά αυτοκινήτων και αξεσουάρ, CD, υπολογιστές, συμβουλευτικές υπηρεσίες, καλλυντικά, απορρυπαντικά, ψυγεία, έπιπλα και εξοπλισμό, κοσμήματα, χαρτοκοπτικές μηχανές, μηχανήματα, εξοπλισμό γραφείου, τροφές κατοικίδιων ζώων, βενζίνη, χαρτικά είδη, καπνός, παιχνίδια, εργαλεία, πλυντήρια, εμφιαλωμένο νερό κ.ά.
- **Ενδιάμεσος Συντελεστής 13,5%:** Στον συντελεστή αυτό υπόκεινται τα καύσιμα (άνθρακας, πετρέλαιο θέρμανσης, φυσικό αέριο), ηλεκτρική ενέργεια, αμοιβές κτηνιάτρων, κτήρια, υπηρεσίες σχετιζόμενες με τη γεωργία κ.ά.

- **Ειδικός Συντελεστής 9%:** Στον ειδικό αυτό συντελεστή υπόκεινται τα εστιατόρια, τα ξενοδοχεία, ο κινηματογράφος, τα κομμωτήρια και οι εφημερίδες.
- **Μειωμένος Συντελεστής 4,8%:** Ο συντελεστής αυτό αφορά ειδικά και αποκλειστικά την γεωργία. Ισχύει για τα ζώα και τα λαγωνικά.
- **Συντελεστής 0% :** Ο συντελεστής αυτός εφαρμόζεται για εξαγωγές, βιβλία, από του στόματος φάρμακα, παιδική ένδυση και υπόδυση.

3.2.5 Συγκριτική Ανάλυση Ελλάδας-Πορτογαλίας-Ιρλανδίας

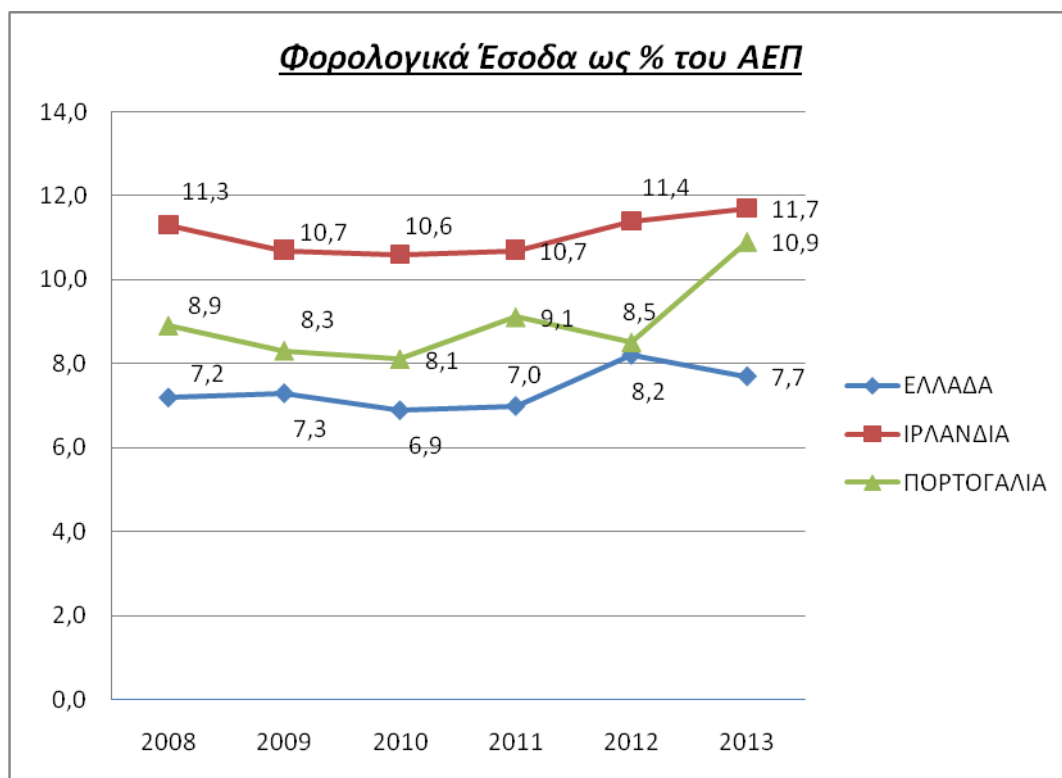
Η ιδιαιτερότητα μίας χώρας δεν έχει να κάνει αποκλειστικά με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της χώρας, τους ανθρώπους της και την ιστορία της. Όπως και ο άνθρωπος έτσι και η κάθε χώρα είναι οι επιλογές που κάνουν οι κάτοικοί της και οι πολιτικοί της.

Στην περίπτωση των τριών αυτών εξεταζόμενων χωρών η φορολογία επιβάλλεται και εισπράττεται με διαφορετικό τρόπο. Δεν αλλάζουν μόνο οι φορολογικοί συντελεστές με το πέρας των χρόνων αλλά και τα έσοδα από την φορολογία δεν είναι ανάλογα των δεικτών φορολογίας.

Πίνακας 12: Διαχρονική Εξέλιξη των φορολογικών συντελεστών στην Ελλάδα (2010-2014)

Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής (%)	Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής (%)	Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής (%)
2010		2011 & 2012		2013 & 2014	
12.000	0	5.000	0	25.000	22
4.000	18	7.000	10	17.000	32
6.000	24	4.000	18	Υπερβάλλον	42
4.000	26	10.000	25		
6.000	32	14.000	35		
8.000	36	20.000	38		
20.000	38	40.000	40		
40.000	40	Ανω των 100.000	45		
Υπερβάλλον	45				

Στον παραπάνω πίνακα παρουσιάζονται αναλυτικά οι φορολογικοί συντελεστές στην Ελλάδα από το 2010 μέχρι και το 2014. Η κρίση επηρέασε τους δείκτες και αυτό είναι εμφανές, καθώς με το πέρας των χρόνων το αφορολόγητο μειώνεται μέχρι την εξάλειψή του το 2014 με το νέο φορολογικό νόμο. Ανάλογη ήταν και η πορεία των δεικτών φορολόγησης σε Πορτογαλία και Ιρλανδία. Οι φορολογικοί συντελεστές σε Πορτογαλία κυμαίνονταν από 10,5% έως 42% το 2010 και τα επόμενα χρόνια από 11,5% έως 46,5% μέχρι να φθάσουν στα σημερινά δεδομένα.

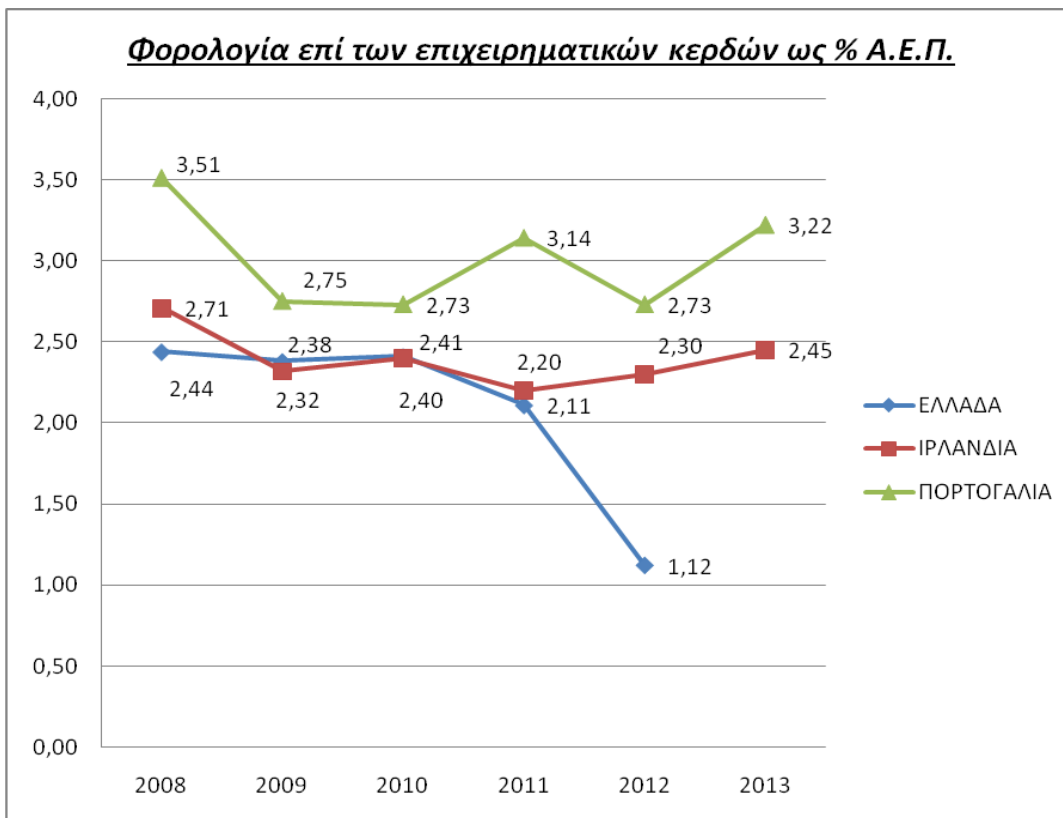
Διάγραμμα 1: Ο φόρος προσωπικού εισοδήματος ως ποσοστό του ΑΕΠ σε Ελλάδα-Πορτογαλία-Ιρλανδία (πηγή www.oecd.org)

Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζονται οι φορολογικοί συντελεστές και εν γένει η φορολογία επί του εισοδήματος ως ποσοστό του Α.Ε.Π. Φόρος προσωπικού εισοδήματος ορίζεται εκείνοι οι φόροι που επιβάλλονται επί του καθαρού εισοδήματος (ακαθάριστο εισόδημα μείον τις επιτρεπόμενες φορολογικές ελαφρύνσεις) και τα κεφαλαιακά κέρδη των φυσικών προσώπων. Ο δείκτης αυτός αφορά την κυβέρνηση στο σύνολό της και μετριέται σε ποσοστό τόσο του ΑΕΠ όσο και της συνολικής φορολογίας.

Όπως είναι εμφανές μιλάμε για τρεις διαφορετικές οικονομίες, οι οποίες είχαν ως κοινό σημείο αναφοράς την οικονομική κρίση και την ΤΡΟΙΚΑ, Δ.Ν.Τ και Ευρωπαϊκή Ένωση. Διέφεραν μεταξύ τους ως προς τις παθογένειες που μεγέθυναν την οικονομική κρίση και τις συνέπειες αυτής. Η Ιρλανδία, ως μία χώρα του βορρά, κατάφερε σε σύντομο χρονικό διάστημα να ξεπεράσει τα προβλήματα και τις δυσχέρειες του οίκου της. Στην αντίπερα όχθη Ελλάδα και Πορτογαλία η μεν πρώτη ακόμα ταλανίζεται και η δε σιγά-σιγά καταφέρνει να διαφύγει το κίνδυνο. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, το 2013 ο φόρος επί του προσωπικού εισοδήματος ως ποσοστό του Α.Ε.Π. σε Ιρλανδία και Πορτογαλία έχει ανοδική πορεία, ενώ στην Ελλάδα καθοδική, γεγονός που αποδεικνύει πως η συνταγή που ακολουθήθηκε στην περίπτωση της Ελλάδας δεν ήταν η δέουσα. Αντίστοιχη είναι η πορεία της φορολογίας επί των επιχειρηματικών κερδών¹⁰. Η καθοδική πορεία για Ελλάδα είναι ραγδαία και απότομη, αντίθετα Ιρλανδία και Πορτογαλία κάνουν βήματα ανάπτυξης της οικονομίας του.

---

¹⁰ Ως φόρος επί των εταιρικών κερδών ορίζονται οι φόροι που επιβάλλονται επί των καθαρών κερδών (μείον το ακαθάριστο εισόδημα και τις επιτρεπόμενες φορολογικές ελαφρύνσεις) των επιχειρήσεων. Καλύπτει επίσης τους φόρους που επιβάλλονται επί των κεφαλαιακών κερδών των επιχειρήσεων. Ο δείκτης αυτός αφορά την κυβέρνηση στο σύνολό της (σε όλα τα επίπεδα της κυβέρνησης) και μετριέται σε ποσοστό τόσο του ΑΕΠ όσο και της συνολικής φορολογίας.

Διάγραμμα 2: Ο φόρος επί των εταιρικών κερδών ως ποσοστό του ΑΕΠ σε Ελλάδα-Πορτογαλία-Ιρλανδία (πηγή www.oecd.org)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ & ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Συγγενείς έννοιες με την φορολογία είναι η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία. Η αύξηση της φορολογίας, κυρίαρχο μέλημα της μνημονιακής πολιτικής και της λιτότητας που πρέσβευαν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία πληρωμής των φόρων είτε με νόμιμο είτε με παράνομο τρόπο, αποφεύγοντας την πληρωμή των υποχρεώσεων στο κράτος. Τι εννοούμε όμως με τους όρους αυτούς; Πώς η κρίση και η πολιτική λιτότητας και μεταρρυθμίσεων επηρέασε τους όρους αυτούς; Η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία είναι συγκρίσιμες χώρες, αν τις μετρήσουμε με όρους φοροδιαφυγής;

Ο αναγκαστικός χαρακτήρας των φόρων σε χρηματικές παροχές των πολιτών προς το κράτος, ο οποίος μάλιστα δε συνοδεύεται από κάποια άμεσα αντιληπτή αντιπαροχή και η επακόλουθη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, δεν μπορούν να γίνουν εύκολα αποδεκτά από τους φορολογούμενους και προκαλούν την αντίδρασή τους. Η αντίδραση αυτή εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους και έχει ως στόχο τη μείωση της φορολογικής τους επιβάρυνσης, κάτι που αν επιτευχθεί προκαλεί μεταβολές στην επιδιωκόμενη κατανομή του φορολογικού βάρους και λειτουργεί ανασταλτικά στην επίτευξη άλλων στόχων οικονομικής πολιτικής.

Οι αντιδράσεις αυτές των φορολογούμενων στη φορολογία και στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες: α) σε ενεργητικές και β) σε παθητικές.

Οι παθητικές αντιδράσεις αφορούν την επίδραση της φορολογίας στην οικονομική συμπεριφορά των φορολογούμενων, όπως είναι στα κίνητρα για εργασία, για αποταμίευση, για επένδυση, για ανάληψη επιχειρηματικών κινδύνων κ.λπ.

Στις ενεργητικές αντιδράσεις περιλαμβάνονται συνήθως η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή, όπως επίσης και η μεταφορά οικονομικών δραστηριοτήτων από τον τομέα της επίσημης οικονομίας στον τομέα της παραοικονομίας στο βαθμό που αυτές γίνονται, όπως πιστεύεται, για τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης ή την πλήρη αποφυγή της καταβολής φόρου.

Επομένως, στη συνέχεια θα αναλυθούν τα φαινόμενα, ορίζοντας τι ακριβώς νοείται ως «παραοικονομία», «φοροδιαφυγή» και «φοροαποφυγή» και αποσαφηνίζοντας τη σχέση που υπάρχει μεταξύ τους .

3.1 Ορισμός Παραοικονομίας

Κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα στα πλαίσια της εκάστοτε κοινωνίας χαρακτηρίζεται από δύο όψεις: την ορατή και τη μη ορατή. Κατ' αντιστοιχία, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η οικονομική δραστηριότητά της στο σύνολό της αποτελείται από δύο όψεις: την επίσημη (καταγραφόμενη) και την «κρυφή» πλευρά, τη λεγόμενη παραοικονομία.

Με οικονομικούς όρους, λοιπόν, ο όρος παραοικονομία αναφέρεται στις οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες εξαιτίας της μερικής ή ολικής απόκρυψής τους από τις αρμόδιες υπηρεσίες δεν καταγράφονται στις επίσημες εκτιμήσεις της συνολικής δραστηριότητας, όπως είναι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (GNP) και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (GDP). Αποτελεί δηλαδή της διαφορά μεταξύ πραγματικού και δηλούμενου GDP και GNP. Σύμφωνα με αρκετούς οικονομολόγους η παραοικονομία, υπό ευρεία έννοια, αποτελείται από α) ένα μείγμα δραστηριοτήτων εκτός μηχανισμού της αγοράς (όπως η παραγωγή των νοικοκυριών), β) από παράνομες δραστηριότητες εντός των πλαισίων της αγοράς (όπως η απαγορευμένη παραγωγή και διάθεση ουσιών) και γ) νόμιμες δραστηριότητες της αγοράς οι οποίες δεν καταγράφονται για διάφορους λόγους (όπως η φοροδιαφυγή ή και φοροκλοπή). Και οι τρεις κατηγορίες οικονομικών δραστηριοτήτων λαμβάνουν χώρα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο π.χ οικονομικό έτος.

Η Παραοικονομία είναι μία πολύπλευρη έννοια, το γεγονός αυτό μάλιστα επιβεβαιώνεται από την πληθώρα των ονομάτων που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν το ίδιο αντικείμενο. Συγκεκριμένα το φαινόμενο της παραοικονομίας έχει αναφερθεί και ως άτυπη οικονομία (informal economy), ανεπίσημη (unofficial), κρυφή (hidden), μαύρη (black), μη καταγεγραμμένη (unrecorded), σκιώδης (shadow), υπόγεια (underground), γκριζα (grey), παράλληλη (parallel), δυαδική (dual), οικονομία του λυκόφωτος (moonlight), μη παρατηρήσιμη (unobserved) κλπ.

Σύμφωνα με οικονομολόγους, η παραοικονομία αποτελείται από:

- i. Ένα μείγμα δραστηριοτήτων εκτός μηχανισμού της αγοράς (όπως η παραγωγή των νοικοκυριών),
- ii. Από παράνομες δραστηριότητες εντός των πλαισίων της αγοράς (όπως η απαγορευμένη παραγωγή και διάθεση ουσιών και
- iii. Νόμιμες δραστηριότητες της αγοράς οι οποίες δεν καταγράφονται για διάφορους λόγους (όπως η φοροδιαφυγή ή και φοροκλοπή).

Και οι τρεις παραπάνω κατηγορίες οικονομικών δραστηριοτήτων λαμβάνουν χώρα σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο π.χ. οικονομικό έτος.

3.1.1 Προσδιοριστικοί Παράγοντες Παραοικονομίας

Η παραοικονομία αποτελεί μέρος της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια, η παραοικονομία επηρεάζεται από τους ίδιους παράγοντες που επηρεάζουν την υπόλοιπη οικονομική δραστηριότητα, οι οποίοι είναι κατά κύριο λόγο οικονομικοί. Εκτός όμως από τους οικονομικούς παράγοντες το φαινόμενο της παραοικονομίας οφείλεται και σε άλλους παράγοντες, όπως κοινωνικούς, διοικητικούς, ψυχολογικούς. Τα αίτια βέβαια της παραοικονομίας και η σημασία καθενός από αυτούς τους παράγοντες διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή. Οι σημαντικότεροι παρουσιάζονται παρακάτω:

1. *Ο βαθμός αποδοχής της κρατικής εξουσίας.* Αν τα άτομα θεωρούν ότι η κρατική εξουσία επιδιώκει χωρίς λόγο να μειώσει τους καρπούς των κόπων του τότε είναι πολύ πιθανό να οδηγηθεί στην παραοικονομία (Gilligan G. and Richardson G., 2003).
2. *Το επίπεδο φορολογικής επιβάρυνσης.* Μεγάλες φορολογικές επιβαρύνσεις και υψηλοί φορολογικοί συντελεστές εξηγούν την ύπαρξη και ανάπτυξη της παραοικονομίας (Spicer M.W. and Becker A.).
3. *Θεσμικοί περιορισμοί ή έλεγχοι.* Οι περιορισμοί οι οποίοι επιβάλλονται στις οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. απαγόρευση χαρτοπαιξίας, τοκογλυφίας κλπ) μπορούν να ωθήσουν τα άτομα στην παραοικονομία.
4. *Οι δυνατότητα του κράτους για τον εντοπισμό και περιορισμό της παραοικονομίας.* Ο παράγοντας αυτός έχει να κάνει με την δυσκολία εντοπισμού των

παραοικονομώντων. Όσο μεγαλύτερη είναι η δυσκολία αυτή τόσο τα άτομα μπορούν να οδηγηθούν στην παραοικονομία

5. *Το επίπεδο ανεργίας.* Θεωρείται ότι επηρεάζει την αναζήτηση εργασίας στην ανεπίσημη αγορά εργασίας.
6. *Το καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης.* Οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης θεωρούνται μεγάλο κόστος για τις επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να ωθούν κάποιους στην παραοικονομία.
7. *Το επίπεδο ανάπτυξης.* Ο βαθμός ανάπτυξης της οικονομίας θεωρείται ότι έχει θετική σχέση με την παραοικονομία
8. *Διαρθρωτικοί παράγοντες.* Ανάλογα με την διάρθρωση του κλάδου εμφανίζονται μεγαλύτερες ή μικρότερες τάσεις προς την παραοικονομία. Επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας (αλλοδαποί εργάτες κλπ) θεωρείται ότι έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα φοροδιαφυγής.

3.1.2 Συνέπειες της Παραοικονομίας

Το φαινόμενο της παραοικονομίας ασκεί πολλές και σημαντικές επιδράσεις στην επίσημη οικονομία. Οι επιδράσεις αυτές θεωρούνται κατά τεκμήριο αρνητικές δεδομένου ότι η ύπαρξη της παραοικονομίας έχει και θετικές επιδράσεις, οι οποίες δεν πρέπει να παραγνωρίζονται ή να υποτιμώνται.

Οι αρνητικές συνέπειες της παραοικονομίας κατηγοριοποιούνται παρακάτω :

1. Μείωση της αξιοπιστίας των επίσημων στατιστικών στοιχείων. Είναι πασιφανές ότι όσο μεγαλύτερο είναι το φαινόμενο της παραοικονομίας, τόσο πιο αναξιόπιστα γίνονται τα επίσημα στοιχεία για το ύψος των οικονομικών μεγεθών.
2. Μείωση αποτελεσματικότητας της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Η νομισματική πολιτική επηρεάζεται καθώς στην παραοικονομία όλες οι συναλλαγές πραγματοποιούνται με μετρητά με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η διάθεση χρήματος και η πολιτική των επιτοκίων. Όσον αφορά την δημοσιονομική πολιτική, η παραοικονομία επηρεάζει τα έσοδα των κρατών και κατ' επέκταση την ικανότητα για δημόσιες δαπάνες.
3. Διαστρέβλωση της πολιτικής διανομής του εισοδήματος. Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για την κατανομή του εισοδήματος αποκλίνουν από την πραγματικότητα.

4. Υπερεκτίμηση της ανεργίας. Αυτό υφίσταται διότι ένα μεγάλο ποσοστό εργαζομένων στην μαύρη οικονομία παρουσιάζεται επισήμως άνεργο.
5. Διαστρέβλωση κλαδικών πολιτικών. Λόγω της άγνοιας για τα εισοδήματα των διαφόρων κλάδων και το πώς αυτά κατανέμονται εντός του κλάδου επηρεάζεται η εκτίμηση για τον όγκο και τη διάρθρωση του κλάδου.

Πέρα από τις αρνητικές, όμως, συνέπειες η παραοικονομία έχει και θετικές συνέπειες στην οικονομία, οι οποίες απαριθμούνται παρακάτω:

1. Μείωση της ανεργίας.
2. Μείωση του κρατικού παρεμβατισμού. Έχει δημιουργηθεί η εντύπωση ότι μέσω της παραοικονομίας μειώνεται η διαταραχή που προκαλεί η επέκταση του δημόσιου τομέα.
3. Η παραοικονομία δημιουργεί πρόσθετη ευημερία

3.1.3 Μέτρηση Παραοικονομίας

Συμφώνα με δεδομένα του παγκοσμίου φήμης για τις μελέτες του γύρω από θέματα παραοικονομίας και φοροδιαφυγής οικονομολόγου Friedrich Schneider που παρουσιάζονται στον πίνακα 2.1 ο μέσος όρος της παραοικονομίας στις 27 χώρες μέλη της ΕΕ κυμάνθηκε σε 22,3% του ΑΕΠ το 2003, μειώθηκε σε 19,3% το 2008, αυξήθηκε σε 19,8% του ΑΕΠ το 2009 και ύστερα έπεσε στο 18,4% του ΑΕΠ το 2012. Διαπιστώνουμε λοιπόν πως σε σχέση με το έτος της κρίσης (2008) μέχρι σήμερα στις περισσότερες χώρες είχαμε μια μείωση του μεγέθους της παραοικονομίας . Αυτό οφείλεται στο γεγονός της ανάκαμψης από την παγκόσμια οικονομική και χρηματοοικονομική κρίση. Ως εκ τούτου, ο πιο σημαντικός λόγος αυτής της μείωσης είναι πως σε μια οικονομία που ανακάμπτει, τα κίνητρα των ανθρώπων να προβούν σε πρόσθετες δραστηριότητες στην παραοικονομία για να κερδίσουν επιπλέον χρήματα μειώνονται.

Μόνη εξαίρεση αποτελεί η Ελλάδα που ενώ η οικονομία της δεν έχει ανακάμψει, το μέγεθος της παραοικονομίας έχει μείνει στα ίδια και λίγο χαμηλότερα επίπεδα με το 2008. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ύφεση της επίσημης οικονομίας είναι τόσο μεγάλη ώστε μειώνεται η ζήτηση δραστηριοτήτων παραοικονομίας λόγω των μεγάλων απωλειών εισοδήματος. Έτσι το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα για το έτος

2012 καταγράφεται μέχρι και κατά 1,4% μικρότερο από το 2010, δηλαδή 24% του ΑΕΠ. Αξιοσημείωτη είναι βέβαια η μείωση του ποσοστού της παραοικονομίας της Ελλάδας σε σχέση με τα προηγούμενα έτη και δη με το 2003, καθώς εκείνη τη χρονιά το ποσοστό της παραοικονομίας είχε ξεπεράσει το μέσο όρο της Ευρώπης των 27 κατά έξι ποσοστιαίες μονάδες (22,3% μ.ό. για την Ευρώπη των 27 κρατών-μελών και 28,2% για την Ελλάδα). Το 2003 βασίλευε η παραοικονομία όχι μόνο στην Ελλάδα και αλλά και σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα, ωστόσο, τα πράγματα μεγεθύνονται και η εκδήλωσή τους είναι πιο έντονη.

Όσον αφορά την Πορτογαλία, τα ποσοστά της παραοικονομίας δεν διέφεραν και πολύ από τα αντίστοιχα της Ελλάδας και των άλλων Μεσογειακών χωρών. Η παραοικονομία της Πορτογαλίας εκτοξεύθηκε από το 9,3% του Α.Ε.Π. της το 1970 στο 22,2% το 2003, γράφει ο πορτογαλικός τύπος. Σύμφωνα μάλιστα με έρευνα του Πανεπιστημίου του Πόρτο, το Α.Ε.Π. της χώρας ανερχόταν το 2010 στα 130 δισ. δολάρια, ενώ η παράλληλη οικονομία στα 32 δισ. Τα ποσοστά της παραοικονομίας εξακολουθούσαν να ανθούν στην Πορτογαλία, έχοντας βέβαια μία τάση μείωσης, και να παραμένουν μέχρι το 2012 κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο (22,2% το 2003 και 19,4% του Α.Ε.Π. το 2012).

Από την άλλη πλευρά, η Ιρλανδία έχει κατορθώσει με το πέρας των χρόνων να μειώσει την παραοικονομία ή διαφορετικά την παράλληλη οικονομία προς όφελος της χώρας και των πολιτών της. Τα ποσοστά της παραοικονομίας όχι απλά είναι πολύ χαμηλότερα από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά μάλιστα συγκαταλέγεται στις χώρες με τα μικρότερα ποσοστά παγκοσμίως σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Αναλυτικά, το 2003 η παραοικονομία καταλάμβανε το 15,4% του Α.Ε.Π. σε σχέση με το 22,3% του μέσου όρου της Ευρώπης των 27. Παρά την οικονομική κρίση, η οποία την έπληξε για διαφορετικούς λόγους σε σχέση με Ελλάδα και Πορτογαλία, η Ιρλανδία πέτυχε μία συνεχή μείωση των ποσοστών της παραοικονομίας φθάνοντας στο εκπληκτικό ποσοστό του 12,7% το 2012, δηλαδή 5,7 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από το μέσο όρο της ευρωπαϊκής ένωσης. Το 2008, όταν και ξέσπασε η κρίση και οι παθογένειες χρόνων βγήκαν στην επιφάνεια, οι πιέσεις προς την Ιρλανδία από κάποιους φορολόγους ήταν έντονες και συνεχείς με απώτερο σκοπό την αύξηση της φορολογίας εισοδήματος. Ωστόσο, η Ιρλανδία όχι μόνο δεν υπέκυψε αλλά και δικαιώθηκε διαφυλάττοντας το κεκτημένο από τις

Ευρωπαϊκές Συνθήκες και ιδίως τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Η άρνηση της χώρας να προχωρήσει σε αύξηση των φορολογικών συντελεστών την οδήγησε να διαφύγει από την οικονομική κρίση γρηγορότερα και να μειώσει ακόμα περισσότερο τα ποσοστά της παραοικονομίας. Άλλωστε, έχει αποδειχθεί ύστερα από μελέτες πως χώρες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές συνήθως παρουσιάζουν και υψηλά ποσοστά μαύρης αγοράς και παραοικονομίας.

Πίνακας 13: Μέγεθος Παραοικονομίας στις 27 χώρες μέλη της ΕΕ από το 2003 έως το 2012

Country / Year	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austria	10.8	11	10.3	9.7	9.4	8.1	8.47	8.2	7.9	7.6
Belgium	21.4	20.7	20.1	19.2	18.3	17.5	17.8	17.4	17.1	16.8
Bulgaria	35.9	35.3	34.4	34	32.7	32.1	32.5	32.6	32.3	31.9
Cyprus	28.7	28.3	28.1	27.9	26.5	26	26.5	26.2	26	25.6
Czech Republic	19.5	19.1	18.5	18.1	17	16.6	16.9	16.7	16.4	16.0
Denmark	17.4	17.1	16.5	15.4	14.8	13.9	14.3	14	13.8	13.4
Estonia	30.7	30.8	30.2	29.6	29.5	29	29.6	29.3	28.6	28.2
Finland	17.6	17.2	16.6	15.3	14.5	13.8	14.2	14	13.7	13.3
France	14.7	14.3	13.8	12.4	11.8	11.1	11.6	11.3	11	10.8
Germany	17.1	16.1	15.4	15	14.7	14.2	14.6	13.9	13.7	13.3
Greece	28.2	28.1	27.6	26.2	25.1	24.3	25	25.4	24.3	24.0
Hungary	25	24.7	24.5	24.4	23.7	23	23.5	23.3	22.8	22.5
Ireland	15.4	15.2	14.8	13.4	12.7	12.2	13.1	13	12.8	12.7
Italy	26.1	25.2	24.4	23.2	22.3	21.4	22	21.8	21.2	21.6
Latvia	30.4	30	29.5	29	27.5	26.5	27.1	27.3	26.5	26.1
Lithuania	32	31.7	31.1	30.6	29.7	29.1	29.6	29.7	29.0	28.5
Luxemburg (Grand-Duché)	9.8	9.8	9.9	10	9.4	8.5	8.8	8.4	8.2	8.2
Malta	26.7	26.7	26.9	27.2	26.4	25.8	25.9	26	25.8	25.3
Netherlands	12.7	12.5	12	10.9	10.1	9.6	10.2	10	9.8	9.5
Poland	27.7	27.4	27.1	26.8	26	25.3	25.9	25.4	25	24.4
Portugal	22.2	21.7	21.2	20.1	19.2	18.7	19.5	19.2	19.4	19.4
Romania	33.6	32.5	32.2	31.4	30.2	29.4	29.4	29.8	29.6	29.1
Slovenia	26.7	26.5	26	25.8	24.7	24	24.6	24.3	24.1	23.6
Spain	22.2	21.9	21.3	20.2	19.3	18.4	19.5	19.4	19.2	19.2
Slovakia	18.4	18.2	17.6	17.3	16.8	16	16.8	16.4	16	15.5
Sweden	18.6	18.1	17.5	16.2	15.6	14.9	15.4	15	14.7	14.3
United Kingdom	12.2	12.3	12	11.1	10.6	10.1	10.9	10.7	10.5	10.1
27 EU-Countries / Average	22.3	21.9	21.5	20.8	19.9	19.3	19.8	19.5	19.2	18.4

Η φοροδιαφυγή¹¹ αποτελεί σοβαρό έγκλημα και απάτη σε βάρος του κράτος. Το φαινόμενο αυτό πλήττει τόσο την Ελλάδα όσο πολλές άλλες χώρες παγκοσμίως. Φοροδιαφυγή (tax evasion) αποκαλείται η καθ' οποιονδήποτε τρόπο παράνομη απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φυσικού ή νομικού προσώπου, με σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή της καταβολής του φόρου από

¹¹ Παράδειγμα φοροδιαφυγής είναι η απόκρυψη ή υποεκτίμηση του εισοδήματος των φορολογουμένων, η απόκρυψη ή υποεκτίμηση των πωλήσεων ή κερδών μίας επιχείρησης, η λαθραία εισαγωγή εμπορευμάτων, η απόκρυψη περιουσιακών στοιχείων, κ.λπ.

τον υπόχρεο. Θεωρείται παράνομη και έντονα αντικοινωνική συμπεριφορά καθώς παραβιάζεται και καταστρατηγείται ο νόμος.

Η φοροδιαφυγή εντοπίζεται εύκολα σε εισοδήματα που προέρχονται από μισθωτές υπηρεσίες ή εκμετάλλευση ακινήτων, λόγω της ευκολίας διασταύρωσης στοιχείων - δηλαδή σύγκριση εισόδου από τον ένα συμβαλλόμενο και δαπάνης από το άλλο – ενώ είναι δύσκολο να εντοπισθούν σε πηγές όπως από ελευθέρια επαγγέλματα. Στις εμπορικές επιχειρήσεις συνήθως η φοροδιαφυγή αντιμετωπίζεται με επιτόπου ελέγχους, αλλά και διασταυρώσεις. Στις περιπτώσεις που είναι δύσκολη η διασταύρωση, υπολογίζεται ένα τεκμαρτό εισόδημα, ενώ κατά καιρούς αναπροσαρμόζονται τα τεκμήρια διαβίωσης.

3.2.1 Αίτια της Φοροδιαφυγής

Ο καθηγητής και πρώην υπουργός Οικονομικών κ. Αγαπητός σε μία μελέτη που δημοσιεύθηκε στο Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας με τίτλο « Το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα» υποστηρίζει ότι οι κυριότερες αιτίες ύπαρξης αλλά και αύξησης της φοροδιαφυγής είναι: 1) οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, 2) η κακή διάρθρωση της οικονομίας, 3) η ανεπάρκεια των δημόσιων υπηρεσιών, και κατά κύριο λόγο των φορολογικών υπηρεσιών, 4) η σπάταλη διαχείριση του δημόσιου χρήματος, 5) οι επιεικείς ποινές, μέχρι πρότινος, για τις φορολογικές παραβιάσεις, 6) η ύφεση και 7) ο μεγάλος δημόσιος τομέας, ο οποίος συνεπάγεται υψηλό βαθμό κρατικών παρεμβάσεων στην οικονομική δραστηριότητα (κάτι που αλλάζει εξαιτίας της οικονομικής κρίσης το τελευταίο διάστημα).

3.2.2 Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή απαντάται σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης, αλλά οι φορολογούμενοι δεν έχουν την ίδια τάση να φοροδιαφεύγουν. Η έκταση της, όμως, αυτή εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, υποκειμενικούς και αντικειμενικούς.

Οι υποκειμενικοί παράγοντες που προσδιορίζουν την έκταση της φοροδιαφυγής είναι οι εξής:

1. *Το μέσο μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των πολιτών της χώρας και ιδιαίτερα των φορολογούμενων.* Όταν το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού είναι χαμηλό, οι φορολογούμενοι δεν έχουν συνείδηση του γεγονότος ότι τα έσοδα από άλλους φόρους διατίθενται για τη χρηματοδότηση του κόστους παραγωγής των δημοσίων αγαθών, τα οποία ικανοποιούν συλλογικές ανάγκες. Αυτό συμβαίνει κυρίως άλλος υποανάπτυκτες χώρες.
2. *Το μορφωτικό και ηθικό επίπεδο των φοροτεχνικών οργάνων.* Όταν τα στελέχη των φοροτεχνικών υπηρεσιών είναι μορφωμένα και ικανά, μπορούν να διαμορφώσουν ένα φορολογικό σύστημα που να περιορίζει τον κίνδυνο φοροδιαφυγής, και να οργανώσουν ορθολογικά άλλος υπηρεσίες αυτές, χρησιμοποιώντας τον κατάλληλο μηχανολογικό εξοπλισμό και ειδικευμένο προσωπικό. Άλλος, οι ευσυνείδητοι υπάλληλοι προβαίνουν στην σωστή ερμηνεία και εφαρμογή των φορολογικών νόμων και αποφεύγουν τις παράνομες άλλος παράνομες συναλλαγές με τους φορολογούμενους.

Οι αντικειμενικοί παράγοντες που προσδιορίζουν την έκταση της φοροδιαφυγής είναι οι παρακάτω:

1. *Το επίπεδο άλλος φορολογικής επιβαρύνσεως του ατόμου σε σχέση με το εισόδημά του.* Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο άλλος μέσης φορολογικής επιβαρύνσεως του ιδιωτικού φορέα, τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση του για φοροδιαφυγή, διότι ο περιορισμός άλλος ικανοποίησεως των ατομικών του αναγκών είναι περισσότερο αισθητός και το όφελος από το ποσό του φόρου που ενδέχεται να εξοικονομήσει, αντισταθμίζει τον κίνδυνο που συνεπάγεται η τυχόν αποκάλυψη άλλος φοροδιαφυγής.
2. *Ο τρόπος κατανομής των φορολογικών βαρών.* Όσο περισσότερο η κατανομή των φορολογικών βαρών ανταποκρίνεται στην γενικά κρατούσα αντίληψη περί κοινωνικής δικαιοσύνης τόσο μικρότερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή και αντιστρόφως. Πράγματι, όταν παραβιάζεται η αρχή της δίκαιης κατανομής των φορολογικών βαρών με την χορήγηση αδικαιολόγητων φορολογικών απαλλαγών και εξαιρέσεων σε ορισμένες κατηγορίες ιδιωτικών φορέων, τότε καλλιεργείται το αίσθημα της αδικίας μεταξύ των φορολογουμένων, αυξάνει το επίπεδο της συνολικής φορολογικής επιβαρύνσεως των φορολογουμένων και δημιουργούνται άνισοι όροι ανταγωνισμού μεταξύ ευνοούμενων και μη επιχειρήσεων.

3. *Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος.* Το είδος και η ταμειευτική σπουδαιότητα των κατ' ιδίαν φόρων που απαρτίζουν την έκταση της φοροδιαφυγής. Έτσι, αν το φορολογικό σύστημα κυριαρχείται από άμεσους φόρους, τότε η τάση για φοροδιαφυγή είναι, *ceteris paribus*, μεγαλύτερη. Αντίθετα αν το φορολογικό σύστημα κυριαρχείται από έμμεσους φόρους, η τάση για φοροδιαφυγή είναι μικρότερη, διότι ο έλεγχος των φορολογικών οργάνων είναι αποτελεσματικότερος.
4. *Ο τρόπος διαχείρισης του δημόσιου χρήματος.* Όσο συνετότερη είναι η διαχείριση των φορολογικών εσόδων από το κράτος, τόσο ασθενέστερη είναι η τάση των φορολογουμένων για φοροδιαφυγή.
5. *Ο βαθμός οργανώσεως της αγοράς και των παραγωγικών μονάδων.*

Οι Feld και Frey (2000) θεωρούν ότι ένας άλλος παράγοντας που εξηγεί τη φοροδιαφυγή είναι η φορολογική ηθική των πολιτών, που τη συνδέουν με θεσμικά θέματα. Οι Gerxhani και Schram (2002), εξετάζοντας την φοροδιαφυγή σε μία ανεπτυγμένη χώρα και σε μία λιγότερο ανεπτυγμένη, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η φοροδιαφυγή διαφοροποιείται μεταξύ ομάδων και χωρών. Για τον Gerxhani (2002), οι διαφορές αυτές αποδίδονται στη διασύνδεση που υπάρχει μεταξύ των μη επίσημων θεσμών (π.χ. νόμοι και κανόνες) και των μη επίσημων θεσμών (π.χ. πρότυπα και πολιτισμός).

3.2.3 Οι Επιπτώσεις της Φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή είναι ένα σύνθετο και διαρθρωτικό φαινόμενο, το οποίο έχει πολλές *δυσμενείς συνέπειες*. Οι κυριότερες συνέπειες είναι οι παρακάτω:

1. *Προκαλεί ανισοκατανομή των φορολογικών βαρών* γιατί δεν είναι διατεθειμένοι όλοι οι φορολογούμενοι να παραβούν τον νόμο και δεν έχουν όλοι οι φορολογούμενοι τις ίδιες δυνατότητες και ευκαιρίες να προβούν σε φοροδιαφυγή. Επομένως άτομα με την ίδια φοροδοτική ικανότητα έχουν διαφορετική φορολογική επιβάρυνση.
2. Μέσω της φοροδιαφυγής *μειώνονται τα φορολογικά έσοδα του κράτους* με αποτέλεσμα να έχει περιορισμένες δυνατότητες χρηματοδότησης των δαπανών του. Η πρακτική αυτή οδηγεί τον προϋπολογισμό του κράτους σε χρόνιο

έλλειμμα, αύξηση του δημόσιου δανεισμού και αποσταθεροποίηση του Εθνικού εισοδήματος.

3. *Μειώνει την αποτελεσματικότητα των φορολογικών μέτρων* για την επίτευξη των στόχων της οικονομικής πολιτικής.
4. *Διαταράσσει τους όρους ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων*. Διότι οι εταιρείες που φοροδιαφεύγουν έχουν μικρότερο κόστος και επομένως βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση έναντι εκείνων που δεν φοροδιαφεύγουν.
5. *Επηρεάζεται η φορολογική συνείδηση των φορολογουμένων που είναι συνεπείς με τις υποχρεώσεις τους, με αποτέλεσμα την διεύρυνση του φαινομένου της φοροδιαφυγής*.
6. *Η φοροδιαφυγή είναι ευκολότερη στους άμεσους φόρους (π.χ. μη δήλωση φορολογητέου εισοδήματος)* το κράτος δίνει μεγαλύτερη έμφαση στους έμμεσους φόρους. Η πρακτική αυτή έχει σαν αποτέλεσμα την επιβάρυνση των μεσαίων και χαμηλών εισοδημάτων.

Εκτός όμως από τις δυσμενείς επιπτώσεις της φοροδιαφυγής υπάρχουν συγγραφείς οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η φοροδιαφυγή έχει και ορισμένες θετικές επιπτώσεις στην οικονομία των χωρών, για παράδειγμα υποστηρίζεται ότι η φοροδιαφυγή αυξάνει την δυνατότητα αποταμίευσης των ατόμων και των επιχειρήσεων με συνέπεια την επιτάχυνση της οικονομικής αναπτύξεως, επίσης η φοροδιαφυγή αποτρέπει την υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση. Πιο ακραίες απόψεις υποστηρίζουν ότι η φοροδιαφυγή έχει θετική επίδραση ακόμα και στον κρατικό προϋπολογισμό.

3.2.4 Ποιοι ωφελούνται από την φοροδιαφυγή;

«Αν οι φτωχοί είχαν περισσότερες ευκαιρίες φοροδιαφυγής από ό,τι οι πλούσιοι, ή ήταν ικανότεροι σε αυτήν, τότε ο προοδευτικός πολιτικός (the egalitarian policy maker) θα είχε έναν καλό λόγο να αντιμετωπίζει τη φοροδιαφυγή με χαμόγελο επιείκειας: μέχρι ενός σημείου τουλάχιστον». Αυτά είπε ο Frank Cowell, καθηγητής Δημόσιας Οικονομικής στη London School of Economics.

Γνωρίζουμε, ωστόσο, τις αρνητικές παρενέργειες της φοροδιαφυγής: στερεί πολύτιμα έσοδα από το κράτος, διατηρεί τεχνητά στη ζωή μη βιώσιμες επιχειρήσεις, στρεβλώνει την αγορά εργασίας ωθώντας προς δραστηριότητες με μεγαλύτερες

δυνατότητες απόκρυψης εισοδημάτων, εισάγει «οριζόντιες» ανισότητες διαφοροποιώντας το καθαρό εισόδημα φορολογουμένων με το ίδιο προ φόρου εισόδημα.

Γνωρίζουμε, επίσης, τις ευρύτερες τοξικές επιδράσεις της – ή θα έπρεπε: εάν είχε δίκιο ο Φ. Ρούζβελτ, ότι «οι φόροι είναι τα τέλη συνδρομής που πληρώνουμε για τα προνόμια που απολαμβάνουμε ως μέλη μιας οργανωμένης κοινωνίας», τότε η φοροδιαφυγή υποσκάπτει τα θεμέλια μιας τέτοιας κοινωνίας.

Μήπως, όμως, η φοροδιαφυγή έχει τουλάχιστον ένα καλό; Ότι, δηλαδή, βοηθά τους φτωχούς να τα βγάλουν πέρα, πράγμα δύσκολο ή αδύνατο εάν επρόκειτο να πληρώσουν τους φόρους που τους αναλογούν.

3.3 Φοροαποφυγή

Συγγενής έννοια με τη φοροδιαφυγή είναι η έννοια της «φοροαποφυγής»¹² (tax avoidance). Όπως και η φοροδιαφυγή, η φοροαποφυγή είναι η πλήρης ή μερική αποφυγή του φόρου. Επομένως, ως προς τις οικονομικές τους συνέπειες η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή δεν διαφέρουν καθόλου μεταξύ τους. Διαφέρουν, όμως, σημαντικά από πολιτική και ηθική άποψη. Συγκεκριμένα ο όρος φοροαποφυγή αναφέρεται στη προσπάθεια μείωσης της φορολογικής υποχρέωσης χρησιμοποιώντας νόμιμα μέσα και της «φυγής για φορολογικούς λόγους» (tax flight), που αναφέρεται στην αλλαγή του τόπου εγκατάστασης μίας επιχείρησης για την αποφυγή πληρωμής φόρων.

Τα όρια ωστόσο μεταξύ της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής είναι πολλές φορές\ ασαφή. Αν θέλει κανείς να ακριβολογήσει, λόγος για φοροαποφυγή πρέπει να γίνεται μόνον όταν αυτός που την κάνει δεν υπόκειται σε κίνδυνο να υποστεί κυρώσεις για τέτοιες πράξεις του. Επομένως, όταν λέμε φοροαποφυγή, εννοούμε το σύνολο των νόμιμων ενεργειών των ιδιωτικών φορέων, με τις οποίες αποβλέπουν στην μείωση ή εξάλειψη της φορολογικής τους επιβαρύνσεως από ορισμένο ή ορισμένους φόρους.

Μια ενέργεια για να θεωρηθεί ως ενέργεια φοροαποφυγής θα πρέπει τυπικά να έχει τρία χαρακτηριστικά (Ν. Τάτσος, 2001):

---

¹² Χαρακτηριστικές περιπτώσεις φοροαποφυγής είναι σε σχέση με την νομική μορφή επιχειρήσεων, με τις παροχές διοικητικών στελεχών επιχειρήσεων, με τον επαναπατρισμό κεφαλαίων, μέσω δωρεών & ΧΑΑ, με άτυπη δωρεά χρημάτων κ.λπ.

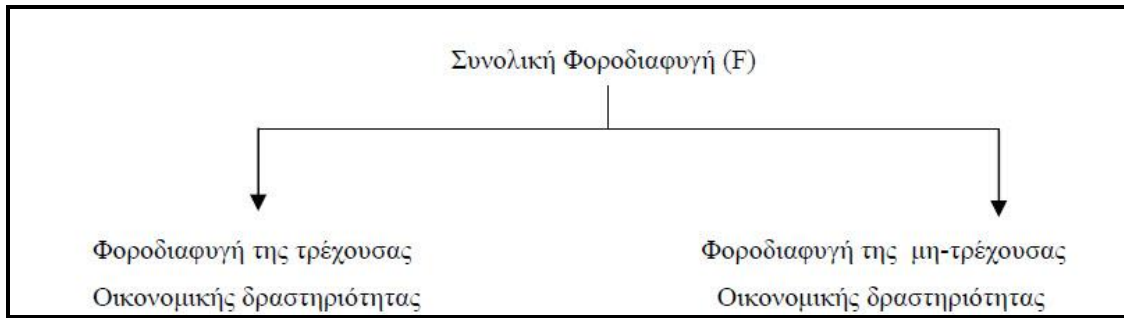
- Πρώτον, σχεδόν πάντοτε υπάρχει ένα στοιχείο ανειλικρίνειας, εικονικότητας ή πλαστότητας. Δηλαδή, κατά κανόνα οι σχετικές ενέργειες και διευθετήσεις δεν έχουν πρωταρχικό κίνητρο την επίτευξη κάποιου οικονομικού ή επιχειρηματικού στόχου, αλλά την αποφυγή φόρου.
- Δεύτερον, συχνά οι ενέργειες που έχουν στόχο τη φοροαποφυγή εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες (κενά, ασάφειες, κακή διατύπωση κ.λπ.) της φορολογικής νομοθεσίας ή εκμεταλλεύονται δυνατότητες που παρέχει η φορολογική νομοθεσία, οι οποίες δεν ήταν στην πρόθεση του νομοθέτη (π.χ. η απαλλαγή στην Ελλάδα από τα τεκμήρια των επαγγελματιών σκαφών αναψυχής, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα να δηλώνονται από τους ιδιοκτήτες τους ως επαγγελματικά και σκάφη που δεν έχουν στην πραγματικότητα αυτή την ιδιότητα).
- Τρίτο χαρακτηριστικό της φοροαποφυγής είναι η μυστικότητα που τη διακρίνει. Διότι, αυτοί που φοροαποφεύγουν, έχουν κάθε λόγο οι φορολογικές αρχές, αλλά και γενικά η κοινή γνώμη, να μην γνωρίζουν ή να πληροφορηθούν όσο το δυνατό αργότερα τα νέα μέσα φοροαποφυγής, αφού η γνωστοποίηση των μέσων αυτών θα οδηγήσει αργά ή γρήγορα στη λήψη σχετικών μέτρων.

Λόγω των χαρακτηριστικών της αυτών ο περιορισμός της φοροαποφυγής, όπως και ο περιορισμός της φοροδιαφυγής, αποτελεί σε όλες σχεδόν τις χώρες βασική επιδίωξη της κυβερνητικής πολιτικής. Τα περιθώρια αντιμετώπισης, ωστόσο, της φοροαποφυγής δεν είναι μεγάλα.

3.4 Σχέση Φοροδιαφυγής και Παραοικονομίας

Οι έννοιες της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας είναι έννοιες περίπλοκες και συνεχώς μεταβαλλόμενες. Πολλοί έχουν την τάση να συγχέουν τις δύο έννοιες πράγμα το οποίο δεν είναι ορθό καθώς μπορούμε να έχουμε το ένα χωρίς το άλλο. Πρέπει να διαχωριστούν λοιπόν αυτές οι έννοιες διότι σε διαφορετική περίπτωση τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται για την αντιμετώπιση τους δεν θα είναι αποτελεσματικά.

Αρχικά η φοροδιαφυγή χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, πρώτον η φοροδιαφυγή που έχει να κάνει με την τρέχουσα συνολική οικονομική δραστηριότητα και δεύτερον η φοροδιαφυγή η οποία έχει να κάνει με την μη τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα, διαγραμματικά:

Διάγραμμα 3: Διάκριση φοροδιαφυγής

Πηγή: Ηλεκτρονικό περιοδικό Επιστήμης και Τεχνολογίας (Danopoulos G.P. and Znidaric B.)

Για τα παραπάνω ισχύουν τα εξής: τόσο η τρέχουσα όσο και η μη τρέχουσα φοροδιαφυγή είναι υποσύνολα της συνολικής φοροδιαφυγής το άθροισμα των οποίων μας δίνει την συνολική φοροδιαφυγή. Αφού λοιπόν η φοροδιαφυγή σχετίζεται με την τρέχουσα (εισόδημα συντελεστών παραγωγής του τρέχοντος έτους κλπ) και με την μη τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα (φορολογία μεταβιβάσεων κληρονομιών κλπ) και η παραοικονομία μόνο με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα οι δύο αυτές έννοιες δεν ταυτίζονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Η διαφθορά είναι ένα σύνθετο και πολύπλευρο φαινόμενο, το οποίο συναντάται σε όλες τις μορφές πολιτικών συστημάτων και έχει διαβρωτικές οικονομικές και πολιτικές επιδράσεις. Πράγματι, η διαφθορά φαίνεται να επιδρά τόσο στον κοινωνικό τομέα μίας χώρας όσο και στα δημοσιονομικά μεγέθη μίας χώρας. Ο Slemrod (2003) τονίζει ότι η φοροδιαφυγή επηρεάζεται από την αποστροφή των νοικοκυριών για παράνομη δραστηριότητα και από τις αντιλήψεις τους για το επίπεδο της διαφθοράς της κυβέρνησης. Από την άλλη, η φοροδιαφυγή επηρεάζει τη διαφθορά περιορίζοντας την ικανότητα της κυβέρνησης να αντλήσει κεφάλαια που μπορεί να κατευθύνει προς κερδοφόρες επενδύσεις.

4.1 Ορισμός Διαφθοράς

Με τον όρο διαφθορά¹³ νοείται η κατάσταση εκείνη στην οποία χρησιμοποιούνται αθέμιτα μέσα, με σκοπό την παραβίαση των νόμων (με δωροδοκίες, εξυπηρετήσεις, προσφορές κ.λπ.) για ιδιωτικό όφελος. Κατά τον Kaufman (2005), η έννοια της διαφθοράς ορίζεται ως η ιδιωτικοποίηση της δημόσιας πολιτικής, δηλαδή η επιρροή στην άσκηση δημόσιας πολιτικής υπέρ ιδιωτικών συμφερόντων και εις βάρος του συνόλου.

Το φαινόμενο της διαφθοράς κυμαίνεται από μια ξεχωριστή πράξη μίας πληρωμής, που αντίκειται στο νόμο μέχρι τη δυσλειτουργία ενός πολιτικού και οικονομικού συστήματος. Δυστυχώς, η διαφθορά είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και δεν αποτελεί αποκλειστικότητα των αναπτυσσόμενων ή τριτοκοσμικών χωρών ή της Ελλάδας μοναχά. Μάλιστα έχει οριστεί η 9^η Δεκεμβρίου ως παγκόσμια ημέρα κατά της Διαφθοράς. Εμφανίζεται τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, χωρίς πάντοτε να γίνεται αντιληπτή.

---

¹³ Μερικά παραδείγματα διαφθοράς είναι η μίζα από αναπτυξιακά προγράμματα, η υπερτιμολόγηση, ο νεποτισμός (ή διαφορετικά κλοπή), εκτροπή δημόσιων πόρων για ιδιωτική χρήση, διόγκωση μισθοδοτικών καταστάσεων, απάτη κατά την αποτίμηση και είσπραξη φόρων κ.ά.

Υπάρχουν τρία είδη διαφθοράς, τα οποία διακρίνονται εξαιτίας του τόπου και τομέα που αυτή εκδηλώνεται. Συγκεκριμένα, έχουμε α) κοινωνική και οικονομική διαφθορά, β) ιδιωτική και δημόσια διαφθορά και γ) πολιτική διαφθορά.

4.2 Αίτια Διαφθοράς

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος είναι το κυρίαρχο κριτήριο που όταν επιδιώκεται σε μία ανταγωνιστική αγορά καταλήγουμε σε μία ισορροπία, όπου πραγματοποιείται αυτό που θέλει η κοινωνία. Με βάση αυτή τη θεωρία, λοιπόν, προϋποθέτουμε ότι δεν γίνεται τίποτα παράνομο, υπόθεση που δεν έχει βάση σε καμία των περιπτώσεων. Το αν ένα άτομο θα λειτουργήσει ή όχι χρησιμοποιώντας παράνομο κέρδος εξαρτάται από το εάν το ατομικό όφελος που του αποφέρει η πράξη αυτή εκτιμάται ότι είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο κόστος της πράξης αυτής. Παρακάτω αναφέρονται περιληπτικά μερικά από τα αίτια που συνηγορούν στην ύπαρξη διαφθοράς:

- *Εκπαίδευση*: Σε μία κοινωνία, της οποίας οι κάτοικοι είναι μορφωμένοι και διαθέτουν τις γνώσεις και την ικανότητα να αντιληφθούν τη διαφθορά είναι πιο δύσκολη η ύπαρξη τέτοιων φαινομένων και η επέκτασή της (Glaeser, E et al., 2004).
- *Σύνθεση της κοινωνίας*: Η μεγάλη ποικιλία διαφορετικών ομάδων είναι μία αιτία που συμβάλει στην αύξηση του φαινομένου της διαφθοράς (Treisman, 2000).
- *Θρησκεία*: Η θρησκεία και το εκκλησιαστικό σύστημα ασκεί επιρροές στον τρόπο διακυβέρνησης και στη διαφθορά (Treisman, 2000).

4.3 Μέτρηση της Διαφθοράς

Η μέτρηση της διαφθοράς πραγματοποιείται με τους ακόλουθους τρόπους:

- *Δείκτης Business International (BI)*: Ο εν λόγω δείκτης, ο οποίος πλέον συντάσσεται από το Economist Intelligence Unit, περιλαμβάνει μία εκτίμηση του επιπέδου της διαφθοράς σε διάφορες χώρες. Τα ευρήματα προκύπτουν από στοιχεία που συλλέχθηκαν από ένα δίκτυο ανταποκριτών και αναλυτών σε όλο τον κόσμο.

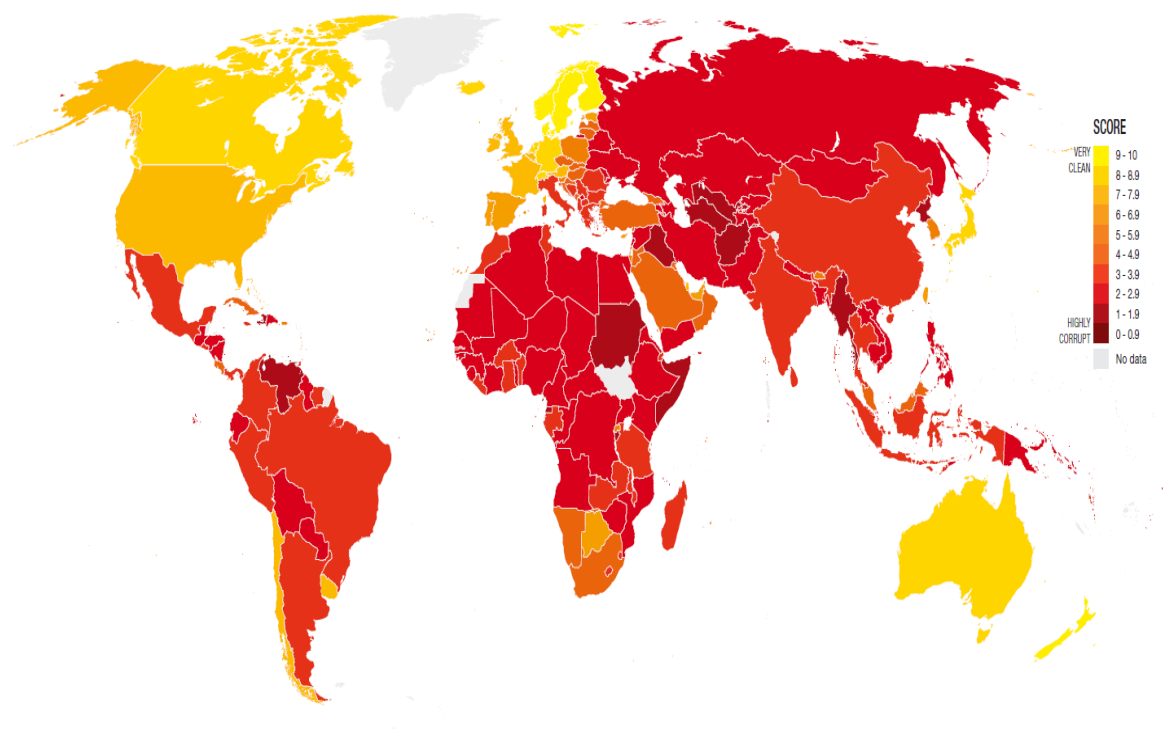
- Δείκτης ICRG (International Country Risk Guide): Ο εν λόγω δείκτης δημοσιεύεται ετησίως από την Political Risk Services Inc. Ο δείκτης του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ. Το φόρουμ στην ετήσια δημοσίευσή του υπό τον τίτλο World Competitiveness Report παραθέτει και στοιχεία αναφορικά με κάποιο μέτρο δωροδοκίας.
- Το Παγκόσμιο Βαρόμετρο για τη Διαφθορά (Global Corruption Barometer, GCB): Αποτελεί μία έρευνα κοινής γνώμης αναφορικά με την διαφθορά, η οποία διεξάγεται από το 2003.
- Ο Δείκτης Χρηματισμού (Bride Payers Index, BPI): Βασίζεται σε έρευνες ειδικού πληθυσμού (ανώτατα στελέχη, επιχειρήσεις και τράπεζες των χωρών υποδοχής).
- Ο Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς (Corruption Perception Index): Ο δείκτης αυτός συντάσσεται από τον διεθνή μη κυβερνητικό οργανισμό Διεθνής Διαφάνεια.

4.4 Η Διαφορά με αριθμούς

Σύμφωνα με τον δείκτη Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς (CPI), ο οποίος κατατάσσει τις χώρες ανάλογα με το βαθμό διαφθοράς σε μία κλίμακα από το 0 έως το 10, η Ελλάδα βρίσκεται για το 2011 στην 80^η θέση με βαθμό 3,4. Η κλίμακα κατάταξης είναι από το 0 έως το 10, όπου ο βαθμός 0 υποδηλώνει τη μέγιστη διαφθορά, ενώ όσο αυξάνει και μέχρι το 10 υπάρχει η αίσθηση ότι δεν υπάρχει διαφθορά στη χώρα. Έτσι στην χώρα με την υψηλότερη (χαμηλότερη) τιμή του δείκτη CPI η αντίληψη της διαφθοράς είναι η μικρότερη (μεγαλύτερη) μεταξύ των χωρών που περιλαμβάνονται στον κατάλογο. Συνεπώς, ο βαθμός 3,4 της κλίμακας που αντιστοιχεί στην Ελλάδα είναι τόσο χαμηλός, που αποδεικνύει εύλογα ότι η δημόσια απογοήτευση και κατακραυγή κατά της διαφθοράς, της ατιμωρησίας και της οικονομικής αστάθειας είναι πραγματικότητα.

Το 2011, στη έρευνα που πραγματοποιήθηκε συμμετείχαν 182 χώρες. Τα αποτελέσματα καταμαρτυρούν πως στην κορυφή της διαφθοράς βρίσκονται η Σομαλία (με 1,0), η Βόρεια Κορέα (με 1,0) και η Μιανμάρ (1,5). Στην αντίπερα όχθη, οι χώρες με τα λιγότερα ποσοστά, σύμφωνα με τον δείκτη αυτόν και την έρευνα, βρίσκονται η

Νέα Ζηλανδία με 9,5, η Δανία με 9,4 όπως και η Φινλανδία και η Σουηδία με 9,3. Παρακάτω απεικονίζεται ο «παγκόσμιος χάρτης» της διαφθοράς για το 2011.

Χάρτης 1: Ο «Παγκόσμιος Χάρτης» της Διαφθοράς το 2011 σύμφωνα με τον δείκτη Corruption Perceptions Index (CPI).

Πηγή: Transparency International (<http://www.transparency.org/cpi2011/results/2010>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΧΡΕΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ & ΤΡΟΙΚΑ

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν πολλά κράτη, πόσο μάλλον τη σημερινή εποχή εξαιτίας της κρίσης χρέους που βιώνουμε, είναι η δημιουργία υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και η εμφάνιση συσσωρευμένου δημόσιου χρέους. Εξαιτίας του υψηλού δημόσιου χρέους πολλά κράτη δεν μπορούν να είναι συνεπή στις δημοσιονομικές τους υποχρεώσεις. Μία κρίση δημόσιου χρέους μπορεί να εκδηλωθεί εξαιτίας διαφόρων παραγόντων που την επηρεάζουν άμεσα, όπως: την πολιτική ικανότητα του κράτους να τηρεί τις δεσμεύσεις του, την εμπιστοσύνη των δανειστών, το συντονισμό των προσδοκιών τους, τη μεταβολή του ρυθμού μεγέθυνσης, την ικανότητα των φορολογικών εσόδων του εν λόγω κράτους να εξυπηρετούν το χρέος, την εξέλιξη των επιτοκίων, το πρωτογενές αποτέλεσμα (πλεόνασμα ή έλλειμμα), την ικανότητα της κυβέρνησης να εξοικονομεί χρήματα.

Το πρόβλημα των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και δημόσιου χρέους δεν είναι πρόσφατο. Το δημοσιονομικό πρόβλημα εμφανίστηκε από τη δεκαετία του 1930 και έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης της δημοσιονομικής αλλά και γενικότερα της οικονομικής θεωρίας. Μέχρι τη δεκαετία του 1970 η έκταση του δημόσιου χρέους ήταν περιορισμένη και τα προβλήματα που δημιουργούσε περιορισμένα. Όσον αφορά την Ελλάδα, το μεγάλο δημόσιο χρέος είμαι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας από τη σύσταση του κράτους μέχρι και σήμερα. Είναι γνωστή, άλλωστε, η ρήση του πρωθυπουργού Χαρίλαου Τρικούπη «*δυστυχώς επτωχεύσαμεν*» όταν το ελληνικό δημόσιο το 1893 αδυνατούσε να καλύψει το χρέος του, που προερχόταν κυρίως από εξωτερικό δανεισμό. Στην πιο πρόσφατη ιστορία και συγκεκριμένα μετά την Μεταπολιτική περίοδο και κυρίως κατά τη δεκαετία του 1980, η Ελλάδα αντιμετώπισε έντονα αποσταθεροποιητικά φαινόμενα. Πραγματοποιήθηκε, ειδικότερα, μία υπέρμετρη διόγκωση των κρατικών ελλειμμάτων και σημαντική συσσώρευση του δημόσιου χρέους. Κατά τη δεκαετία του 1990, πραγματοποιήθηκε σημαντική μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του χρέους που ήταν αποτέλεσμα της δημοσιονομικής προσαρμογής με σκοπό την ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από το 2004 και μετά άρχισε πάλι η ανοδική πορεία του δημόσιου ελλείμματος με αποκορύφωμα το 2009, όπου η δημοσιονομική κατάσταση εκτροχιάστηκε. Το φθινόπωρο του 2009, η ελληνική οικονομία έφθασε στα πρόθυρα

της χρεοκοπίας εξαιτίας του υψηλού δημόσιου ελλείμματος και χρέους και της αδυναμίας νέου δανεισμού από τις διεθνείς αγορές. Η δημοσιονομική προσαρμογή και η επιτάχυνση της διαδικασίας διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες της οικονομικής πολιτικής, καθώς η χώρα καλείται να αντιμετωπίσει σημαντικές και κοινωνικές προκλήσεις. Ωστόσο, η κρίση χρέους και η οικονομική κρίση δεν αποτελεί αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο. Τόσο η Πορτογαλία όσο και η Ιρλανδία επηρεάστηκαν από αυτήν και φαινομενικά, ή μέχρι ο χρόνος να αποδείξει το αντίθετο, η διέξοδος στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτέλεσε μονόδρομος,

5.1 Οικονομική Κρίση

Είναι γεγονός ότι η φαινομενικότητα των εξελίξεων έχει οδηγήσει σε έναν πλουραλισμό ερμηνειών οι οποίες δυσχεραίνουν την διάκριση ανάμεσα στην πραγματικότητα και τα σουρεαλιστικά σενάρια σχετικά με τις επιλογές για την έξοδο από την κρίση.

Η έναρξη της σημερινής παγκόσμιας οικονομικής κρίσης βρίσκεται στη χρηματοπιστωτική κρίση που πυροδοτήθηκε το καλοκαίρι του 2007 μέσω της κρίσης ενυπόθηκων δανείων (και συνοδεύτηκε από μία παροδική πετρελαϊκή κρίση το 2008), που στην συνέχεια οδήγησε το 2009 σε μια παγκόσμια οικονομική. Η συγκεκριμένη οικονομική κρίση εξελίχθηκε σε αυτό που βιώνουμε σήμερα, σε μία κρίση εξυπηρέτησης χρέους. Η έκρηξη της φούσκας των ακινήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες στην πτώχευση της Lehman Brothers, η οποία με την σειρά της προκάλεσε όλεθρο στις χρηματιστηριακές αγορές. Είναι πλέον σύνηθες η κρίση του 2008 να ταυτίζεται με την κατάρρευση της Lehman Brothers: μίας επενδυτικής τράπεζας που λειτούργησε επί 148 χρόνια, που δεν πτοήθηκε από έναν εμφύλιο πόλεμο, δύο παγκόσμιους πολέμους, από το Κραχ του 1929, καθώς και από τις υπόλοιπες κρίσεις που έπληξαν την Wall Street συνολικά. Αν και η κρίση του 2008 δεν ξεκίνησε από την Lehman Brothers, η κατάρρευσή της συγκλόνισε ολόκληρο τον κόσμο και τον ανάγκασε να αποδεχθεί ότι η μεταπολεμική εποχή είχε τελειώσει και μία νέα περίοδος γενικευμένης ανασφάλειας την είχε διαδεχθεί.

Η κρατική παρέμβαση στις ανεπτυγμένες (και όχι μόνο) χώρες ήταν αναγκαία τόσο για την σταθεροποίηση του τραπεζικού τομέα, όσο και για την «ωφειακή» επίδραση της απομόχλευσης που επήλθε από την αποσταθεροποίησή του. Ο συνδυασμός της απομόχλευσης και της έξαρσης της τάσης φυγής των επενδυτικών κεφαλαίων προς την (επαναπροσδιορισμένη) «ποιότητα», έχουν οδηγήσει σε μία κρίση ρευστότητας που διακυβεύει την εξυπηρέτηση του ιδιωτικού και δημοσίου χρέους. Η συζήτηση για τα αίτια της σημερινής κρίσης θα πρέπει βέβαια να επεκταθεί και σε μακροοικονομικούς παράγοντες, όπως οι ανισορροπίες στα εμπορικά ισοζύγια των κρατών. Επίσης, η εκτίναξη των τιμών του πετρελαίου λόγω κερδοσκοπικών συναλλαγών (μετά την έκρηξη της φούσκας των ακινήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες) το 2007-2008, αλλά και τα απαγορευτικά όρια των συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ ευρώ και δολαρίου για την οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών, σπέρνουν υπόνοιες και για μία αθέατη διάσταση της κρίσης. Ωστόσο, το συμπέρασμα που προκύπτει ανεξαρτήτως της τροπής που μπορεί να πάρει μία συζήτηση για τις ρίζες και την εξέλιξη της παγκόσμιας κρίσης είναι ότι βρισκόμαστε σε μία διαδικασία απομόχλευσης (δηλαδή μείωσης των ανεκτών επιπέδων χρέους) ως επακόλουθο της έκρηξης μίας πιστωτικής φούσκας. Σε σχέση με τα όλα τα παραπάνω, η σημερινή ευρωπαϊκή οικονομική κρίση αποτελεί ένα τριπλό πρόβλημα και οι πολιτικές λιτότητας που προωθούνται για την αντιμετώπισή του (μέχρι στιγμής τουλάχιστον) τροφοδοτούν μία αποπληθωριστική δίνη που αφενός βουλιάζει τις οικονομίες στην ύφεση (αυξάνοντας τον αριθμό των μακροχρόνια ανέργων) και αφετέρου, διατηρεί τα ελλείμματα των κεντρικών τους κυβερνήσεων σε επικίνδυνα επίπεδα, με αποτέλεσμα την διόγκωση των χρεών τους σε μη βιώσιμα επίπεδα. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί πως η κρίση χρέους που ξέσπασε, εκδηλώθηκε με διαφορετικό τρόπο στην κάθε μία χώρα, όπως ακριβώς διαφορετικά εκδηλώνεται και μία ίωση σε διάφορους οργανισμούς.

5.1.1 Τα αίτια της Χρηματοοικονομικής Κρίσης του 2008

Όπως οι Αθηναίοι, σύμφωνα τουλάχιστον με το μύθο, ανά τακτά χρονικά διαστήματα έτρεφαν από τις σάρκες τους τον Μινώταυρο, ως αντίτιμο της Μινωικής Ειρήνης, έτσι και ο υπόλοιπος κόσμος συντηρούσε εθελοντικά τα ολοένα αυξανόμενα ελλείμματα των ΗΠΑ – από εκεί προέρχεται και η ονομασία «Παγκόσμιος Μινώταυρος». Στην εποχή του «κτήνους» αυτού (1973- 2008), η οικουμένη πέτυχε μια ενδιαφέρουσα «σταθερή ανισορροπία»: μια περίοδο άνισου πλουτισμού που βελτίωνε τους δείκτες εντυπωσιακά, παρήγε ταυτόχρονα εντυπωσιακό πλούτο και μεγάλη δυστυχία, αύξανε τις ανισορροπίες και έχτιζε διαφόρων ειδών «παλάτια στην άμμο». Θα αναφερθούμε σε δύο από τα εν λόγω «παλάτια»¹⁴.

Το ένα ήταν το χρηματοπιστωτικό σύστημα το οποίο, ενώ το 1971 αντιστοιχούσε στο 3% της αμερικανικής οικονομικής δραστηριότητας, το 2007 έφτασε στο 42%. Από τη στιγμή που η οικουμένη έστελνε καθημερινά στους τραπεζίτες της Wall Street δισεκατομμύρια δολάρια για να τα μεταφέρουν αλλού, ήταν επόμενο εκείνοι να σκαρφιστούν τρόπους ώστε αυτά χρήματα να γεννούν νέο χρήμα για όσο τα κρατούσαν στα χέρια τους (κάτι που αναφέρεται κομψά με τον όρο "financial engineerin"). Έτσι η αγορά «χρηματοοικονομικών προϊόντων» άρχισε να γεννά νέο ιδιωτικό χρήμα: τα παράγωγα, δομημένα ομόλογα κλπ. Παράλληλα, οι Αμερικανοί εργαζόμενοι έμεναν άναυδοι, καθώς ζούσαν σε μια οικονομία που πλούτιζε, αλλά οι δικοί τους μισθοί μειώνονταν και ποτέ δεν έφτασαν το επίπεδο του 1973. Ήταν και αυτό μέρος της πολιτικής προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων: η συρρίκνωση του εργατικού κόστους στις ΗΠΑ, δηλαδή η καθίζηση, με απλά λόγια, των μισθών των σκληρά εργαζόμενων Αμερικανών. Οπότε εκείνοι άρχισαν να δανείζονται χρησιμοποιώντας ως εγγύηση τα σπίτια τους. Έτσι, η Wall Street κατέληξε να διαχειρίζεται, από τη μία, τεράστια ξένα κεφάλαια που έμπαιναν στη χώρα και, από την άλλη, ένα κύμα χρεών που δημιουργείτο εντός αυτής.

Το δεύτερο «παλάτι» που χτίστηκε σε άμμο την εποχή του Παγκόσμιου Μινώταυρου ήταν η αγορά ακινήτων, καθώς η Wall Street χρησιμοποίησε τα εισρέοντα από το εξωτερικό κεφάλαια και παρείχε αφειδώς στεγαστικά δάνεια. Όσο περισσότερα

---

¹⁴ www.inegsee.gr : Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων "Η Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011" (Δεκέμβριος 2011).

χρήματα δάνειζαν οι τράπεζες για αγορά σπιτιών σε εργαζόμενους με παγωμένους μισθούς, τόσο ανέβαιναν οι τιμές τους, τόσο πιο πολλά χρήματα δανείζονταν οι εργαζόμενοι, τόσο ανέβαιναν κι άλλο οι τιμές των σπιτιών κοκ. Έτσι το «παλάτι» της αγοράς ακινήτων ψήλωνε όσο γιγαντωνόταν το «παλάτι» του χρηματοπιστωτικού τομέα. Κι όταν ο τελευταίος διαπίστωσε ότι τα κέρδη του μεγαλώνουν κι άλλο με τη μετατροπή των χρεών των εργαζομένων σε παράγωγα, τα δύο αυτά «παλάτια» γιγαντώθηκαν στηριζόμενα το ένα στο άλλο, έχοντας ωστόσο και τα δύο σαθρά θεμέλια. Με πολύ απλά λόγια, ο λόγος που τα θεμέλια ήταν σαθρά ήταν ότι ο πλανήτης δεν ήταν αρκετά μεγάλος για να χωρέσει αυτές τις εκφάνσεις «άνισου πλουτισμού» που προαναφέραμε. Το 2001 το παγκόσμιο εισόδημα ήταν 49 τρισεκατομμύρια δολάρια. Την ίδια χρονιά τα παράγωγα κυμαίνονταν στα 85 τρισεκατομμύρια δολάρια. Έξι χρόνια μετά, το παγκόσμιο εισόδημα ανήλθε σε 85 τρισεκατομμύρια δολάρια την ώρα που η «αξία» των παραγώγων είχε εκτιναχθεί στα 670 τρισεκατομμύρια δολάρια. Την ίδια εποχή, οι τιμές των ακινήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες αυξήθηκαν περίπου κατά 125%, σε μια περίοδο σχεδόν μηδενικών αυξήσεων στους μισθούς του μέσου εργαζόμενου. Μια απλή ματιά σε αυτούς τους αριθμούς είναι αρκετή για να αντιληφθεί κανείς ότι αυτά τα οικοδομήματα, ακινήτων και παραγώγων, δεν μπορούσαν παρά να καταρρεύσουν με τις πρώτες αναταράξεις. Η κατάρρευση άρχισε.

Υπάρχει γενικά συμφωνία των αναλυτών ότι τέσσερις είναι οι βασικές κατηγορίες παραγόντων που θεωρούνται ότι συνέτειναν στη δημιουργία της Χρηματοοικονομικής Κρίσης του 2008¹⁵:

1. Οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες: Τα τελευταία τριάντα χρόνια η Κίνα πέτυχε μια εξαιρετική οικονομική ανάπτυξη μέσω των εξαγωγών βιομηχανικών αγαθών στις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές αυτές οδήγησαν σε τεράστια πλεονάσματα το εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας, τα οποία, όμως δεν τροφοδότησαν την εγχώρια ζήτηση, αλλά τοποθετήθηκαν σε ομόλογα των ΗΠΑ και άλλα δολαριακά αξιόγραφα που κράτησαν το δολάριο σε σχετικά υψηλά επίπεδα και αντίθετα τα επιτόκια δανεισμού στις ΗΠΑ σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε ενίσχυση της ρευστότητας και του δανεισμού στις ΗΠΑ αλλά και στη συγκράτηση του πληθωρισμού. Για τους δικούς τους λόγους η κάθε μια,

---

¹⁵ www.eurobank.gr/research: Οικονομία & Αγορές (Τόμος IV, Τεύχος 8, Δεκέμβριος 2009) με θέμα "Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές" Γκίκας Χαρδούβελης

ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση (προβλήματα ανταγωνιστικότητας), ούτε η Ιαπωνία (χαμηλή εγχώρια ζήτηση) μπόρεσαν να παρέμβουν αποτρεπτικά.

2. Υπερβολική Πιστωτική Επέκταση και Μόχλευση: Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια η πιστωτική επέκταση στις ΗΠΑ και στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες υπήρξε εντυπωσιακή, προερχόμενη όχι μόνο από την σχετικά μεγάλη αύξηση της νομισματικής βάσης, αλλά και από την απίστευτη μόχλευση εντός και εκτός των ισολογισμών των πιστωτικών ιδρυμάτων και κυρίως των επενδυτικών τραπεζών και των hedge funds. Η μόχλευση αυτή, όπως και σε άλλες χρηματοοικονομικές κρίσεις, υποθήκευσε τη χρηματοοικονομική σταθερότητα και άφησε το σύστημα εκτεθειμένο σε συστημικούς κινδύνους.

3. Ασυμμετρική πληροφόρηση και Προβλήματα Εντολέα-Εντολοδόχου: Η ύπαρξη ασυμμετρικής πληροφόρησης σχετικά με τα δομημένα προϊόντα (CDOs-Collateralized Debt Obligations, CDSs Credit Default Swaps, κ.α.), παρείχε την ευκαιρία στους εκδότες τους να αναλαμβάνουν υπερβολικό κίνδυνο με αδιαφανή τρόπο, κίνδυνος ο οποίος ούτε τιμολογούταν σωστά και ούτε αντισταθμιζόταν επαρκώς. Ταυτόχρονα, τα συστήματα αμοιβών των εμπορικών τραπεζών, των επενδυτικών τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιρειών και των hedge funds δεν χαρακτηρίζονταν από την συμβατότητα κινήτρων ανάμεσα στα στελέχη και τους μετόχους των εταιρειών τους, με αποτέλεσμα επίσης να αναλαμβάνονται υπερβολικοί κίνδυνοι από άτομα τα οποία δεν θα υφίσταντο το κόστος των αποτυχημένων επιλογών τους.

4. Ρυθμιστικά κενά και ελλιπής εποπτεία: Από το 1999 και μετά, τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε άλλες χώρες υπήρξε μια αποστροφή, η οποία είχε πολιτικό-ιδεολογικό υπόβαθρο, στην εφαρμογή (κυρίως από τη Fed και την SEC) ρυθμιστικών μέτρων αναφορικά με την επικινδυνότητα της ανεξέλεγκτης πιστωτικής επέκτασης και της μόχλευσης. Την ίδια περίοδο, οι χρηματοοικονομικοί νεωτερισμοί, μεταξύ των οποίων και αυτοί που αναφέρθηκαν παραπάνω, ταχύτατα δημιούργησαν νέες αγορές, χωρίς όμως να συνοδεύονται από τους κατάλληλους κανόνες λογιστικής απεικόνισης και το αντίστοιχο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο.

5.1.2 Οι συνέπειες της Οικονομικής Κρίσης

Οι επιπτώσεις της οικονομικής διαφέρουν και ποικίλουν. Σαφώς και οι επιπτώσεις στην κοινωνία είναι ουσιαστικές και μεγάλες, ωστόσο θα επικεντρωθούμε στις οικονομικές και διεθνείς συνέπειες της κρίσης. Όπως καθετί στη ζωή δεν είναι μόνο μαύρο ή λευκό, έτσι και στην περίπτωση της οικονομικής κρίσης του 2008 υπάρχουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις.

Αρνητικές Διεθνείς Επιπτώσεις:

- Ταχεία μετάδοση της κρίσης σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης.
- Πρόσθετα μέτρα λιτότητας και επιστροφή ύφεσης στην Ευρωζώνη.
- Κλονισμός εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα και αμφιβολίες για συνέχιση παγκόσμιας ανάκαμψης.
- Δηλητηρίαση διακρατικών σχέσεων εντός και εκτός Ευρωζώνης.
- Νέα αμφισβήτηση βιωσιμότητας της Ο.Ν.Ε., εξασθένιση λαϊκής υποστήριξης της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Θετικές Διεθνείς Επιπτώσεις:

- Χρήσιμο ξυπνητήρι για τις αγορές, που οδήγησε σε καλύτερη αποτίμηση κινδύνων.
- Βελτίωση της αρχιτεκτονικής του ευρώ.
- Ανάγκη εξυγίανσης Τραπεζικού Συστήματος.

5.2 Δημόσιο Χρέος

Λίγο έως πολύ οικονομολόγοι, κυβερνήσεις, ιθύνοντες και ο απλός κόσμος έχουν συμφωνήσει στο ποιές ήταν πραγματικά οι αιτίες που οδήγησαν στην κρίση του 2008. Ωστόσο, η οικονομική κρίση διόγκωσε το δημόσιο και οικονομικό χρέος ή αυτό οδήγησε στο να ξεσπάσει η κρίση;

Τι εννοούμε, όμως με τον όρο Δημόσιο Χρέος; Το «Δημόσιο Χρέος» είναι το σύνολο των οφειλών ενός κράτους που δημιουργείται σε δεδομένο χρονικό σημείο α) από τα δάνεια που παίρνει (δημόσιος δανεισμός), είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό, και β) από τις εγγυήσεις που παρέχει και γίνονται απαιτητές. Ο δημόσιος δανεισμός αφορά τον κυρίως και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, που περιλαμβάνει και

όλους τους δημόσιους οργανισμούς και επιχειρήσεις (που λέγεται «χρέος γενικής κυβέρνησης»). Το δημόσιο χρέος είναι η συσσώρευση των ποσών που δανείστηκε το κράτος για τη χρηματοδότηση των ετήσιων ελλειμμάτων. Παρόλο που η μείωση του ελλείμματος δεν οδηγεί και σε μείωση του δημόσιου χρέους. Το χρέος είναι χρήματα που το κράτος έχει ήδη δανειστεί και πρέπει να αποπληρωθούν.

Ο ορισμός του δημόσιου χρέους μπορεί, όμως, να λάβει διάφορες μορφές, αναλόγως αν αναφερόμαστε στο ακαθάριστο χρέος (δηλαδή το σύνολο των υποχρεώσεων του δημοσίου) ή το καθαρό (δηλαδή τις υποχρεώσεις του δημοσίου μείον τις απαιτήσεις που έχει έναντι τρίτων). Επίσης το χρέος μπορεί να εκφραστεί ως εγχώριο ή προς την αλλοδαπή (αναλόγως του τόπου μόνιμης κατοικίας των πιστωτών), ή και σε εθνικό νόμισμα ή σε συνάλλαγμα (αναλόγως του νομίσματος στο οποίο έχει γίνει η έκδοση του χρέους).

Επιπλέον, σημαντικό είναι να διακρίνουμε την έννοια του ελλείμματος από την έννοια του χρέους. Το χρέος σε μια δεδομένη χρονική στιγμή είναι το άθροισμα όλων των παρελθόντων ελλειμμάτων του προϋπολογισμού. Δηλαδή το χρέος είναι οι σωρευτικές πλεονάζουσες δαπάνες του παρελθόντος πέραν των παρελθουσών εισπράξεων. Στην οικονομική ορολογία το χρέος είναι μια «μεταβλητή αποθέματος» (μετρούμενη σε κάποια δεδομένη στιγμή), ενώ το έλλειμμα είναι μια «μεταβλητή ροής» (μετρούμενη στη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου).

Επειδή η διαφορά των δημοσίων δαπανών μείον τα δημόσια έσοδα ισούται με το ύψος του νέου δανεισμού, που πρέπει να πραγματοποιήσει η κυβέρνηση, το δημοσιονομικό έλλειμμα κάθε έτους (μετρούμενο σε ονομαστικούς όρους) ισούται με τη μεταβολή του χρέους σ' αυτό το έτος. Αυτή η σχέση δημόσιου χρέους και ελλείμματος μπορεί να εκφραστεί ως εξής:

$$\Delta B = \text{ακαθάριστο δημοσιονομικό έλλειμμα}$$

όπου ΔB η μεταβολή της ονομαστικής αξίας των κρατικών χρεογράφων σε κυκλοφορία. Το δημόσιο χρέος διακρίνεται ως εξής:

- Καθαρό και ακαθάριστο χρέος¹⁶

---

¹⁶ Το ακαθάριστο χρέος περιλαμβάνει το σύνολο των υποχρεώσεων του δημοσίου. Η έννοια του είναι βασική γιατί σχετίζεται άμεσα με το ύψος των δαπανών εξυπηρέτησης του

- Βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και πάγιο δημόσιο χρέος¹⁷
- Εσωτερικό και εξωτερικό δημόσιο χρέος¹⁸

5.2.1 Η εξέλιξη του δημόσιου χρέους

Η πορεία του δημόσιου χρέους, όπως και η πορεία του δημόσιου ελλείμματος, δεν είναι διαχρονικά ομοιόμορφη. Υπάρχουν περίοδοι άμβλυνσης δημοσιονομικών ανισορροπιών αλλά και περίοδοι κατά τη διάρκεια των οποίων παρατηρούνται έντονες και εκρηκτικές καταστάσεις.

Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται τα επίπεδα του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του Α.Ε.Π. σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα βάθος δέκα χρόνων, από το 2003 έως και το 2012. Αν δούμε με μεγαλύτερη προσοχή τα δεδομένα, από μόνα τους θα μας αποκαλύψουν πως κάτι δεν πήγαινε καλά. Από το 2006 και 2007 τα ποσοστά του χρέους άρχισαν να αυξάνουν ταχύτατα έχοντας μία ανοδική τάση.

δημόσιου χρέους (κυρίως χρεολύσια και τόκοι), οι οποίες αποτελούν μια από τις βασικότερες πτυχές του προβλήματος του δημόσιου χρέους. Η έννοια αυτή επικεντρώνεται αποκλειστικά στο παθητικό του δημοσίου τομέα αγνοώντας τη σημασία των στοιχείων του ενεργητικού του στη διαμόρφωση της χρηματοπιστωτικής κατάστασης. Το καθαρό χρέος προκύπτει από το ακαθάριστο χρέος, μετά την αφαίρεση των διαθεσίμων του δημοσίου τομέα. Δηλαδή το δημόσιο χρέος προκύπτει από τη διαφορά των στοιχείων του παθητικού της γενικής κυβέρνησης μείον τα χρηματοοικονομικά στοιχεία του ενεργητικού της.

¹⁷ Βάση διακρίσεως του δημόσιου χρέους, σύμφωνα με μία άλλη διάκριση, είναι η προθεσμία εξοφλήσεως. Όσον αφορά τη προθεσμία και τη δυνατότητα εξοφλήσεως τους τα δάνεια ταξινομούνται σε δύο βασικές κατηγορίες: 1.) τα πάγια δάνεια, για τα οποία το δημόσιο δεν υποχρεούται να τα εξοφλήσει. 2.) τα εξοφλητέα δάνεια, για τα οποία το Δημόσιο έχει αναλάβει την υποχρέωση να τα εξοφλήσει.

¹⁸ Από τις βασικότερες διακρίσεις του δημόσιου χρέους είναι αυτή σε εσωτερικό και εξωτερικό δημόσιο χρέος. Η διάκριση αυτή γίνεται με βάση τα κριτήρια του τόπου εκδόσεως και του είδους του νομίματος στο οποίο εκδίδονται οι σχετικοί τίτλοι. Έτσι, εσωτερικό δημόσιο χρέος είναι τα δημόσια δάνεια που εκδίδονται στο εσωτερικό της χώρας και στο εθνικό νόμισμα της χώρας αυτής, ενώ εξωτερικό δημόσιο χρέος είναι τα δημόσια δάνεια που εκδίδονται στο εξωτερικό μιας χώρας σε αλλοδαπό νόμισμα.

Δημόσιο Χρέος

Πίνακας 14: Δημόσιο χρέος Ευρωπαϊκής Ένωσης και κρατών-μελών της

Χώρες/Ετη	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	:	:	:	74,3	79,8	82,3	85,1
ΕΕ (27 χώρες)	61,9	62,2	62,7	61,5	58,9	62,2	74,5	80	82,4	85,2
Ευρωζώνη (17 χώρες)	69,2	69,6	70,3	68,6	66,4	70,2	80	85,4	87,3	90,6
Βέλγιο	98,4	94	92	87,9	84	89,2	95,7	95,7	98	99,8
Βουλγαρία	44,4	37	27,5	21,6	17,2	13,7	14,6	16,2	16,3	18,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	28,6	28,9	28,4	28,3	27,9	28,7	34,6	38,4	41,4	46,2
Δανία	47,2	45,1	37,8	32,1	27,1	33,4	40,7	42,7	46,4	45,4
Γερμανία	64,4	66,2	68,6	68	65,2	66,8	74,5	82,5	80	81
Εσθονία	5,6	5	4,6	4,4	3,7	4,5	7,1	6,7	6,1	9,8
Ιρλανδία	31	29,4	27,2	24,6	24,9	44,2	64,4	91,2	104,1	117,4
Ελλάδα	97,4	98,6	100	106,1	107,4	112,9	129,7	148,3	170,3	156,9
Ισπανία	48,8	46,3	43,2	39,7	36,3	40,2	54	61,7	70,5	86
Γαλλία	62,9	64,9	66,4	63,7	64,2	68,2	79,2	82,4	85,8	90,2
Κροατία	:	:	:	:	:	:	36,6	44,9	51,6	55,5
Ιταλία	104,1	103,7	105,7	106,3	103,3	106,1	116,4	119,3	120,7	127
Κύπρος	69,7	70,9	69,4	64,7	58,8	48,9	58,5	61,3	71,5	86,6
Λετονία	14,7	15	12,5	10,7	9	19,8	36,9	44,4	41,9	40,6
Λιθουανία	21	19,3	18,3	17,9	16,8	15,5	29,3	37,8	38,3	40,5
Λουξεμβούργο	6,2	6,3	6,1	6,7	6,7	14,4	15,5	19,5	18,7	21,7
Ουγγαρία	58,6	59,5	61,7	65,9	67	73	79,8	82,2	82,1	79,8
Μάλτα	66	69,8	68	62,5	60,7	60,9	66,5	66,8	69,5	71,3
Ολλανδία	52	52,4	51,8	47,4	45,3	58,5	60,8	63,4	65,7	71,3
Αυστρία	65,3	64,7	64,2	62,3	60,2	63,8	69,2	72,3	72,8	74
Πολωνία	47,1	45,7	47,1	47,7	45	47,1	50,9	54,9	56,2	55,6
Πορτογαλία	59,4	61,9	67,7	69,4	68,4	71,7	83,7	94	108,2	124,1
Ρουμανία	21,5	18,7	15,8	12,4	12,8	13,4	23,6	30,5	34,7	37,9
Σλοβενία	27,2	27,3	26,7	26,4	23,1	22	35,2	38,7	47,1	54,4
Σλοβακία	42,4	41,5	34,2	30,5	29,6	27,9	35,6	41	43,4	52,4
Φιλανδία	44,5	44,4	41,7	39,6	35,2	33,9	43,5	48,7	49,2	53,6
Σουηδία	51,7	50,3	50,4	45,3	40,2	38,8	42,6	39,4	38,6	38,2
Ηνωμένο Βασίλειο	38,7	40,3	41,7	42,7	43,7	51,9	67,1	78,4	84,3	88,7
Ισλανδία	:	:	26	27,9	28,5	70,4	87,9	93	99,1	96,4
Νορβηγία	44,3	45,6	44,5	55,4	51,5	48,2	42,8	42,5	28,2	28,8

Κατά την περίοδο 1975-2012 ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ αυξήθηκε για την Ελλάδα από 24,6% περίπου το 1975 σε 156,9% το 2012. Συγκεκριμένα, μέχρι το 1980 το χρέος κυμαινόταν σε χαμηλά επίπεδα που έφθαναν μέχρι το 28,4%. Ο λόγος χρέους άρχισε να αυξάνεται σημαντικά μετά το 1981 (34,2%), φθάνοντας το 1993 πάνω από 100% και συγκεκριμένα έφθασε στο 110,1% (το μεγαλύτερο ποσοστό που είχε πραγματοποιηθεί ως τότε στην χώρα). Δηλαδή επί 13 έτη (από το 1980 έως και το 1993) το δημόσιο χρέος συσσωρευόταν ταχύτατα. Ύστερα, λόγω διαφόρων προγραμμάτων προσαρμογής, που υιοθετήθηκαν προκειμένου να ενταχθεί η Ελλάδα στην τότε ΟΝΕ, σε συνδυασμό με τους υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης τα ποσοστά δημόσιου χρέους σταθεροποιήθηκαν γύρω στο 100% του ΑΕΠ. Η σταθεροποίηση αυτή του χρέους οφείλεται τόσο στα πρωτογενή πλεονάσματα όσο και στην επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ. (Μανεισιώτης & Reischaur, 2002:152) Ποσοστά κάτω από το 100% του ΑΕΠ ξεκίνησαν να καταγράφονται τις αρχές της τελευταίας δεκαετίας με αρχή τα έτη 2003 και 2004 με ποσοστά 97,4% και 98,6% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Ωστόσο, από το 2008 ξεκίνησε να παρουσιάζεται μία αλματώδη πορεία του ελληνικού χρέους με ποσοστά 112,9% το 2008, 129,7% το 2009 και με αποκορύφωμα το 2011 όπου το δημόσιο χρέος έφτασε να αντιστοιχεί στο 170,3% του ΑΕΠ. Στην συνέχεια καταγράφηκε μία μείωση της τάξης των 13,4 ποσοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ που αντιστοιχούσε σε 156,9% του ΑΕΠ.

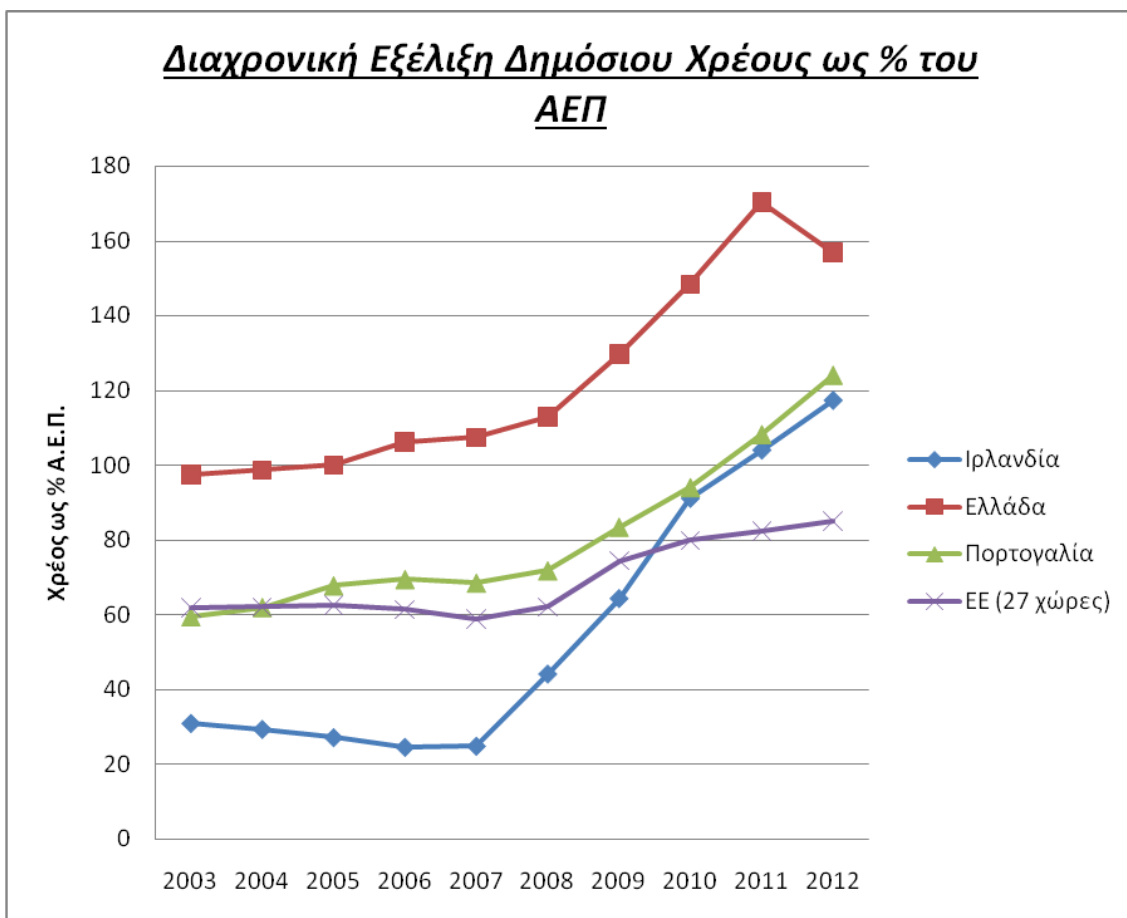
Αξίζει να σημειωθεί πως το χρέος της Ελλάδας αυξανόταν συνεχώς τα τελευταία 40 χρόνια και μάλιστα με εκθετικό ρυθμό. Η συνεχής αύξηση του ΑΕΠ, ωστόσο, απέκρυπτε το γεγονός ότι το δημόσιο χρέος αυξανόταν σταθερά ακόμα και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, η οποία χαρακτηριζόταν ως περίοδο έντονης οικονομικής μεγέθυνσης. Επομένως ο καθοριστικός παράγοντας που συνέβαλε στον να μην εκτροχιαστεί ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ ήταν η αύξηση του ΑΕΠ και όχι η ασκούμενη δημοσιονομική πολιτική, που δημιουργούσε σταθερά ελλείμματα, τα οποία ήταν αναγκαία να χρηματοδοτούνται με νέο δανεισμό. (Αργεΐτης, 2011:29-30)

Η πορεία των άλλων δύο εξεταζομένων χωρών δεν διαφέρει πολύ από αυτή της Ελλάδας. Η Ιρλανδία παρά τη χαμηλή φορολογία και τους χαρακτηρισμούς που της απέδωσαν ως φορολογικός παράδεισος και ως το καλύτερο μέρος για να ζήσει κάποιος κατάφερε μέσα σε λίγα χρόνια να οδηγηθεί κοντά στο χείλος της χρεοκοπίας και της

καταστροφής. Το χρέος από το χαμηλό ποσοστό του 31% σε μονάδες ΑΕΠ του 2003 και με μία καθοδική πορεία τα επόμενα χρόνια, το 2008 άρχισε να εκτινάσσεται με μονοπάτια ξένα για τη χώρα και τα βλέμματα όλων να είναι στραμμένα σ' αυτήν. Όταν ξεσπάει η κρίση στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και καταρρέει ο τραπεζικός κολοσσός της Lehman Brothers, η κρίση μεταφέρεται στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού και η κρίση χτυπάει τις ιρλανδικές τράπεζες. Με την απόφαση της Ιρλανδίας να διασώσει τις τράπεζές της, επιλέγει την αύξηση του χρέους και διακινδυνεύει τη βιωσιμότητα της χώρας. Έτσι, λοιπόν, το 2008 το χρέος φθάνει στο 44,2%, στο 64,4% το 2009 και το 2011 σπάει το φράγμα των 100 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας φθάνοντας το 104,1%

Τα ποσοστά του χρέους της Πορτογαλίας είχαν την ίδια ανοδική πορεία τόσο με την Ελλάδα και την Ιρλανδία, όσο και με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άλλη μία χώρα του ευρωπαϊκού νότου που παρουσιάζει υψηλά ποσοστά χρέους. Τα ποσοστά του χρέους για την Πορτογαλία κυμαίνονταν γύρω στο 65% την πρώτη δεκαετία του 2000, ωστόσο στη συνέχεια τα ποσοστά αυξήθηκαν ραγδαία αγγίζοντας το 124,1% του Α.Ε.Π. το 2012.

Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζονται συγκριτικά τα επίπεδα χρέους σε Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία και σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρώπης των 27 κρατών-μελών. Τα υψηλά ποσοστά της Ελλάδας επιβεβαιώνουν το δύσκολο και μακρύ δρόμο που πρέπει να διανύσει. Από τη στιγμή που ξέσπασε η οικονομική κρίση τα ποσοστά χρέους όχι απλά εκτινάχθηκαν αλλά υπερέχον τα αντίστοιχα ποσοστά του μέσου όρου της Ευρώπης.

Διάγραμμα 4: Συγκριτική γραφική απεικόνιση του δημόσιου χρέους σε Ελλάδα-Πορτογαλία-Ιρλανδία

5.3 Ο ρόλος της Τρόικα

Πολλές κυβερνήσεις στο τέλος του 2008, μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, υιοθέτησαν επιπλέον δημοσιονομικά πακέτα (βλ. παρακάτω πίνακα) στήριξης των οικονομιών τους. Μάλιστα για μεγάλο χρονικό διάστημα οι Αμερικανοί πίεζαν για περαιτέρω επεκτατική δημοσιονομική πολιτική στην Ευρώπη, καθώς θεωρούσαν τα ευρωπαϊκά μέτρα ανεπαρκή. Πολλοί αναλυτές πάντως, εν μέσω κρίσης ισχυρίζονταν ότι τα δημοσιονομικά μέτρα ήταν ανεπαρκή και δε θα σταματούσαν την κρίση. Τα γεγονότα επαλήθευσαν τις υποψίες αυτές. Η δημοσιονομική πολιτική παραμένει το σημαντικότερο εργαλείο αναζωπύρωσης των οικονομιών κάτω από τις σημερινές συνθήκες και ιδίως σε μία περίοδο με δυσλειτουργίες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Πίνακας 15: Δημοσιονομικά Πακέτα στην αρχή της κρίσης (πηγή European Commission, Economist Intelligence Unit)

<u>Δημοσιονομικά Πακέτα</u>		
	Κόστος	% ΑΕΠ 2009
ΗΠΑ		
2008	\$168δισ.	1,20%
2009-19	\$789δισ.	5,50%
E.E-16		
2009-10	€245δισ.	2,60%
Κίνα		
2009-10	CHY 4τρισ.	13,00%
<u>Δημοσιονομικό Έλλειμμα</u>		
	(%Α.Ε.Π.)	
	2008	2009
ΗΠΑ	-6,40%	-11,30%
Ζώνη του Ευρώ	-2,00%	-6,40%
Κίνα	-0,40%	-3,80%

Η αντιμετώπιση της κρίσης απαιτούσε διεθνή συντονισμό. Αυτό έγινε εμφανές πολύ σύντομα. Το ρόλο του συντονισμού ανέλαβε να παίζει η ομάδα χωρών των G-20, η ομάδα των 19 πολυπληθέστερων κρατών συν την E.E.. Επειδή η κρίση ήταν διεθνής, η ομάδα των G-20 αναδείχτηκε φυσιολογικά ως το κυριότερο όργανο διαβούλευσης και συντονισμού των οικονομικών πολιτικών σε διεθνές επίπεδο, υπέρ-σκιάζοντας την παραδοσιακή ομάδα των πλουσιότερων χωρών, των G -8. Παρά τις προσπάθειες, ωστόσο που έγιναν, η κρίση εντάθηκε τους πρώτους μήνες του 2009 και ο φόβος κατάρρευσης και ντόμινο συνεχιζόταν. Η χρηματοοικονομική κρίση πολύ γρήγορα μετατράπηκε σε οικονομική, καθώς τα προβλήματα μεταδόθηκαν στην πραγματική οικονομία. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα, άλλωστε, βρίσκεται στην καρδιά της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομικής δομής.

Πολύ γρήγορα η Οικονομική Κρίση απειλεί και την Ευρώπη. Τον Δεκέμβριο του 2008, οι ηγέτες της E.E. συμφωνούν σε ένα σχέδιο τόνωσης, έτσι ώστε να ενισχυθεί η ανάπτυξη των χωρών της Ευρωζώνης μετά το ξέσπασμα της κρίσης. Τον Απρίλιο του 2009, η E.E. δίνει εντολή στην Ελλάδα, μαζί με την Γαλλία, την Ισπανία και την

Ιρλανδία να μειώσουν τα ελλείμματα των προϋπολογισμών τους. Ένα χρόνο περίπου αργότερα, το 2010, η ελληνική κυβέρνηση αρχίζει την εφαρμογή ενός προγράμματος σταθερότητας, με κύριο στόχο τη μείωση του ελλείμματος, και μαζί με την Ελλάδα αρχίζουν να διαφαίνονται τα προβλήματα σε Πορτογαλία και Ιρλανδία.

Για να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στην Ευρώπη, σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. υπήρξε σταδιακή εφαρμογή μέτρων λιτότητας. Οι ηγέτες της Ε.Ε. συμφώνησαν για την υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συμφώνου, που αποτελείται από πολιτικές ρυθμίσεις για τη βελτίωση της δημοσιονομικής συνοχής, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης της κάθε χώρας που συμμετέχει να εισαγάγει μία ισορροπημένη τροποποίηση του προϋπολογισμού, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου-σύνταγμά τους. Με την οικονομική καταστροφή και χρεοκοπία να χτυπάει τη πόρτα σε Ελλάδα, Ιρλανδία και Πορτογαλία, η οικονομική στήριξη των χωρών αυτών με σκοπό την διάσωση της αποτελεί μονόδρομος. Την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Ένωση έρχεται να βοηθήσει οικονομικά και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο¹⁹, η τριμερής ένωση αυτή εν συντομία αποκαλέστηκε ως Τρόικα.

5.3.1 Πορτογαλία και Τρόικα

«Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μηχανισμού χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (ΕΜΧΣ), θα παρασχεθούν δάνεια ύψους 78 δισ. ευρώ, ως μέρος της δέσμης χρηματοδοτικής ενίσχυσης, βάσει προγράμματος που διαπραγματεύθηκαν η Επιτροπή και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με τις πορτογαλικές αρχές, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Το τριετές πρόγραμμα συνεπάγεται μεταρρυθμίσεις στις αγορές εργασίας και προϊόντων της Πορτογαλίας, καθώς και στον χρηματοπιστωτικό της τομέα και στα δημόσια οικονομικά, με μείωση του δημοσιονομικού της ελλείμματος σε ποσοστό χαμηλότερο του 3% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος έως το 2013...». Το παραπάνω κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το ανακοινωθέν τύπου της 3088η σύνοδος του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με θέμα «Οικονομικά και Δημοσιονομικά Θέματα» που διενεργήθηκε στις Βρυξέλλες, τον

---

¹⁹ Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) είναι ένας διεθνής οργανισμός ο οποίος επιβλέπει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα παρακολουθώντας τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τα ισοζύγια πληρωμών και προσφέροντας οικονομική και τεχνική βοήθεια όταν του ζητηθεί.

Μάιο του 2011. Η έγκριση του τριετούς προγράμματος στήριξης της Πορτογαλίας, ύψους 78 δισ.ευρώ εγκρίθηκε από το Eurogroup, το Ecofin και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και δέσμευε την επόμενη κυβέρνηση στην εφαρμογή των όρων του. Στο πρόγραμμα θα συμμετείχαν εξίσου:

- το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο,
- το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η συμμετοχή του καθένα από τους τρεις φορείς θα ήταν 26 δισεκατομμύρια ευρώ. Το πρόγραμμα διάσωσης της Πορτογαλίας είχε και τρεις κύριους άξονες:

- Δημοσιονομική προσαρμογή και διόρθωση του υπερβάλλοντος ελλείμματος μέχρι το 2013. Η προσαρμογή αυτή θα γινόταν με σωστότερο έλεγχο του προϋπολογισμού, καλύτερη διαχείριση των δημοσίων επιχειρήσεων, με αλλαγές στο σύστημα υγείας και δημόσιας διοίκησης, καθώς και με ένα αρκετό φιλόδοξο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων.
- Ανακεφαλαιοποίηση και ενδυνάμωση του τραπεζικού τομέα. Το κόστος για την ενδυνάμωση του τραπεζικού συστήματος στην Πορτογαλία εκτιμάται στα 12 δισ.
- Αλλαγές στην αγορά εργασίας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, με καθιέρωση ευέλικτων μορφών εργασίας και μείωση του ανά μονάδα κόστους εργασίας.

Το σχέδιο στήριξης προβλέπει τριετές πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης και συνολική διάρκεια επτά ετών στη δανειοδότηση της χώρας. Λίγες από τις δεσμεύσεις της χώρας ήταν οι εξής: από το 2009 η Πορτογαλία πάγωσε τους μισθούς του Δημοσίου, ενώ το 2010 τους μείωσε κατά 5% - παράλληλα με το πάγωμα των συντάξεων, προχώρησε σε περικοπή των κοινωνικών επιδομάτων έως και κατά 25% και την αύξηση του ΦΠΑ κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, στο 23%. Εν γένει η λιτότητα και η περικοπή χαρακτήριζαν τις κινήσεις, μεταρρυθμίσεις της Πορτογαλίας.

Από το Μάιο του 2014 η Πορτογαλία βρίσκεται και επίσημα εκτός μνημονίου, ωστόσο η λήξη του προγράμματος βρίσκει τη Λισαβόνα αντιμέτωπη με μία πλειάδα προκλήσεων. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της eurostat, το ΑΕΠ υπέστη αναπάντεχη ύφεση και η ανεργία παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Το μέλλον θα δείξει πως θα

εξελιχθούν τα πράγματα. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί πως το τέλος του Μνημονίου δεν σημαίνει το τέλος της εποπτείας. Αξιωματούχοι της Κομισιόν και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου θα επισκέπτονται την Πορτογαλία, για να αξιολογήσουν την πορεία της οικονομίας, δύο φορές κάθε χρόνο έως το 2035, οπότε η νοτιοευρωπαϊκή χώρα θα έχει αποπληρώσει το 75% των δανείων που έλαβε.

5.3.2 Ιρλανδία και Τρόικα

Στις 28 Νοεμβρίου 2010 οι υπουργοί οικονομικών της Ευρωζώνης συμφώνησαν με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να χορηγήσουν ένα δάνειο στην Ιρλανδία, προκειμένου να διασφαλιστεί η χρηματοοικονομική σταθερότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το σχέδιο διάσωσης της Ιρλανδίας προέβλεπε συνολικά δάνεια 85 δις ευρώ από τα οποία:

- τα 67,5 δις θα ήταν εξωτερική βοήθεια (θα χορηγούνταν εξίσου από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) και
- τα 17,5 δις θα ήταν η συνεισφορά της Ιρλανδίας.

Ειδικά για την περίπτωση της Ιρλανδίας, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Δανία και η Σουηδία, αν και δε συμμετέχουν στην Ευρωζώνη, θα συμμετείχαν στο πακέτο διάσωσης της Ιρλανδικής οικονομίας κατά 3,8 δις, 0,4 δις και 0,6 δις αντίστοιχα.

Το σχέδιο διάσωσης για την Ιρλανδία βασίζεται σε τρεις κύριους άξονες:

- Ανακεφαλαιοποίηση και ενδυνάμωση του Ιρλανδικού τραπεζικού συστήματος με 35 δις.
- Δημοσιονομική προσαρμογή για να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του Ιρλανδικού χρέους και διόρθωση των ελλειμμάτων έως το 2015.
- Αλλαγές στην αγορά εργασίας με μείωση του ανά μονάδα κόστους εργασίας και καθιέρωση ευέλικτων μορφών εργασίας, προκειμένου να γίνει η οικονομία άμεσα πιο ανταγωνιστική και να επανέλθει στην ανάπτυξη.

Η Ιρλανδία ήταν η πρώτη χώρα της Ευρωζώνης που χτύπησε η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2008. Τον Δεκέμβριο του 2010, η ιρλανδική κυβέρνηση, αφού είχε εγγυηθεί όλα τα δάνεια που είχαν δώσει τραπεζίτες της, έφτασε στο χείλος

της χρεοκοπίας και ζήτησε τη βοήθεια της Ευρωζώνης. Η Τρόικα ολοκλήρωσε τον Νοέμβριο του 2013 την τελευταία της επιθεώρηση και τον Δεκέμβριο, μετά από πέντε χρόνια σκληρής λιτότητας, η χώρα θα βγει και επίσημα από το Μνημόνιο. Αν και η συνέχεια θα είναι δύσκολη για τους Ιρλανδούς, όλη η Ευρώπη μιλά για την επιτυχία του προγράμματος στην Ιρλανδία.

5.3.3 Ελλάδα και Τρόικα

Η οικονομική κρίση και η δίνη στην οποία έχει υποπέσει η Ελλάδα οδηγεί την ελληνική κυβέρνηση να υπογράψει με την Ε.Ε. και το Δ.Ν.Τ. το μνημόνιο, το οποίο στην ουσία είναι μία δανειακή σύμβαση σύμφωνα με την οποία θα δίδονταν χρήματα στη χώρα με αντάλλαγμα να ληφθούν κάποια μέτρα. Τα μέτρα αυτά στόχευαν στη μείωση των κρατικών δαπανών, όσο το δυνατόν περισσότερο και την αύξηση των εσόδων του κράτους, κυρίως μέσω της φορολογίας. Σε γενικές γραμμές τα μέτρα περιλάμβαναν (εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, 2010):

- Περικοπές στους μισθούς και τις συντάξεις, με αφαίρεση των δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα και περιορισμό των επιδομάτων, κάποια από τα οποία θα καταργούνταν.
- Αύξηση των συντελεστών του Φ.Π.Α.
- Αύξηση των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα καύσιμα, τον καπνό και το αλκοόλ.
- Μέτρα για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και είσπραξης οφειλών από τους μεγαλύτερους οφειλέτες.
- Στήριξη του Χρηματοπιστωτικού Τομέα με παροχή κεφαλαιακής υποστήριξης στις τράπεζες.
- Καθορισμός ανώτατου ορίου εξόδων για κάθε Υπουργείο.
- Αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων.
- Εισαγωγή ενιαίου ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης στα 65 έτη.
- Απελευθέρωση επαγγελμάτων.
- Μείωση των αμοιβών για τις υπερωρίες στον Ιδιωτικό Τομέα, εισαγωγή μισθών χαμηλότερων του κατώτατου μισθού για ευάλωτες ομάδες, κ.ά.

Τα μέτρα αυτά θα έπρεπε να εφαρμοστούν σταδιακά από την ελληνική κυβέρνηση, ενώ ανά τρίμηνο θα γινόταν έλεγχος από την Τρόικα, έτσι ώστε να διαπιστώνεται κατά πόσο εφαρμόζονται τα μέτρα αυτά και ποια είναι η απόδοσή τους τελικά. Μετά το πρώτο μνημόνιο, ακολούθησε το μεσοπρόθεσμο και το δεύτερο μνημόνιο. Η λιτότητα, ωστόσο, δεν έφερε στην Ελλάδα τα ανάλογα αποτελέσματα.

Η απάντηση της ευρωζώνης στο πρόβλημα της βυθιζόμενης ελληνικής οικονομίας ήταν η επιβολή πιλοτικής λιτότητας. Η ίδια συνταγή ακολουθήθηκε φυσικά και με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης που είχαν παρόμοιο πρόβλημα (Ιρλανδία-Πορτογαλία-Ισπανία-Ιταλία), ενώ και άλλες χώρες προετοιμάζουν το έδαφος για την επιβολή μέτρων λιτότητας ή έχουν αρχίσει ήδη να τα επιβάλλουν.

5.3.4 Σύγκριση Ελλάδας-Πορτογαλίας-Ιρλανδίας

Κατά καιρούς η Ε.Ε και το ΔΝΤ έχουν προσπαθήσει να προβλέψουν την πορεία των μακροοικονομικών δεικτών των χωρών που είχαν ενταχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής της δημοσιονομικής τους κατάστασης. Παρακάτω, συγκεντρώνουμε τις προβλέψεις των Ε.Ε.- ΔΝΤ για την εξέλιξη της ανάπτυξης, της ανεργίας, του δημόσιου ελλείμματος και του χρέους την περίοδο 2009-2014, όπως αυτές καταγράφονται στα προγράμματα προσαρμογής των τριών χωρών (Ελλάδα, Ιρλανδία, Πορτογαλία). Από τη σύγκριση αυτή, λοιπόν, προκύπτουν τα εξής πολύ ενδιαφέροντα²⁰:

1. Από πλευράς ανάπτυξης, οι διαφορές μεταξύ των αρχικών σχεδιασμών της τρόικας και των πιο πρόσφατων προβλέψεων της Κομισιόν είναι τεράστιες στην περίπτωση της Ελλάδας (-22 ποσοστιαίες μονάδες), μεγάλες για την Πορτογαλία (-5,4%) και μέτριες έως μικρές για την Ιρλανδία (-1,4% αντίστοιχα).

2. Όσον αφορά το ποσοστό ανεργίας, οι Ε.Ε.-ΔΝΤ υπολόγιζαν στην περίπτωση της Ελλάδας μία αύξηση 5,1% την περίοδο 2009-2014 και τώρα προβλέπουν αύξηση 16,2% (και αυτή εξωπραγματικά υποτονική), ενώ για την Πορτογαλία υπολόγιζαν αρχικά μία αύξηση 2% και τώρα μιλάνε για 6,2%, ενώ για την Ιρλανδία έβλεπαν μείωση 1,1% και τώρα προβλέπουν αύξηση 2,1%.

---

²⁰ Δοξάρας Δημήτριος (2014), «Ο.Ν.Ε.-Ελλάδα-Πορτογαλία και Οικονομική Κρίση»

3. Σχετικά με τα δημόσια ελλείμματα, των οποίων ο περιορισμός ήταν και ο βασικός στόχος των προγραμμάτων λιτότητας, οι διαφορές είναι συγκριτικά οι μικρότερες δυνατές (μικρότερες του 1%).

4. Τέλος, από τη σκοπιά του δημοσίου χρέους/ΑΕΠ οι διαφορές που προκύπτουν δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητες, με την Ελλάδα να κατέχει τα σκήπτρα με απόκλιση 26,8% μεταξύ αρχικών και τελικών προβλέψεων για το 2014, την Πορτογαλία να ακολουθεί με 17,1% και μόνο την Ιρλανδία να αποκλίνει οριακά με 1%.

Ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον σημείο που προκύπτει από τη σύγκριση των εξελίξεων στους ρυθμούς ανάπτυξης και την ανεργία αφορά τη δυσκολία περιορισμού της ανεργίας στα μεσοδιαστήματα όπου σημειώνεται άνοδος του ΑΕΠ μιας χώρας. Για παράδειγμα, παρατηρούμε πως τη διετία 2011-2012, που η Ιρλανδία σημείωσε μικρή άνοδο του ΑΕΠ της (1% ετησίως), το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε 1% αντί να μειωθεί. Αντίστοιχα, το 2010, όπου το ΑΕΠ της Πορτογαλίας αυξήθηκε 1,9%, η ανεργία, αντί να μειωθεί έστω ελαφρά, αυξήθηκε 1,4%. Από τις διαπιστώσεις αυτές μπορούμε να καταλάβουμε πόσο δύσκολο είναι να μειωθεί η ανεργία ακόμη και αν η οικονομία ανακάμπτει, και ότι θα χρειαστούν πολύ υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης για να δημιουργηθεί απασχόληση που θα αντιστρέψει το ανοδικό ρεύμα της ανεργίας.

Συμπερασματικά, σε Ελλάδα και Πορτογαλία οι προβλέψεις των προγραμμάτων στηρίχθηκαν σε λάθος υποθέσεις και δεν έγινε προσπάθεια αναθεώρησης των στόχων, αποτέλεσμα να μην έχουμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το άρθρο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου των Blanchard και Leigh²¹, το οποίο δείχνει ότι ήταν λανθασμένη η υπόθεση σχετικά με το μέγεθος των πολλαπλασιαστών δαπανών, γεγονός που τελικά εμβάθυνε την κρίση οδηγώντας σε μεγαλύτερη της προβλεπόμενης ύφεση την ελληνική οικονομία. Μόνο στην περίπτωση της Ιρλανδίας οι αποκλίσεις είναι σχετικά μικρές. Η μείωση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου πληρωμών των περιφερειακών χωρών της Ε.Ε. δεν επιτεύχθηκε μέσω της υποκατάστασης των εισαγωγών ή της σταθερής αύξησης των εξαγωγών, αλλά πρωτίστως με την συγκράτηση της εγχώριας ζήτησης μέσω της εφαρμογής ακραίας πολιτικής λιτότητας. Μια τόσο ισχυρή μείωση του ΑΕΠ δεν έχει μόνο καταστροφικές, κοινωνικές συνέπειες. Αποδυναμώνει επίσης τις παραγωγικές δομές μακροπρόθεσμα,

---

²¹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1301.pdf>

φαινόμενο γνωστό ως «υστέρηση», δηλαδή το γεγονός ότι η ύφεση θα προκαλέσει μακροχρόνια ζημιά που δεν θα ανατραπεί με την ανάκαμψη που θα ακολουθήσει.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σήμερα αναδύεται περισσότερο από ποτέ επιτακτική η ανάγκη εκτέλεσης μίας τόσο αποδοτικής όσο και αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής. Τα κράτη, πόσο μάλλον εκείνα που αντιμετωπίζουν δημοσιονομικές δυσχέρειες, επιδίδονται σε μία αγωνιώδη προσπάθεια συγκέντρωσης εσόδων, οι οποίες πρωτίστως επηρεάζουν δραματικά τα ευπαθή κοινωνικά στρώματα. Συνακόλουθα στα πρόθυρα κοινωνικοοικονομικής χρεοκοπίας, η κοινωνία οδηγείται σε διλήματα και συγκρούσεις. Ως αδήριτη προβάλλει πλέον η ανάγκη για οικονομικοκοινωνική ανάκαμψη μέσω της ριζικής ανασυγκρότησης της κοινωνίας που βρίσκεται σε τέλμα, καθώς η οικονομική κρίση μπορεί να είναι ταυτόχρονα κοινωνική κρίση, κρίση σκέψης, προτύπων και στην ουσία το εφιαλτήριο για μία ριζική και ουσιαστική αλλαγή. Η ριζική αυτή αλλαγή νοοτροπίας έχει την υποχρέωση και την δυνατότητα να αποτελέσει τη Λυδία λίθο στην προσπάθεια ανάκαμψης της οικονομίας και κοινωνίας, καθώς διαμέσου αυτής είναι δυνατόν να περιοριστούν όλες εκείνες οι παθογένειες και οι πολιτικές, που ωσάν γάγγραινα ταλανίζουν ανθρώπους και κράτη.

Συγκεκριμένα, γίνεται έκδηλο από την παρούσα εργασία πως κάθε χώρα, τόσο η Ελλάδα όσο και η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, διαφέρουν μεταξύ τους σε ποικίλα θέματα όσον αφορά την δημοσιονομική τους πολιτική. Ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής πολιτικής και προσαρμογής που πέτυχε σε μία χώρα δε σημαίνει απόλυτα ότι το ίδιο θα επιτύχει σε μία άλλη υπό άλλες συνθήκες και διαφορετική νοοτροπία. Η μελέτη ανέδειξε πως παρόλο που η Ελλάδα παρουσιάζει από τους υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές στην ευρωζώνη, αυτό δεν συνάδει με τα ανάλογα φορολογικά έσοδα. Στον αντίποδα βρίσκεται η Ιρλανδία, η οποία επιμένει και επιτυγχάνει οι χαμηλοί φορολογικοί της συντελεστές να της αυξάνουν τα έσοδα και οι μεγάλες επιχειρήσεις ανά τον κόσμο να επιλέγουν το Δουβλίνο για έδρα των πολυεθνικών τους.

Στο κρίσιμο ερώτημα, λοιπόν, αν και κατά πόσο η αύξηση της φορολογίας επιφέρει αποτελέσματα ουσιαστικά, την απάντηση έχουν δώσει πολλές έρευνες και μελέτες. Με την αύξηση των εσόδων μπορούμε να έχουμε βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα, ωστόσο ο μακροπρόθεσμος χαρακτήρας της πολιτικής αυτής είναι υπό αυστηρή αίρεση και αμφισβήτηση. Προγράμματα που βασίζονται περισσότερο στην περιστολή των δαπανών είναι αποτελεσματικότερα από αυτά που βασίζονται στους

φόρους, όπως μας απέδειξε το πρόσφατο παρελθόν. Ειδικά, όταν η περιστολή των δαπανών και των εξόδων συνοδεύεται από διαρθρωτικές αλλαγές και ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις, τότε σίγουρα θα έχουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Όροι όπως φοροδιαφυγή, παραοικονομία και διαφθορά αν δεν καταπολεμηθούν εξολοκλήρου και από τη ρίζα της γένεσής τους, κάθε άξια και ικανή προσπάθεια που θα γίνεται δεν θα φέρνει καρπούς και όλα θα ξεκινούν και πάλι από το μηδέν.

Καταλήγοντας, αξίζει να επισημανθεί πως η οικονομική κρίση, που βιώνει η υφήλιος και την ταλανίζει τα τελευταία επτά χρόνια, είναι εφελτήριο για νέα ξεκινήματα. Ένας οικονομικός κύκλος έχει διακυμάνσεις, άνοδο και κάθοδο, ύφεση και άνθιση μίας οικονομίας, μόνο που δε μπορούμε με ακρίβεια να προβλέψουμε την διάρκεια και την χρονική στιγμή που θα επέλθει η καθεμιά. Συνεπώς, κύριο μέλημα όλων μας οφείλει να είναι η γνώση πολιτικών του παρελθόντος και από τα λάθη που έχουν γίνει να προετοιμαστούμε με τα κατάλληλα εφόδια για την επόμενη φάση του οικονομικού κύκλου που περιμένει την οικονομία. Άλλωστε, το μόνο σίγουρο στην οικονομία είναι ότι τα πάντα μεταβάλλονται, κατά την γνώστη ρήση *Τα πάντα ρει* του Ηράκλειτου, η οποία επιβεβαιώνεται στις μέρες μας το περιβάλλον μεταβάλλεται διαρκώς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αργεΐτης, Γ.(2011) «*Η Δημοσιονομική Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας: Αποτυχία της Ελλάδος και της Ευρωπαϊκής Ένωσης*» στο Βλάχου, Α.& Θεοχαράκης, Ν. & Μυλωνάκης, Δ. (επιμ.), «*Οικονομική Κρίση και Ελλάδα*», Αθήνα: Gutenberg.
- Αργεΐτης, Γ.& Δαφέρμος, Γ. & Νικολαΐδη Μ.(2011), «*Κρίση δημοσίου χρέους στην Ελλάδα: Αίτια και προοπτικές*», Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Γεωργακόπουλος Θ., Πατσουράτης Β. (1993), Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Σμπίλια, Αθήνα
- Γεωργακόπουλος, Θ. (1997), Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα
- Γκίνογλου Δ.(2004), Φορολογική Λογιστική-Εφαρμογές, Εκδοτικός οίκος Ανικούλα, Θεσσαλονίκη
- Ράπανος, Β. (2012) Φορολογική μεταρρύθμιση: Φορολογική Διοίκηση και Κοινωνικό περιβάλλον
- Καπλάνογλου, Γ. και Ράπανος, Β. (2014) Φορολογία και οικονομική ανάπτυξη: η περίπτωση της Ελλάδας
- Κοντός-Μάναλης Λεονάρδος Αρ. (2005), Διεθνές & Ευρωπαϊκό Φορολογικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα
- Κορομηλάς, Γ., (2009) «*Φοροδιαφυγή: Αιτίες και αντιμετώπιση*» Εφημερίδα Ημερησία
- Κορομηλάς, Γ. (2014) «*Σεμινάριο: Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος- Ν.4172/2013 (ΦΕΚ167/Α'/23.07.2013)*», Εκδόσεις PROSVASIS
- Μανεσιώτης Μ. (1991), «*Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, τα δημόσια οικονομικά στην Ελλάδα, το οικονομικό*», Αθήνα
- Μανεσιώτης Β. (1990), «*Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: μια πρώτη διερεύνηση μεταξύ τους σχέσης*», άρθρο στου ΒΑΒΟΥΡΑ Γ.: Παραοικονομία, σελ. 158-177, Εκδόσεις Κριτική
- Νάστας, Ε., (2007) «*Το θεωρητικό Πλαίσιο της Διάκρισης Ανάμεσα στην Φοροδιαφυγή και την Παραοικονομία*», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας

- Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων (2011) «*Η Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011*»
- Σταματόπουλος, Δ., Καραβοκύρης, Α. (2010) «*Φορολογία Εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων*», πρακτικό βοήθημα. Αθήνα: Εκδόσεις Elforin
- Τάτσος Ν. (2001), «*Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Τράπεζα της Ελλάδας (2011), Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα : μια γενική επισκόπηση, στο Οικονομικό Δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, Ιούνιος, Τεύχος 35
- Χαρδούβελης, Γ. (2009) «*Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές*», Οικονομία & Αγορές Τόμος IV, Τεύχος 8

Ξένη Βιβλιογραφία

- Blanchard, O. and D. Leigh (2013) «*Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers*», IMF Working Paper Series, WP/13/1
- Danopoulos, C.P. and Znidaric, B. (2007), «*Informal economy, tax evasion and poverty in democratic setting: Greece. Mediterranean quarterly*»
- Friedrich Schneider (2011), «*The Shadow Economy in Europe, 2011*»
- Gilligan, G. and Richardson, G., (2003), «*Perceptions of tax fairness and tax compliance in Australia and Hong Kong – a preliminary study. Journal of financial crime*»
- Hondroyiannis, G. and Papaoikonomou, D. (2014) «*When does it pay to tax? Evidence from state-dependent fiscal multipliers in the Euro area. Economic Analysis and Research Department Bank of Greece*»
- Katsoulakos Y. & Likoyanni E., (2002), «*Fiscal and Other Macroeconomic Effects of Privatization*», Fondazione Eni Enrico Mattei, 11.3.
- Keuschnigg, C., Loretz, S. and Winnerc, H. (2014) «*Tax Competition and Tax Coordination in the European Union: A Survey*»
- Spicer, M.D., and Becker, L.A., «*Fiscal inequity and tax evasion: an experimental approach. National tax journal*»
- Stournaras, Y.(1990): «*Public Sector Debt and Deficits in Greece: The experience of the 1980's and Future Prospects*», Rivista di Politica Economica, July-August.

- Treisman, D (2000), «*The causes of corruption: A cross-national study*», Journal of Public Economics

Ιστότοπος

- www.bankofgreece.gr
- www.imf.org
- www.oecd.org
- www.taxheaven.gr (Κοινότητα Λογιστών)
- www.transparency.org
- www.visaeurope.com
- www.capital.gr
- http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/excessive_deficit_procedure_el.htm
- www.wikipedia.org
- <http://ec.europa.eu/eurostat>
- <http://sdw.ecb.europa.eu>
- <http://www.uni-salzburg.at>
- <http://inegsee.gr>
- <http://www.economist.gr>
- <http://portugal.angloinfo.com>
- <http://www.keepeek.com>
- <http://www.acci.gr>
- <http://www.kaele.ondsl.gr>
- <http://info.portaldasfinancas.gov.pt>
- <https://www.taxexperts.gr>
- <http://fita.org>
- <http://www.agora.mfa.gr>
- <http://www.revenue.ie>
- <http://www.worldwide-tax.com>
- www.eurobank.gr/research